

โครงการวิจัย

13 ตุลาคม 2559 กับความเปંગบานของศิลปะไทย

รายงานสรุปการวิจัย

13 ตุลาคม 2559 กับความเป้งบานของศิลปะไทย

สาขาสังคีตศิลป์ (เล่ม 5)

ไอยเรศ บุญฤทธิ์

(ผู้วิจัย)

ได้รับทุนวิจัยจากธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)

และคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำนำ

สังคีตศิลป์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 5) เป็นส่วนหนึ่งของ รายงานผลการวิจัยโครงการ “13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สำเนียงงาม เป็นหัวหน้าโครงการ ได้จัดทำผลการวิจัยในรูปของหนังสือเผยแพร่ จำนวน 6 เล่ม ดังนี้

1. บทสังเคราะห์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 1)
2. วรรณศิลป์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 2)
3. ทักษะศิลป์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 3)
4. ศิลปะการแสดง: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 4)
5. สังคีตศิลป์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 5)
6. ภาพยนตร์: โครงการวิจัย 13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย (เล่ม 6)

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรากฏการณ์อันเป็นแรงบันดาลใจให้คณะผู้วิจัยดำเนินโครงการนี้คือ ความแบ่งบานของศิลปะไทยอันเป็น ปฏิกริยาตอบสนองต่อการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ความสำนึกร่วมในรูปของ ความศรัทธาและ ภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นธรรมราชาและอัครมหาศิลปิน เป็นพลังหนุนเนื่องให้เกิดการสร้างสรรคทาง ศิลปะที่โดดเด่น พสกนิกรทั่วราชอาณาจักรผู้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่างหาทางของตนที่จะแสดงออก ด้วย การสร้างสรรคทางศิลปะ ซึ่งในบางลักษณะเป็นการลบเส้นพรมแดนระหว่าง “ผู้รักสมัครเล่น” (amateurs) กับ ศิลปินอาชีพ (professionals)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นหมุดหมายที่สำคัญยิ่งของพัฒนาการของศิลปะไทยที่ทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษามอง ย้อนหลังในเชิงประวัติศาสตร์ และได้ค้นพบว่าในอดีตมีปรากฏการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีผลกระทบ ต่อ สังคมไทยอันกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกทางศิลปะเป็นระยะๆ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ผ่านวิกฤตการณ์ทางการเมืองสังคมและทางเศรษฐกิจอีกหลายครั้ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าจุดสุดยอดของการแสดงออก ทางศิลปะที่มีต่อปรากฏการณ์สำคัญของสังคมไทยอยู่ในช่วง 13 ตุลาคม 2559 จนถึงพระราชพิธีถวายพระเพลิง พระบรมศพวันที่ 25-29 ตุลาคม พ.ศ. 2560 แนวคิดดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางวิชาการ เพราะ เท่ากับเป็นการสร้างประวัติศาสตร์ศิลปะไทยด้วยมิติใหม่ นั่นคือการใช้ความสำนึกร่วมในการสร้างสรรคทางศิลปะ เป็นตัวนำในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

คำถามที่สำคัญของการวิจัยคือการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรส่งผลให้ศิลปะแบ่งบานอย่างไร สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและ เป็นแรงขับเคลื่อนสังคมได้อย่างไร รวมทั้งมุ่งหาคำตอบที่เชื่อมโยงกันว่า นโยบายทางศิลปะอันจะเอื้อให้สังคมไทย ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางวิกฤตการณ์นานัปการในระดับโลก ควรเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์ความแบ่งบานของศิลปะ 5 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทักษะศิลป์ ศิลปะการละคร สังคีตศิลป์ และ ภาพยนตร์ นับตั้งแต่ 13 ตุลาคม 2559 จนถึงพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพอันเป็นผลจากสำนึกร่วม ที่เกิดขึ้นในหมู่พสกนิกรทั่วไป

2. สักดบทเรียนจากการตื่นตัวของศิลปะในครั้งนี้ ซึ่งเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมไทย ว่าสามารถสร้างความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างไร และเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมได้อย่างไร

3. ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางในการกำหนดนโยบายจากพื้นฐานของศักยภาพของศิลปวัฒนธรรม โดย ปรับ “ข้อยกเว้น” คือความตื่นตัวในช่วงสั้นๆ ให้เป็น “กฎเกณฑ์” อันได้แก่แนวทางการดำรงชีวิตอันจะเอื้อให้ สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางวิกฤตการณ์นานัปการทั้งภายในประเทศและในระดับโลก

อนึ่ง โครงการวิจัยเห็นว่า โครงการวิจัยก่อนหน้านี้ เรื่อง “ความสำนึกร่วมในพัฒนาการศิลปะและการ วิจัยของไทย: หมายเหตุที่สำคัญในช่วง พ.ศ. 2475 – 2550” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก สกสว.(สกว.) นั้น มี ผลการวิจัยอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยของไทยมาก และเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้เป็น ฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการศึกษาพัฒนาการดังกล่าวต้องหยุดลงที่ปี พ.ศ. 2550 เท่านั้น โครงการจึงได้ดำเนินการเก็บไปจากวัตถุประสงค์เดิมของการวิจัยครั้งนี้ด้วย โดยได้เก็บและวิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะและการวิจัยของไทยในช่วง พ.ศ.2550 ถึง 2559 ด้วย เพื่อให้เห็นสายธารของพัฒนาการ อย่างสมบูรณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 4 ข้อ ทั้งยังเป็นการ บันทึกรวบรวมประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยของไทยให้ครบถ้วนที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. สมมติฐานของการวิจัย

1. การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ บพิตร (รัชกาลที่ 9) ปลุกสำนึกร่วมในสังคมไทย

2. ศิลปะแบ่งบาน เพราะมหาชนจากทุกภาคส่วนพร้อมที่จะแสดงออกถึงความสำนึกร่วมนั้นด้วยศิลปะ

3. ศิลปะ 5 แขนง คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร สังคีตศิลป์ และ ภาพยนตร์ เป็นพลังที่ ขับเคลื่อนสังคมไทยไปในทางสร้างสรรค์ แม้ในเวลาที่ยังคงจะประสบวิกฤต

4. การมีสำนึกร่วมกัน คิดร่วมกัน การสร้างสรรค์ร่วมกัน เพราะมีศูนย์รวมน้ำใจ มีนัยต่อทิศทางการ กำหนดนโยบาย อันจะทำให้ประเทศไทยดำรงอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในระดับโลก

4. คณะผู้วิจัย

คณะผู้วิจัยประกอบด้วยนักวิจัยผู้มีความเชี่ยวชาญศิลปะ 5 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการ ละคร สังคีตศิลป์ และภาพยนตร์ ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เคยทำวิจัยเกี่ยวกับศิลปะและการวิจัยที่มีศาสตราจารย์ ดร. เจตนา นาควัชระ เมธีวิจัยอาวุโส สกว. เป็นหัวหน้าโครงการ หรือเป็นที่ปรึกษาโครงการที่ได้ดำเนินการต่อเนื่อง ยาวนานกว่าสองทศวรรษ ดังมีรายนามต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม	หัวหน้าโครงการ
2. ดร.อรพินท์ คำสอน	นักวิจัยสาขาวรรณศิลป์
3. อาจารย์ ดร.สุริยะ ฉายะเจริญ	นักวิจัยสาขาทัศนศิลป์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทร ทวีบุรินทร์	นักวิจัยสาขาศิลปะการละคร
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไวยเรศ บุญฤทธิ์	นักวิจัยสาขาสังคีตศิลป์
6. อาจารย์ภัทร ด่านอุตรา	นักวิจัยสาขาภาพยนตร์
7. ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ	ที่ปรึกษาอาวุโส

5. การดำเนินงานของโครงการ

โครงการวิจัยได้ดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์และต้นฉบับ และข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ สัมภาษณ์ศิลปิน นักวิจารณ์ นักประวัติศาสตร์ นักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง และผู้รู้ด้านศิลปะ รวมทั้งการประชุมนักวิจัยอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของงานวิจัย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างสาขาเพื่อให้เกิดทวิวิจน์ตามแนวคิดศิลปะสองทางให้แก่กัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย นอกจากนี้ยังจัดปาฐกถาเชิงหลักการหรือทฤษฎี โดยที่ปรึกษาอาวุโสของโครงการ และจัดเสวนาเกี่ยวกับประเด็นที่น่าสนใจทางศิลปะและผลการวิจัยบางประเด็น เพื่อเผยแพร่ความรู้และรับฟังข้อวิพากษ์จากผู้สนใจทางออนไลน์อย่างต่อเนื่องรวม 7 ครั้ง รวมทั้งจัดอบรมร่วมกับผู้รู้และผู้สนใจภายนอก 1 ครั้ง คือ “โครงการอบรมอาสาสมัครนักวิจารณ์ในเทศกาลละครกรุงเทพ 2020” ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เพื่อเผยแพร่ความรู้และกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวเกี่ยวกับการวิจารณ์ศิลปะด้วย

อุปสรรคสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ก็คือ การเกิดโรคระบาด “โควิด-19” ตั้งแต่ต้นปี 2563 ทำให้แหล่งข้อมูลสำคัญในการสืบค้น ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือหอศิลปะ ปิดให้บริการเป็นระยะ ๆ นับเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงและสืบค้นข้อมูล นอกจากนี้ยังทำให้นักวิจัยไม่สามารถดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเข้มข้นได้ อย่างไรก็ตามนักวิจัยทุกสาขาต่างพยายามสำรวจข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ และสืบค้นจากแหล่งข้อมูลออนไลน์ รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบการสัมภาษณ์ให้เป็นการสัมภาษณ์ทางไกลผ่านทางโทรศัพท์ และช่องทางออนไลน์แทน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	2
บทคัดย่อ	6
Abstract	7
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	8
EXECUTIVE SUMMARY	19
รายงานสรุปผลการวิจัยสังคีตศิลป์	13
ภาคผนวก	

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “13 ตุลาคม 2559 กับความเป่งบานของศิลปะไทย” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปฏิกิริยาของมหาชนที่มีต่อการเสด็จสวรรคตของรัชกาลที่ 9 ว่าเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความเป่งบานของศิลปะได้อย่างไร เพราะเหตุใด และมีทางใดที่จะปรับปรากฏการณ์ดังกล่าวให้เป็นพลังทางวัฒนธรรมและสังคมที่ดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยที่มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลอันเป็นรูปธรรมจากวรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร สังคีตศิลป์ และภาพยนตร์ยืนยันว่า สังคมไทยมีโครงสร้างลึกอันเป็นศักยภาพของการคิดเป็นศิลปะและการสร้างสรรค์ทางศิลปะที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งก่อตัวขึ้นในระดับชุมชนแล้วแผ่ขยายวงออกไป การแสดงความภักดีต่อพระราชารอย่างเสรีทั้งของผู้ที่เป็นศิลปินอาชีพและผู้รักสมัครเล่นในรูปของงานศิลปะ เป็นผลมาจากการที่พระราชาทรงมีบทบาทเป็นศูนย์รวมใจและเป็นรากฐานให้แก่สัมพันธภาพแนวนอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเสริมสร้างพลังสร้างสรรค์ให้แก่กัน แม้พระราชจะเสด็จสู่สวรรคาลัยไปแล้ว พลังร่วมนั้นก็ยังคงอยู่ จึงเป็นการสมควรที่ระบบการศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะนำลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของสังคมไทยที่กล่าวมาข้างต้นไปปรับเป็นทิศทางในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติสืบไป

คำสำคัญ : การศึกษา, โครงสร้างลึก, รัชกาลที่ 9, ศิลปะ, สัมพันธภาพแนวนอน

ABSTRACT

The research project, “13 October 2016 and the Renaissance of Thai Art”, aims to study as to why and how the reactions of the Thai people to the passing away of King Rama IX could bring about the flowering of Thai art, and to seek ways and means to lend permanence to this socio-cultural force. The research results derived from the analysis of concrete data related to literature, visual arts, theatre, music and cinema confirm the existence of a deep structure inherent in everyday life which enables the Thai to think and to create artistically, whereby this potential radiates centrifugally from the community level. A spontaneous expression of loyalty to the late King, both on the part of professionals and amateurs, by way of creative works was the result of a cohesion emanating from the King’s active part in fostering a horizontal relationship with his people which encouraged mutual learning and creativity. Though His Majesty has departed, that collective force remains. It is therefore desirable that the educational system, both formal and informal, should exploit to the full those great potentials within Thai society so as to chart a constructive direction in the development of art and culture.

Keywords: Art, deep structure, education, horizontal relationship, Rama IX

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “13 ตุลาคม 2559 กับความเปંગบานของศิลปะไทย”

พระราชาทรงเป็นฐานรากของแผ่นดินแม่ มิใช่ยอดพระราชมณเฑียร ข้อค้นพบนี้เป็นยิ่งกว่าอาคารวาทีใดๆ เมื่อพระราชาสด็จสู่สวรรคาลัย ฐานนั้นมิได้สูญสลายไป กฎการอาจเสื่อมทรุดไปได้ตามกาลเวลา แต่รากฐานนั้นถ้ายิ่งทรุดก็ยิ่งฝังลึก พระราชามีได้เสด็จเลียบพระนครในรูปของพิธีกรรม แต่เสด็จออกไปสัมผัสกับชีวิตของปวงชน รัชกาลอันยาวนานสร้างสัมพันธภาพแนวนอนอันแน่นแฟ้น เมื่อศิลปะเป็นสมบัติร่วม เมื่อความสามารถในการคิดเป็นศิลปะและในการสร้างงานศิลปะเป็นโครงสร้างหลักของสังคม พระราชาทรงตระหนักในศักยภาพนั้น จึงทรงเกื้อหนุน ส่งเสริม และร่วมสร้างสรรค์งานศิลปะที่ทรงมอบให้แก่ปวงชน ชาวบ้านเรียกพระองค์ว่า “พ่อ” อันเป็นสมัญญาที่ทรงรับด้วยความเต็มพระทัย สมบัติที่พ่อฝากไว้ทั้งที่เป็นรูปธรรม ทั้งที่เป็นความคิด ทั้งที่เป็นวิถีชีวิตอัน “พอเพียง” ฝังอยู่ในใจประชาชน เมื่อพ่อจากไป พวกเขาจึงสื่อความต่อกันต่อไปด้วย “ภาษาพ่อ” ที่ผูกโยงเขาไว้ด้วยกันด้วยสำนึกร่วม ศิลปะสืบภาษานั้นต่อไปแม้ว่าพ่อจะได้จากไปแล้ว ข้อค้นพบที่กล่าวมามีใช่ผลของการวิจัยในรูปแบบที่คุ้นชินกัน แต่เป็นการเผยแสดงพลังแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงยิ่ง

คณะผู้วิจัยยอมรับว่า จุดเริ่มต้นทางความคิดที่ผลักดันให้เกิดการสร้างงานวิจัยนี้ขึ้นมาเป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่มีต่อทั้งความสูญเสียครั้งใหญ่ และต่อปรากฏการณ์ทางศิลปะที่ในหลายกรณีปะทุเกิดขึ้นในช่วงข้ามคืนของวันที่ 13 ตุลาคม 2559 พลังสร้างสรรค์ทางศิลปะที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน มิใช่ไฟไหม้ฟาง แต่เป็นการเผยแสดงถึงความสำนึกร่วมซึ่งแฝงอยู่ในส่วนลึกของคนไทย ทำให้เกิดความเป้งบานที่ดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงงานพระเมรุ ซึ่งเป็นผลของการรวมพลังความคิดและพลังสร้างสรรค์ของทั้งผู้ที่จัดเจนในศิลปะ และ “ผู้รักสมัครเล่น” เมื่อได้มีเวลาใคร่ครวญไตร่ตรอง คณะผู้วิจัยตระหนักดีว่า การรวมพลังดังกล่าวเป็นศักยภาพอันโดดเด่นของสังคมไทยที่น่าจะได้มีการศึกษาอย่างจริงจังเป็นวิชาการ เพื่อที่จะปรับปรุงปรากฏการณ์ที่ดูประหนึ่งว่าจะเป็น “ช็อกวีน” ให้เป็น “กฎเกณฑ์” อันจะชี้ทางไปสู่อนาคตได้ ทั้งนี้มิใช่แต่ในด้านของพัฒนาการของศิลปะเท่านั้น แต่รวมถึงการนำพาสังคมไทยให้ก้าวหน้าไปได้ท่ามกลางวิกฤตโลกที่ถาโถมเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ที่กล่าวมาโดยรวมนี้คือวัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัย

จากจุดเริ่มต้นที่อาจมีลักษณะเป็นอัตวิสัย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เป็นภาวีสัยในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะ 5 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทศนศิลป์ ศิลปะการละคร สังคีตศิลป์ และภาพยนตร์ และค้นพบว่า ศิลปะอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย เริ่มต้นด้วยการสร้างความแข็งแกร่งในระดับชุมชนหรือกลุ่มบุคคล แล้วจึงมีการถ่ายทอดออกไปในวงกว้าง ระบบการศึกษาสมัยใหม่มุ่งสร้างองค์ความรู้ที่เป็นสมบัติกลาง แต่จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อให้ความสำคัญกับความจัดเจนในเชิงปฏิบัติ ก่อนที่ความรู้เชิงทฤษฎีจะก่อตัวขึ้นมาได้ ความสามารถในการปรับตัวของคนไทยเอื้อให้เกิดการปรับปรนเป็นแนวทางสร้างสรรค์ใหม่ที่ได้รับแรงกระตุ้นมาจากต่างแดน โดยเฉพาะจากโลกตะวันตก ศิลปะร่วมสมัยของไทยจึงสามารถนำรากฐานจากขนบประเพณีดั้งเดิม

ไปสมานกับแนวคิดและแนวปฏิบัติสมัยใหม่ ทำให้ประสบความสำเร็จในระดับนานาชาติได้ในหลายสาขา การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์ดิจิทัล อาจส่งผลในทางลบบางประการที่กระทบต่อระบบ “มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์” ของสังคมไทย แต่ในทางศิลปะก็เปิดทางให้เกิดการสร้างสรรค์ใหม่ได้อย่างน่าทึ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้เป็นการยืนยันว่า คนไทยคิดต่อและคิดใหม่ได้ตลอดเวลา สังคมนี้เป็นสังคมแห่งความคิด สิ่งที่กลุ่มวิจัยได้ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลาร่วม 20 ปี คือการศึกษาและผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ ซึ่งอาจทำหน้าที่จะเป็นตัวกำกับคุณภาพของการสร้างสรรค์ทางศิลปะไปพร้อมกันได้ด้วย

ถ้าสัมพันธ์ภาพแนวนอน คือ ลักษณะที่สร้างความแข็งแกร่งให้แก่สังคมไทยมาแต่เดิม ความสำเร็จของพระราชินีในการเสริมพลังแห่งความสำนึกร่วมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความเป็นเอก พระราชินีได้ทรงประกาศพระราชโบาย แต่พระราชินีทรงร่วมสร้างพลังแห่งสัมพันธ์ภาพแนวนอนนั้นด้วยพระองค์เอง อันรวมถึงการใส่พระทัยในการปฏิบัติ และเชื่อมโยงการสร้างสรรค์ทางศิลปะเข้ากับชีวิตของชาวบ้านในระดับชุมชน ในแง่นี้ รัฐไทยอันมีกลไกในการบริหารที่ยังผูกติดอยู่กับสัมพันธ์ภาพแนวตั้ง จำเป็นจะต้องเรียนรู้จากทั้งชาวบ้านและจากพระราชินี ข้อเสนอเชิงนโยบายของโครงการวิจัยนี้จึงเป็นไปในทางที่แนะนำให้รัฐใส่ใจในการเรียนรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญาในระดับชุมชน และส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล ได้ใช้ศักยภาพของเขาในการสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ แต่เดิมสมาชิกของชุมชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนในบางครั้งเกิดความสามารถหลายทาง การศึกษาสมัยใหม่จึงควรส่งเสริมหลักการของ “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน” ไปด้วย มิใช่มุ่งแจกแจงวิชาเฉพาะที่ตายตัวจนเกินไป ทั้งระบบที่เป็นทางการและระบบที่ไม่เป็นทางการพึงได้รับการสนับสนุน เพราะการสร้าง “ผู้รักสมัครเล่น” ในวงกว้างคือรากฐานของการสร้างความเจิดจรัสของ “ศิลปนิเวศ” การศึกษาที่มุ่งแต่การเรียนการสอนวิชาหนังสือหรือทฤษฎี โดยให้ความสำคัญกับการปฏิบัติน้อยเกินไป เป็นการฝืนวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทย

ในที่สุดแล้ว การวิจัยที่ว่าด้วยศิลปะก็สามารถสื่อนัยที่กว้างออกไปถึงการพัฒนาศิลปะไทยทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาคได้ด้วย ชื่อของงานวิจัย ซึ่งถ้าดูผิวเผินอาจเป็นเพียงอาศิรวาท กลับกลายเป็นการค้นพบโครงสร้างลึกของสัมพันธ์ภาพแนวนอนของไทย รัฐจึงต้องเรียนรู้จากพระราชินีในเรื่องราวบทบาทของผู้นำที่เป็นฐานรากมากกว่าเป็นยอดของอาคาร

EXECUTIVE SUMMARY

RESEARCH PROJECT “13 OCTOBER 2016 AND THE RENAISSANCE OF THAI ART”

The King was the foundation of the native soil, not its summit. This discovery means more than any eulogy. When the King passed away, that foundation did not disappear. The spire of the edifice might crumble with the passage of time, but the more the foundation sinks, the more it deepens. The King would not perform the ritual of parading around the city; he went out to mingle with the common people. The long reign strengthened that horizontal relationship. If the arts were common property, if artistic thinking and the ability to create constituted society's deep structure, the King was conscious of that potential. He thus supported, fostered and participated in the creative work which he willingly shared with the people. The common folk called him “Father”, an appellation that he gladly accepted. The legacy left by Father, in concrete forms, in ideas and in the ideal way of life characterized by “sufficiency”, imprinted themselves upon the minds of the people. After Father has departed, they continue to communicate in their “father tongue” which binds them together through a common consciousness. The arts perpetuate that common language, although Father is no longer with them. Such a discovery is uncommon in research work. It is a revelation of a uniting force based on a very solid foundation.

The research team is willing to admit that the original desire to undertake the present research was motivated by an emotional reaction to the great loss and the resultant creative phenomena, some of which spontaneously occurred during the night of 13 October 2016. It was a sudden manifestation of a creative urge; certainly not a “straw fire”, as we often say in Thai, but an expression of a hidden common consciousness which constitutes the deep structure of Thai society that accounted for a blossoming of contemporary art which continued until the royal funeral, a unifying force in terms of thinking and creativity on the part of the artistically initiated, as well as “amateurs”. Upon further reflection, the researchers became aware of the need for a serious study of those potentialities inherent in Thai society, so that it will be possible to transform what may appear as an “exception” into a “rule” which should point the

way forward. We are not thinking only of artistic developments but also of ways and means to charter the future course of Thai society face-to-face with world crises that incessantly beset Thai society. The main objective of our research was conceived under the circumstances described above.

In spite of an inevitably subjective starting point, the research team began to collect and study objective data related to 5 artforms, namely literature, visual arts, drama, music and cinema, and have discovered that the arts have always formed an integral part of the daily life of the Thai people. Beginning at the community level, the arts function in a centrifugal mode. Modern education aims to create a body of knowledge as common property, but success can only come when due attention is paid to the practical side of the process, whereby the formation of theoretical knowledge is but a further step. The natural gift of adaptability has enabled the Thai to appropriate new creative possibilities which they can learn from foreign culture, especially from the West. Contemporary Thai art has thus been adept in merging traditional heritage with modern modes of thinking and practising. Their efforts have in certain artistic domains met with success in the international arena. The advent of modern technology, especially digital technology, may have had some adverse effects on Thai life which derives its strengths from direct human contact, but artistically speaking, the new technologies have opened up new creative possibilities that are quite impressive. All this tends to confirm that the Thai can rethink and innovate all the time. They are a thinking society. Furthermore, the present research team can build upon the spadework initiated by their predecessors during the past 2 decades in forming a body of knowledge related to “the critical culture” which can also serve as an evaluative mechanism.

If horizontal relationship is a societal strength inherited from the past, the success of the King in reinforcing this common consciousness can be regarded as unique. His Majesty did not need to issue royal decrees: he simply became part of that horizontal relationship, propped by his special interests in linking artistic creation with community life. In this respect, the Thai state with its essentially vertical administrative structure has a great deal to learn from the simple folk as well as from His Majesty. The *policy recommendations* proposed by the present research project

would be for the state to learn from the experience and wisdom at the community level and to encourage individuals, groups of people and communities to exploit to the full their inherent potentials. Members of traditional communities were wont to learn from each other, with some attaining versatility in arts and crafts. *Modern education* should espouse the principle of “mutual illumination of the arts” while loosening itself from the rigid segregation of disciplines. Both the formal and informal modes of learning should be supported, for the building up of a large pool of “amateurs” is a prerequisite for the cultivation of true “professionals”. An education intent on fostering book-learning or theoretical learning without sufficient regard to the practical side of education runs counter to the learning culture of the Thai people.

When all is said and done, a research on the arts is in a position to convey a significant message with wide-ranging implications regarding the development of Thai society both at the macro and micro level. The title of the research project might at first sight appear to be a kind of royal eulogy, but it finally turns out to be a discovery of the deep structure of society that depends on a horizontal relationship among the people. The Thai state has to learn from the late King Rama IX as to how leadership can emanate from the base and not from the summit of society.

รายงานสรุปการวิจัยสาขาสังคีตศิลป์
(1 มกราคม 2563-31 ธันวาคม 2564)
โครงการวิจัย “13 ตุลาคม 2559 กับความแบ่งบานของศิลปะไทย”
ไวยเรศ บุญฤทธิ์ (นักวิจัย)

“ศิลปะ” ถือเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการสื่อความหมายของมนุษย์ มนุษย์ใช้ศิลปะในการดำเนินชีวิต เพื่อบอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ในขณะเดียวกันศิลปะสะท้อนความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ที่สามารถส่งต่อเรื่องราวในรูปแบบที่แตกต่างกัน ศิลปะหลากหลายแขนงสื่อสารสำแดงแฝงเร้นความหมายภายใต้การกลั่นกรองทางความคิดของศิลปิน จนกระทั่งศิลปะกลายเป็นเครื่องมือของการขับเคลื่อนหรือเรียกร้องการดำรงอยู่ของชีวิตที่มีคุณค่าในทุกสังคม

การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 ก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ความรู้สึกสูญเสียครั้งใหญ่ ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกซึ่งความภักดีของพสกนิกรที่มีต่อธรรมราชา ความสำนึกร่วมดังกล่าวเป็นแรงจูงใจให้เกิดพลังสร้างสรรค์ทางศิลปะในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เพราะประชาชนทั่วไปพร้อมที่จะแสดงออกในฐานะ “ผู้รักสมัครเล่น” (amateurs) ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นความแบ่งบาน หรือ แม้แต่การเกิดใหม่ (renaissance) ของศิลปะในประเทศไทย

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจข้อมูลโดยได้นำเสนอผลการศึกษาลงานสาขาสังคีตศิลป์ในช่วงการสวรรคตจนถึงงานพระเมรุ พ.ศ. 2559 -2560 และช่วงหลังจากงานพระเมรุ พ.ศ. 2560 – 2562 โดยนำเสนอเป็น 3 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1. บริบททางดนตรีในช่วง พ.ศ. 2550-2559
2. การสำรวจข้อมูลทางดนตรีช่วงการสวรรคตจนถึงงานพระเมรุ พ.ศ. 2559 -2560 และช่วงหลังจากงานพระเมรุ พ.ศ. 2560 – 2562
3. ประเด็นการวิเคราะห์ และข้อสรุป

1.บริบททางดนตรีในช่วง พ.ศ. 2550-2559

บริบททางดนตรีในช่วง พ.ศ. 2550-2559 ช่วยชี้ให้เห็นภาวะทางดนตรีที่นำสู่การทำความเข้าใจปรากฏการณ์การแบ่งบานทางดนตรีหลัง 13 ตุลาคม 2559 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากช่วงปี 2550-2559 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมไปถึงเทคโนโลยี ดังนั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติต่าง ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการผลิตหรือสร้างสรรค์งานทางดนตรีในประเทศไทย เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ช่วง พ.ศ. 2550-2559 เป็นช่วงที่ผู้คนและสังคมกำลังปรับตัวเข้าสู่โลกยุคใหม่ โดยมีเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน การพัฒนาของเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตในทุกมิติ โดยเฉพาะในมิติสุนทรียะที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะประเภทดนตรี ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวดนตรีในช่วงดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1.1 ปรากฏการณ์เพลงลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่งในช่วงปี 2550-2560 เป็นระยะเวลาที่เพลงลูกทุ่งมีการปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีการรับฟังเพลงที่เปลี่ยนไปภายใต้อุปกรณ์แบบใหม่ วิธีการที่ทันสมัย ประกอบกับช่องทางในการนำเสนอผลงาน ผลิตรายการที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสิ่งที่เรียกว่า ความทันสมัย ปรากฏการณ์เพลงลูกทุ่งถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นปรากฏการณ์ที่บ่งบอกถึงความพยายามในการปั้นให้ “เพลงลูกทุ่ง” กลายเป็น Modern Entertainment เชื่อมโยงระหว่างสื่อดิจิทัลกับรสนิยมการฟังเพลงท้องถิ่น เพื่อจับกลุ่มเป้าหมายคนรุ่นใหม่ จากสถิติที่พบว่า เพลงหรือมิวสิกวิดีโอที่มียอดผู้ชมสูงสุดในเว็บไซต์ยูทูบ (Youtube) ของประเทศไทยล้วนแล้วแต่เป็นเพลงลูกทุ่ง ข้อมูลการสำรวจยอดการรับชมสื่อประเภทเพลงในประเทศไทย พบว่า 12 จาก 20 วิดีโอยอดนิยมในไทย คือ เพลงลูกทุ่ง และต้องยอมรับว่าในขณะนี้ เพลงลูกทุ่งได้รับจำนวนรับชมหรือยอดวิว (View) มากกว่าแนวดนตรีอื่น 12% และหากมีคลิปไหนมีการร่วมมือกับเพลงลูกทุ่งจะเพิ่มยอดวิวโดยเฉลี่ย 480% (Thailand Social award, 2020)

ปรากฏการณ์การเสพเพลงลูกทุ่ง ที่เกิดมมมองในเชิงกระแสการเสพศิลปะที่สะท้อนสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คน จนเกิดเป็นคำอธิบายใหม่ขึ้น เช่น “ลูกทุ่งอินดี้” “ลูกทุ่งอินดี้อีสาน” “ลูกทุ่งอีสานป๊อป” เป็นต้น การเกิดขึ้นของคำใหม่ ๆ อธิบายปรากฏการณ์เพลงลูกทุ่งในสังคมไทยที่ถูกตั้งข้อสังเกตผ่านสถิติที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมโดยรวมจากเว็บไซต์ยูทูบ เป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมสื่อวิดีโอและเสียงไว้มากที่สุดในระดับโลก กล่าวได้ว่าตามยอดวิวของแพลตฟอร์มเว็บชื่อดังระดับโลก Youtube นี้ เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งอินดี้ ที่ไม่มีค่าย ไม่มีสังกัด เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้สร้างและผู้เสพอย่างชัดเจน ประกอบกับวัฒนธรรมการฟังเพลงของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามอุปกรณ์สำหรับการฟัง เช่น การฟังเพลงจากโทรศัพท์มือถือ หรือ ช่องทางของการฟังเพลง เช่น ยูทูบ หรือ แอปพลิเคชันการฟังเพลงต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ เทคโนโลยีผนวกกับสื่อสังคมออนไลน์เอื้อให้เกิดศิลปินมือสมัครเล่นเพิ่มขึ้น ทุกคนสามารถนำเสนอผลงานทางดนตรีของตนเองผ่านช่องทางส่วนตัวในยูทูบ (youtube channel) ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่การแสดงดนตรีอย่างเป็นอิสระ ผู้ฟังสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและเท่าเทียมกัน ส่งผลให้ดนตรีประเภทต่าง ๆ รวมถึงเพลงลูกทุ่งได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ศิลปินหลายคนได้รับความนิยมบนโลกออนไลน์โดยประเมินจากจำนวนยอดวิว (view) จำนวนหลักล้านวิว ร้อยล้านวิว ความโด่งดังในโลกออนไลน์พลิกชีวิตจากศิลปินมือสมัครเล่นกลายเป็นศิลปินผู้มีชื่อเสียงในข้ามคืน อาทิ จ๊ะ อาร์สยาม เจนนี - ลิลลี่ ได้หมดถ้าสดชื่น ลำไย ไหทองคำ ค่ายแข็ง Music ครูเต้ย อภิวัฒน์ อาม ชูติมา ท็อป มอซอ เป็นต้น

สลา คุณวุฒิ (ประชาไท, 2559) ศิลปินระดับครูในวงการลูกทุ่งก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า สิ่งที่เกิดขึ้น เป็นพัฒนาการทางเทคโนโลยีจะเปลี่ยนรูปแบบของการเพลงฟัง จากเทปคาสเซ็ทสู่ซีดี ดีวีดี mp.3 จนมาถึงยุคของการฟังออนไลน์ในเว็บไซด์เช่น ยูทูบ อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในอดีตการที่บทเพลง หรือ ศิลปินจะได้รับความนิยมได้ ปัจจัยหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันคือช่องทางในการสื่อสารเช่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ และรายการทีวี ซึ่งผู้ที่เข้าถึงช่องทางเหล่านั้นได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความพร้อมทั้งทุนทรัพย์พอสมควร จึงเป็นเหตุให้ค่ายใหญ่เป็นแหล่งรวมศิลปินที่มีชื่อเสียงไว้จำนวนมาก แต่เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปสิ่งที่เกิดขึ้นคือ ศิลปินที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมสูง กลับไม่ได้ถูกการันตีด้วยยอดขายอีกต่อไป หากแต่วัดจากยอดคลิกเข้าชมในเว็บไซด์เป็นสำคัญ *ไสว สิบถัมภ์-คู่ครอง ก้องห้วยไร่ ค่ำแพง แซ่ก ชุมแพ ผู้สาวชาวเล ลำไย ไหทองคำ มหาลัย วัวชน วงพัทลุง สดุด์สถึกถัมภ์ บอย พนมไพร* จากที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดนี้เป็นเพลงลูกในปัจุบันที่มียอดคลิกชมในยูทูบไม่น้อยกว่า 100 ล้านครั้ง และที่สำคัญบทเพลงเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากค่ายเพลงยักษ์ใหญ่เหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต นี่เป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย ท่ามกลางเสียงวิจารณ์ว่า ค่ายใหญ่กำลังถูกล้อมโดยค่ายเล็ก

หรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่าค่ายอินดี้ สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นอยู่นี้เป็นเรื่องใหม่หรือไม่ เป็นความท้าทายใหม่ในวงการเพลงหรือไม่ และมีแง่มุมใดให้น่าคบคิดเพื่อพิจารณา

จากความคิดเห็นของสลา คุณวุฒิ ได้กล่าวถึงการเติบโตของสื่อโซเชียลมีเดีย และการนำเสนอเพลงผ่านยูทูบ ทำให้ศิลปินทั้งส่วนของศิลปินอิสระและศิลปินสังกัดค่ายต้องปรับตัว เพื่อนำเพลงของตนลงแพลตฟอร์มออนไลน์ มากกว่าการให้ตีเจเปิดเพลงทางวิทยุเพื่อขายอัลบั้ม เทป ซีดี ปัจจุบันผู้ฟังเพลงมักจะเปิดเพลงในเว็บไซต์ยูทูบฟัง มากกว่าจะซื้อเพลงเป็นอัลบั้มมาเปิด หรือซื้อไฟล์ดิจิทัลที่ต้องดาวน์โหลดที่และชำระเงินผ่านบัตรเครดิต ซึ่งมีความยุ่งยากหลายขั้นตอน

พัฒนาการรูปแบบการฟังเพลงบนช่องทางออนไลน์ มักจะถูกนิยามว่าเป็น รูปแบบหนึ่งของธุรกิจ 4.0 ซึ่งในวงการเพลงลูกทุ่งก็ถูกนิยามด้วยคำคำนี้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างกรณีของศิลปินชื่อ “ลำไย ไหทองคำ” ที่สะท้อนภาพธุรกิจเพลงในยุค 4.0 ได้อย่างชัดเจน โดยสามารถเปลี่ยนโฉมหน้าไปจากธุรกิจเพลงในยุคที่ผ่านมาอย่างสิ้นเชิง เพราะนอกจาก โมเดลในการสร้างรายได้จะเปลี่ยนไปแล้ว ยังมีในเรื่องของสื่อ ที่มีสื่อมากมายรายล้อมรอบตัวผู้ฟัง (Brandageonline, 2020)

มุมมองนี้ ส่งผลต่อสื่อวิทยุที่ยุคหนึ่งเคยมีอิทธิพลต่อตลาดเพลงลูกทุ่ง ถูกลดบทบาทลงพร้อมกับการเข้ามาของอิทธิพลของสื่อออนไลน์อย่าง “ยูทูบ” ที่ไม่เพียงจะเป็นช่องทางขึ้นต้นในการนำเสนอเพลงของตัวที่จะมีคนบนโลกสังคมออนไลน์เข้ามาช่วยในการแชร์หรือบอกต่อไปยังกลุ่มเพื่อน หลายครั้งที่สื่อตัวนี้ ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (free media) ยังเข้ามาช่วยสร้างกระแส และเป็นตัวเชื่อมต่อให้คนฟังเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยสร้างเนื้อหาใหม่ๆ (content) เพื่อส่งให้เพลงมีกระแสแรงมากขึ้น ในยุคของการตลาดที่ผู้บริโภคเข้ามามีส่วนในการร่วมสร้างสรรค์กับศิลปิน (co-creator) และเมื่อประกอบเข้ากับกระแสความนิยมของยูทูบ ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของไลฟ์สไตล์ของผู้บริโภค ซึ่งรองรับกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการฟังเพลงจากการฟังเพียงอย่างเดียว มาสู่การรับชมและมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์แบบ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระแสการฟังเพลงลูกทุ่งจะกลายเป็นความนิยมโดยรวมของคนไทย แต่ก็ยังเกิดการตั้งคำถามต่อเส้นแบ่งของเพลงสตริงและลูกทุ่งที่จะจางลงไปทุกที เพราะลูกทุ่งยุคใหม่ได้ผสมผสานแนวดนตรี และภาพลักษณ์ ที่ทำให้เป็นที่นิยมของคนฟังทุกกลุ่มและสามารถที่สนุกไปกับเพลงลูกทุ่งได้ แต่นักวิจารณ์และนักร้องลูกทุ่งบางส่วน ยังเป็นกังวลถึงภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนไปมากจนอาจลบล้างความเป็นลูกทุ่งแท้ จนนักวิจารณ์หลายคนนิยามคำว่า "กลายพันธุ์" เป็นที่มาของการถามถึงเอกลักษณ์เพลงลูกทุ่งที่ถูกกลืน เพราะผู้ผลิตหรือค่ายเพลง หวังใช้ความร่วมมือ ทั้งภาพลักษณ์และเนื้อหาเพลง มาขยายกลุ่มผู้ฟังและตลาดอินเทอร์เน็ต จนเป็นลูกผสมทางลูกทุ่งที่ผิดจากรูปแบบเดิม

ในขณะที่นักร้องเพลงป๊อปชื่อดังหลายคนกลายเป็นกำลังหนุนส่งให้เพลง *ขอใจแลกเบอร์โทร* โด่งดังในเวลาอันรวดเร็ว โดยการหยิบเพลงนี้มาคัฟเวอร์จนบทเพลงลูกทุ่งหมอลำชิง ของหญิงลี ศรีจุมพล เป็นที่รู้จักและติดหู จนกระจายเข้าถึงคนฟังอีกหลายกลุ่ม ความสำเร็จหนึ่งวัดจากยอดผู้ชมในยูทูบที่สูงถึง 7,500,000 วิว นอกจากนี้ กระแสท่าเต้น ที่ลงตัวกับจังหวะและชวนให้ขยับตามไม่ยาก รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์อีกหลายกิจกรรม ซึ่งผลลัพธ์นั้นไม่ต่างจากครั้งที่ตำนานพระเอกลูกทุ่ง ยอดรัก สลักใจ ซึ่งดึงความสามารถเมื่อครั้งเคยเป็นกองเชียร์ร่วมมาปรับเปลี่ยนแนวการร้องให้หลากหลาย ทั้งลูกทุ่ง ลูกกรุง และแนวเพลงภารตะ จนขยายฐานคนฟังได้อย่างล้นหลาม นี่ล้วนเป็นตัวอย่างธุรกิจเพลงลูกทุ่งที่หยิบยืมวิธีการทำงานอย่างเพลงสตริงมาใช้

อีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับลูกทุ่งที่แจ้งเกิดในปี 2556 นอกจากจะได้เห็นความกล้าของนักแต่งเพลงแล้ว ยังมีความเป็นลูกผสมเข้ามา อย่างลูกทุ่งผสมฮิพฮอป หรือแม้แต่หมอลำชิงที่ถูกปรับแต่งให้ฟังง่ายขึ้น โดย ธิติ รัตน์ ศรีจุมพล (หญิงลี ศรีจุมพล) นักร้อง กล่าวว่า " เสน่ห์ของหมอลำชิงคือดนตรี เครื่องดนตรีอีสานประเภทต่าง ๆ รวมถึงการฟ้อนรำ และการพูดคุยที่สนุกสนาน ซึ่งทุกสิ่งยังคงอยู่ครบ ซึ่งการผสมผสานกันก็ช่วยขยายกลุ่มคนฟังได้

มากขึ้น" ขณะที่ ไข่ พงศธร นักร้องลูกทุ่ง ระบุว่า "เพลงลูกทุ่งในขณะนี้มีการผสมผสานกับเพลงสตริงมากขึ้นแต่ยังคงเอกลักษณ์ที่เป็นเพลงลูกทุ่งอยู่ เพียงแต่ว่า อาจจะดังขึ้นมาให้มีจุดเด่นเยอะขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในกรอบของลูกทุ่ง"

โดยสรุป ปรากฏการณ์ของเพลงลูกทุ่ง ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของศิลปินนักร้อง นักแต่งเพลง ในขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมดนตรีในประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ระบบของการผลิตศิลปินและผลงานเพลงก็แปรเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีในปัจจุบัน

1.2 เพลงที่ใช้ในบริบททางการเมืองการปกครอง

เป็นที่ทราบดีว่า ช่วงปี 2550-2560 เป็นช่วงที่สถานการณ์การเมืองเกิดความระส่ำระสาย มีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวของประชาชนหลายกลุ่มออกมาเรียกร้องสิทธิ ประชาธิปไตยบนพื้นฐานความเชื่อของแต่ละกลุ่ม ดังนั้นดนตรีหรือเพลงเป็นอีกเครื่องมือที่นำมาใช้เพื่อสื่อสารในกลุ่มของตนเอง รวมถึง รัฐบาลก็ใช้สื่อที่เป็นเพลงและดนตรีเป็นเครื่องมือสื่อสารอุดมการณ์ความคิดเช่นเดียวกัน

การสำรวจการใช้เพลงหรือดนตรีเป็นเครื่องมือทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2550-2560 วรพงษ์ วะรักษ์ เลิศ (2557) ศึกษา "การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ: ศึกษาในช่วง พ.ศ. 2550-2556" พบว่าบริบททางการเมืองที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ สามารถแบ่งปรากฏการณ์สำคัญทางการเมือง เช่น พ.ศ. 2550 เหตุการณ์การรัฐประหาร วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และการสนับสนุน พ.ต.ท ทักษิณ ชินวัตร เหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2551 คือ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยการยึดสนามบินสุวรรณภูมิและดอนเมือง และการจัดตั้งรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ในค่ายทหาร สำหรับปี 2552 เหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ การต่อต้านรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และการใช้กฎหมายไม่เท่าเทียมกัน (สองมาตรฐาน) เหตุการณ์ พ.ศ. 2553 ได้แก่ การใช้ความรุนแรงของรัฐบาลในการสลายการชุมนุมด้วยกำลังทหารและอาวุธจริง เป็นต้น โดยประเด็นและนัยทางการเมืองที่สื่อสารผ่านบทเพลงของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ในช่วงปีดังกล่าว พบว่า มีจำนวนมากถึง 480 บทเพลง โดยข้อค้นพบจากการวิจัยได้กล่าวถึง การใช้บทเพลงเป็นสื่อในการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารผ่านบทเพลงของกลุ่มสามารถขับเคลื่อนมวลชนได้อย่างทรงพลัง นอกจากนี้ บริบทในห้วงวิกฤตทางการเมืองส่งผลโดยตรงต่อการสร้างสรรค์บทเพลง

นอกจากนี้ ภูมิ พวงกิม (2558) ศึกษาวิจัยเรื่อง "ดนตรีกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย พ.ศ. 2547-2557" โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเฉพาะทางดนตรีที่ใช้เป็นสื่อกลางในการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ใน ช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ 1) กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) 2) กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และ 3) กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกเพลงที่ใช้เป็นเพลงสัญลักษณ์ประจำในการจัดกิจกรรมชุมนุมของแต่ละกลุ่ม กลุ่มละ 2 เพลง วิเคราะห์ด้วยวิธีการแนวคิดด้านองค์ประกอบของดนตรีและแนวคิดด้านดนตรี กับสื่อทางความคิด เพื่อการศึกษาเนื้อร้อง ทำนอง รูปแบบการประพันธ์เพลง รวมไปถึงแนวคิดและอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มโดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ ข้อมูลการเคลื่อนไหวและข้อมูลเกี่ยวกับบทเพลงของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้ง 3 กลุ่ม จากนั้นจึงวิเคราะห์องค์ประกอบของดนตรีเพื่อค้นหารูปแบบเฉพาะของดนตรีและนำเสนอโดยวิธีพรรณนา เชิงวิเคราะห์

ในมุมของรัฐบาลใช้บทเพลงเป็นสื่อในการสื่ออุดมการณ์เช่นกัน การศึกษาของ รัญญา ประเสริฐ (2559) เรื่อง "การสื่อสารทางการเมืองในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ศึกษาระหว่างปีพ.ศ. 2557 – 2559" พบว่า บทเพลงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการสื่อสารเพื่อสร้างภาพลักษณ์ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ให้แก่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้งนี้ เนื้อหาหรือสารที่สื่อสารออกมาจากรายการสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนภารกิจทางการเมือง ได้แก่ การระบุปัญหาของประเทศ การชี้แจงเจตนารมณ์ทางการเมือง การให้ภาพการปกครองในอุดมคติ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ การปฏิรูปประเทศ และ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดอุปสรรคทางการเมือง ได้แก่ การจัดการด้านสื่อมวลชน การจัดการด้านการชุมนุมต่อต้าน และการจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้กลวิธีโน้มน้าวใจที่พบในรายการมี ลักษณะผสมผสานระหว่างการใช้การประชาสัมพันธ์ของรัฐบาล และ การใช้โฆษณาชวนเชื่อ 7 ประการ

โดยสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปแบบรายการที่ต้องการสื่อสารความหมายทางการเมืองบางประการกับประชาชน ผ่านการมองเห็น และได้ยิน โดยที่ผู้ดำเนินรายการไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำซ้ำ ๆ ตลอดเวลา หากแต่ให้รูปแบบรายการสื่อสารกับประชาชนโดยตรง ทั้งนี้ เสียงเพลงประกอบรายการคืนความสุขให้คนในชาติ มีการนำเสียงเพลงมาประกอบในการเปิด รายการทั้งหมด 6 เพลง และมีบทร้อยกรอง 1 บท ได้แก่

1) เพลงมาร์ชสามัคคีสี่เหล่า นำมาใช้ประกอบในเทปแรกของรายการ เป็นเพลงปลุกใจ มีเนื้อหาแสดงถึงความสามัคคีของกองทัพ 4 เหล่า และการทำหน้าที่ปกป้องประเทศ อย่างแข็งขันของเหล่าทหาร เพื่อเกิดภัยคุกคามประเทศ

2) เพลงคืนความสุขให้ประเทศไทย เป็นเพลงแรกที่ คสช. นำมาใช้ในการสื่อสารกับสังคม อยู่บ่อยครั้งจนได้รับความนิยมจากประชาชน เนื้อหาของเพลงกล่าวถึง เจตนารมณ์และคำสัญญาที่จะแก้ปัญหาของประเทศไทยนำความสุขกลับมาให้ประชาชนอีกครั้ง

3) เพลงวันพรุ่งนี้ เป็นเพลงที่มีเนื้อหาให้แง่คิด สอนประชาชนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ให้มีความสามัคคีเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติ ทั้งนี้มีการสอดแทรกเพลงสามัคคีชุมนุมเข้า ไปในเนื้อเพลงเพื่อให้มีเนื้อหาที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4) เพลงเพราะเธอคือประเทศไทย เป็นบทเพลงที่รัฐบาล คสช. แต่งขึ้นเพื่อ มอบเป็นของขวัญปีใหม่ พ.ศ. 2558 แก่คนไทย และนำมาใช้ประกอบรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ควบคู่กับเพลงคืนความสุขให้ประเทศไทย มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การขอให้ประชาชนความร่วมมือกับ คสช. ในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

5) เพลงสยามานุสสติ เพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 และแต่งทำนอง โดย นายนารถ ถาวรบุตร มาเปิดในช่วงแรกของรายการ โดยเพลงมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกป้อง แผ่นดินไทยด้วยชีวิต

6) เพลงแผ่นดินของเรา เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ (ทำนอง) ลำดับที่ 34 ใน รัชกาลที่ 9 แต่งเนื้อร้องโดย ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค มีเนื้อหาบรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนไทยรักสามัคคีและทำนุบำรุง ประเทศชาติ

เสียงเพลงที่นำมาใช้ในรายการคืนความสุขให้คนในชาติล้วนแล้วแต่ทำหน้าที่สร้างความประทับใจให้แก่ กองทัพและ คสช. ในฐานะผู้ปกป้องประเทศจากภัยอันตราย และกระตุ้นให้ผู้ชมรายการเกิดความรู้สึกรักสามัคคีระหว่างประชาชนด้วยกัน และร่วมมือกับ คสช. ใน การพัฒนาประเทศ

1.3 เพลงเฉพาะกาล เพลงในหลวง หรือ เพลงเฉลิมพระเกียรติ

ประเภท “เพลงเฉพาะกาล” หรือ “เพลงในหลวง” หรือ “เพลงเฉลิมพระเกียรติ” ที่ศิลปินพสกนิกรชาวไทยประพันธ์ถวายเพื่อสื่อความหมายและสะท้อนความรู้สึกและความรักต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพลงของขวัญจากก้อนดิน ซึ่งเป็นเพลงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 จัดทำโดยบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) แต่งโดยนิติพงษ์ ห่อนาค ขับร้องโดย ธงไชย แมคอินไตย์ โดยผู้ประพันธ์เพลงตลอดจนผู้เรียบ

เรียงคำร้องทำนอง และผู้ขับร้อง ยินดีให้นำเพลงดังกล่าวไปแจกจ่าย ดาวันโหลด ทำซ้ำ ขับร้องใหม่ ด้วยเจตนาที่ดี โดยไม่ต้องขออนุญาตทั้งสิ้น รวมถึงรายการโทรทัศน์และสื่อทุกสื่อไม่ต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

เพลงนี้ได้แรงบันดาลใจจากพระนาม "ภูมิพลอดุลยเดช" ซึ่งแปลว่า มีกำลังในแผ่นดินจนมีอาจชั่งได้ เนื้อหาในเพลงจึงสื่อถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ว่า ทรงเป็นกำลังของแผ่นดินไทย อันเป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ โดยเพลงดังกล่าวเป็นเพลงเทิดพระเกียรติเพลงหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างสูงมากจากชาวไทย

“เป็นรูปที่มีทุกบ้าน จะรวย หรือจน หรือว่าจะใกล้ไกล” อีกหนึ่งในวรรคของเนื้อเพลงที่ชาวไทยต่างคุ้นหูมาตั้งแต่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่ง นิติพงษ์ ห่อนาค ได้หยิบเอาความประทับใจเล็ก ๆ จากเพียงเรื่องราวรอบตัวที่เกิดขึ้นภายในบ้านของชาวไทยทุกคน นั่นคือ “พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” หรือรูปภาพของพ่อหลวงขณะทรงงาน ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่ามีประดับไว้ทุกบ้านเรือนซึ่งแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์

จากตัวอย่างเพลงเฉพาะกาลที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง ชี้ให้เห็นปรากฏการณ์การประพันธ์ของศิลปินหรือประชาชนทั่วไปที่มอบให้แก่พระราชผู้เป็นที่รัก จนเกิดกลายเป็นชุดเพลงที่ถูกสร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจร่วมหรือสำนึกร่วมเป็นจำนวนมาก (ผู้วิจัยรวบรวมเพลงต่าง ๆ ไว้ในภาคผนวก ก.)

1.4 การเกิดขึ้นของวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” (C-ASEAN Consonant)

วงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” เกิดขึ้นภายใต้วิสัยทัศน์และบริบทของสังคมและกระแสของการเปิดประชาคมอาเซียน ซึ่งถือว่าเป็นวงดนตรีวงแรกของกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีการรวมตัวกันของครูเพลงจากทั้ง 10 ประเทศ สร้างวงดนตรีที่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีประจำชาติแต่ละประเทศ ในนามวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ภายใต้การสนับสนุนของ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) ที่สามารถถ่ายทอดกลิ่นอายของดนตรีอาเซียนให้มีความสนุกสนานและสอดประสานเป็นหนึ่งเดียว อีกทั้งยังคงเอกลักษณ์ของเพลงแต่ละชาติได้เป็นอย่างดี นับเป็นการผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติผ่านศิลปะทางดนตรี จนกลายเป็นการแสดงที่สร้างสรรค์และลงตัว โดยวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ประกอบไปด้วยนักดนตรีเยาวชนจาก 10 ประเทศอาเซียน พร้อมเครื่องดนตรีประจำชาติจากประเทศในอาเซียนมาบรรเลงร่วมกัน ได้แก่ กูลิงตางัน และเรอบานา จากบรูไน ตรัซอ โทน และตรัซอ จากกัมพูชา กันดังซุนดา เบดัก และซาลง จากอินโดนีเซีย แคน จากลาว กัมบัส และ ซาเปะจากมาเลเซีย ซองก็อกจากพม่า คูลินตัง จากฟิลิปปินส์ บานซูรีจากสิงคโปร์ ดานเบา และตรัง จากเวียดนาม รวมทั้ง ระนาดเอก และโหวด จากประเทศไทย ซึ่งบรรเลงโดย กามเทพ ธีรเลิศรัตน์ ที่เจ้าตัวเผยว่าการได้เป็นส่วนหนึ่งของวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ถือเป็นโอกาสที่ดีและเป็นการปลดปล่อยศักยภาพทางด้านดนตรีของตนได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

วงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ได้รับเกียรติรับเชิญให้ร่วมแสดงหลายงาน เช่น ในงานครบรอบ 50 ปี การสถาปนาอาเซียน ณ สำนักเลขาธิการอาเซียน กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งนอกจากเป็นการแสดงเอกลักษณ์แห่งภูมิภาคอาเซียนแล้ว ยังเป็นการรวมพลังทางดนตรีแสดงให้โลกรับรู้ว่าดนตรีสามารถก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความรู้ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ที่นำไปสู่มิตรภาพ ความสามัคคี และความเข้าใจระหว่างชนชาติได้อย่างดียิ่ง ไฮไลท์ของการแสดงในครั้งนี้ นอกจากการนำบทเพลงของประเทศอาเซียนมาบรรเลงแล้ว อาจารย์ อานันท์ นาคคง ในฐานะผู้อำนวยการดนตรี วง “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” พร้อมด้วย 2 วาทยากร ได้แก่ วัชรพล ลิ้มผาติ และ Mohd Yazid Zakaria ยังได้อันเชิญ 4 บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้แก่ เพลงลมหนาว , เพลงสายฝน , เพลงยามเย็นและเพลงแผ่นดินของเรา มาเรียบเรียงใหม่ โดยใช้ชื่อชุดการแสดงว่า “The King For All Seasons” เพื่อร่วมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย และพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

ฐาปน สิริวัฒนภักดี ประธานกรรมการ บริษัท ซีเอสซี จำกัด (ซี อาเซียน) กล่าวถึงแนวคิดการสนับสนุนการก่อตั้งวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ว่า

“ศิลปวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และดนตรีก็เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงความรักความเข้าใจของคนในภูมิภาคได้เป็นอย่างดี การที่ภูมิภาคอาเซียนเติบโตร่วมกันมาครบ 50 ปี สิ่งสำคัญนอกเหนือจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้า คือ ความสามัคคีของคนในภูมิภาค ซึ่งดนตรีถือเป็นภาษาสากลที่ช่วยสื่อสารถึงความรัก ความเข้าใจของคนในภูมิภาค การรวมตัวกันของครูเพลงและนักดนตรีเยาวชนของ 10 ประเทศ ในอาเซียนนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงถึงมิตรภาพไร้พรมแดนของคนในภูมิภาคแล้ว ยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของภูมิภาค จากรุ่นสู่รุ่นนับเป็นกิจกรรมอันทรงคุณค่า และสร้างประโยชน์ทางวัฒนธรรมให้กับภูมิภาคอาเซียนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย”

อานันท์ นาคคง ผู้อำนวยการดนตรี วง “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” กล่าวว่า

“ในภาษาของดนตรีสามารถส่งเสียงและเข้าใจกันได้ จังหวะที่หัวใจเต้นพร้อม ๆ กันและรับรู้ร่วมกันได้ ซึ่งนี่ก็เป็นการพิสูจน์ว่าดนตรีคือภาษาสากลจริง ๆ สำหรับวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” มีความตั้งใจที่จะลดช่องว่างความแตกต่างในทุกด้านทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ศาสนา การเมืองและเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนผ่านทางดนตรี ซึ่งการแสดงคอนเสิร์ตในแต่ละครั้งจะใช้เพลงของทุกประเทศนำมาเรียบเรียงใหม่ให้เหมาะกับเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เพราะวงนี้เป็นการนำเครื่องดนตรีแต่ละชาติมาบรรเลงร่วมกันในลักษณะของวงออเคสตรา ซึ่งต้องใส่โน้ตและท่วงทำนองใหม่เข้าไปให้กับดนตรีแต่ละเครื่อง เพื่อให้เกิดการผสมผสานของดนตรีอาเซียนโดยไม่ทิ้งลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ และอีกหนึ่งความท้าทายที่ถือว่าเป็นการนำเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานก็คือการซ้อมดนตรีของนักดนตรีทั้ง 10 ประเทศที่อยู่ในประเทศของตนจะใช้วิธีการวิดีโอคอนเฟอเรนซ์เพื่อซักซ้อมเพลงร่วมกันอีกด้วย”

1.5 การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมบันเทิงต่างชาติ

สืบเนื่องจากเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบันเทิงในประเทศ ในขณะเดียวยังเป็นช่องทางที่เกื้อหนุนให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมบันเทิงต่างชาติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมบันเทิงของประเทศเกาหลีใต้ (Korean wave) ภายใต้แผนการพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรมบันเทิงของรัฐเกาหลี ที่ให้การสนับสนุนเผยแพร่กระแสวัฒนธรรมเกาหลี และการร่วมมือกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่เห็นช่องทางเรื่องของการประกอบการเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมที่สามารถเกิดขึ้นและแพร่กระจายได้อย่างง่ายดาย อีกทั้งแนวทางการสนับสนุนก็เป็นไปอย่างยั่งยืน อาทิ การผลักดันให้มีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะด้านศิลปะ สื่อ การสื่อสารและความบันเทิงโดยเฉพาะ (นันทิพา บุชปวรธนะ, นาวัน วงศ์สมบูรณ์, 2563) ผสมกับเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นช่องทางของการเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมบันเทิงในสังคมไทย เช่น ปรากฏการณ์แฟนคลับศิลปินเกาหลีของวัยรุ่นไทย ปรากฏการณ์ไอดอลเกาหลี เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ ส่งผลต่อค่านิยมและวัฒนธรรมการฟังดนตรีของผู้คนในสังคมไทย อีกนัยหนึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงอิทธิพลของการสร้างสรรค์ดนตรีในบริบทประเทศไทย เห็นได้ว่าศิลปินไทยทั้งที่เป็นศิลปินสมัครเล่นและศิลปินอาชีพได้รับอิทธิพลจากการสร้างสรรค์เพลงในแนวทางของวัฒนธรรมบันเทิงเกาหลี (K pop) อีกทั้ง พฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของผู้ชมผู้ฟังบนโลกออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ยังสะท้อนถึงความนิยมวัฒนธรรมบันเทิงเกาหลี เช่น การโคฟเวอร์ (cover-ภาษาวัยรุ่นใช้คำว่า โคฟ) เพลงและท่าเต้น หมายถึง การ

ทำซ้ำเลียนแบบศิลปินต้นแบบ (cov) การใช้มีม (meme) คือ การดึงเอาเนื้อหาบางส่วนจากผลงานต้นฉบับ หรือ การดึงเอาลักษณะท่าทางของศิลปินที่แสดงในผลงานต้นฉบับขึ้นมาทำซ้ำด้วยให้เหมือน เลียนแบบ หรือล้อเลียน เนื้อหาของมีมมักจะเป็นเนื้อหาสั้น ๆ

นอกจากวัฒนธรรมบันเทิงเกาหลี (K POP) แล้ว ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมบันเทิงญี่ปุ่น (J POP) เข้าได้รับความนิยมในเมืองไทยเช่นเดียวกัน ดังเช่น ศิลปินวง BNK48 ซึ่งเป็นกลุ่มศิลปินหญิงล้วนของไทยที่ได้รับลิขสิทธิ์การทำวงศิลปินจากค่ายเพลงญี่ปุ่น ซึ่งในกระบวนการนำเสนอตัวตนของศิลปินกลุ่มนี้อยู่ภายใต้แผนการตลาดอุตสาหกรรมบันเทิงอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการผสมผสานทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างสรรค์เชิงธุรกิจที่สร้างมูลค่าเพิ่มจากผู้สร้างหรือต้นสังกัดในประเทศญี่ปุ่นสู่การพัฒนาเป็นโมเดลธุรกิจสินค้าเชิงวัฒนธรรมส่งต่อสู่ผู้สร้างในต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสนิยมการฟังเพลงของกลุ่มคนรุ่นใหม่ หรือการสร้างสรรคผลงานทางดนตรีจะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้การสร้างสรรคผลงานชนิดต่าง ๆ ก็ยังมีมของการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยหรือทุนทางวัฒนธรรมไทยอย่างลงตัว รินบุญ นุชน้อมบุญ (2563: 130-144) กล่าวถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า วัฒนธรรมญี่ปุ่นผสมวัฒนธรรมไทย J Pop Packaging-Thai (รวมถึง K-J Pop Packaging-Thai) ที่สะท้อนถึงการประกอบสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นญี่ปุ่น-เกาหลี ด้วยกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้บริบทวัฒนธรรมไทยกับการสร้างวัฒนธรรมใหม่ อาทิ เพลงได้ดีโด่ง ของศิลปิน BNK48 ที่ใช้การสร้างสรรคเพลงด้วยวัฒนธรรมดนตรีอีสาน หรือการสร้างภาพยนตร์เรื่อง *ไต่บ้าน x BNK48 จากใจสาวผู้นี้* เป็นต้น

2. การสำรวจข้อมูลช่วงการสวรรคตจนถึงงานพระเมรุ พ.ศ. 2559 -2560 และช่วงหลังจากงานพระเมรุ พ.ศ. 2560 – 2562

2.1 ดนตรีไทยพระราชพิธีประกอบงานพระเมรุ

• วงปี่พาทย์นางหงส์

การบรรเลงดนตรีงานพระราชพิธีพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มีการเตรียมการและความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อีกทั้งมีลำดับขั้นตอนอันเป็นขนบตามโบราณราชประเพณี สำหรับพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดพระอภิธรรมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีการนำวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่ ซึ่งเครื่องดนตรีเป็นเครื่องมุกประกอบด้วย ปี่ชวา 1 เล้า ระนาดเอก 1 รวง ระนาดเอกเหล็ก 1 รวง ระนาดทุ้ม 1 รวง ระนาดทุ้มเหล็ก 1 รวง ซ้องวงใหญ่ 1 วง ซ้องวงเล็ก 1 วง กลองทัด 2 ลูก ฉิ่ง 1 คู่ เข้าประโคมย่ำยามร่วมกับวงประโคมของสำนักพระราชวัง มีกำหนด 100 วัน โดยบรรเลงเรื่องนางหงส์ในช่วงที่มีการประโคมย่ำยาม บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันทน์เช้า บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉันทน์เพลงในช่วงที่มีการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตมวาร^[1] ปันธสมวาร^[2] ปัญญาสมวาร^[3] และสตมวาร บรรเลงเพลงพระเจ้าลาดทอดเมื่อพระสงฆ์ถวายพรพระ ถวายอดิเรกแล้วเสร็จ และบรรเลงเพลงเร็วเรื่องนางหงส์เมื่อพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเสร็จ ซึ่งจะบรรเลงเรื่อยไปกระทั่งพระสงฆ์ลงนั่งยังอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงเรียบร้อง และทรงทอดผ้าไตร จึงหยุดบรรเลง (สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ, 2561: 538)

ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชอิสริยยศในขณะนั้น มีพระราชดำริที่จะฟื้นฟูการประโคมดนตรี เพื่อแสดงให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ โดยเฉพาะการบรรเลงวงปี่พาทย์นางหงส์ ซึ่งมีได้ใช้ประโคมในงานพระบรมศพ พระศพมาเป็นเวลานาน โดยเริ่มครั้งแรกในงานพระราชพิธีสวดพระอภิธรรมพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมีการนำวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่บรรเลงคู่กับการประโคมย่ำยาม นอกจากนี้ ยังใช้วงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่ของกรม

ศิลปากร และบ้านพาทย์โกศลบรรเลงในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ นอกจากนี้ ยังมีการนำวงปี่พาทย์นางหงส์เข้าประโคมในการพระราชพิธีสวดพระอภิธรรมพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงสงขลาราชนครินทร์ และ พระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒน์วดี อีกด้วย

อนึ่ง ความน่าสนใจ คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีมีพระราชดำริให้มีการบรรเลง-ขับร้องด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดีต่อจากการประโคมย่ำยามเวลา 18.00 น. โดยใช้บทขับร้องที่นำมาจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ศกุนตลา สาวิตรี ปล่อยแก้ว วิวาทพระสมุทร ท้าวแสนปม พระร่วง วังดี เวงวิชาวณิช หนาวยอกเอาหนามบ่ง ตามใจท่าน (สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ, 2561: 537-538)

นอกจากนี้ยังมีวงดนตรีที่ใช้ในการพระราชพิธีพระบรมศพอีก 2 วง ได้แก่

- วงประโคมแบบปัญจาทะยะ: วงปีไฉนกลองชนะ

วงปีไฉนกลองชนะเป็นวงปี่กลองที่จัดเป็นวงเฉพาะกาลที่ใช้ในการประโคมย่ำยามและประโคมในริ้วขบวนในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ประกอบด้วย ปีไฉน เปิงมาง และกลองชนะ โดยจำนวนของกลองและประเภทของกลองชนะใช้ตามฐานันดรศักดิ์ เพลงที่ใช้ในการประโคมคือ เพลงพญาโศกกลอยลม รูปแบบของจังหวะมีจังหวะเดียว โดยกลองชนะจะต้องตีรับเปิงมาง เมื่อจำเปิงตีทำ กลองชนะจะต้องตีรับให้พร้อมเพรียงกัน สำหรับการประโคมย่ำยามใช้คู่กับเครื่องประโคมอื่น ๆ ได้แก่ สังข์ 4 ขอน แตรงอน 10 คัน แตรฝรั่ง 10 คัน มโหระทึก 2 ใบ ปีไฉน 2 เล้า (ผลัดกันเป่า) เปิงมาง 1 ลูก กลองชนะแดงลายทอง 40 ใบ สำหรับช่วงเวลาในการประโคมย่ำยามจะประโคมทุก 3 ชั่วโมง เริ่มเมื่อเวลา 06.00-24.00 น. รวมทั้งหมด 7 ครั้ง ก่อนเสียงประโคมย่ำยามจะดังขึ้น จะเริ่มต้นด้วยแตรสังข์ กับปีไฉน กลองชนะ ตามระยะเวลาดังนี้ ยาม 1 เวลา 06.00 น. ยาม 2 เวลา 09.00 น. ยาม 3 เวลา 12.00 น. ยาม 4 เวลา 15.00 น. ยาม 5 เวลา 18.00 น. ยาม 6 เวลา 21.00 น. และ ยาม 7 เวลา 24.00 น. (เกษร เอมโอด, 2563: 133-139)

โดยการประโคมย่ำยามมีขั้นตอนเรียงลำดับ ดังต่อไปนี้

วงประโคมลำดับที่ 1 วงแตรสังข์ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ประโคม “เพลงสำหรับบท” เมื่อจบแล้ว วงประโคมวงที่ 2 จึงเริ่มขึ้น

วงประโคมลำดับที่ 2 คือ วงปีไฉนกลองชนะ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ปีไฉน กลองชนะ เปิงมาง ประโคม เพลงพญาโศกกลอยลม จบและวงประโคมวงที่ 3 จึงเริ่มขึ้น

วงประโคมลำดับที่ 3 คือ วงปี่พาทย์นางหงส์ ประกอบด้วย ปี่ชวา ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด และ ฉิ่ง โดยประโคมเพลงชุดนางหงส์

ทั้งนี้ เมื่อประโคมครบทั้ง 3 วงแล้วถือว่าเสร็จการประโคมย่ำยาม 1 ครั้ง

นอกจาก รูปแบบของวงปีไฉนกลองชนะ ที่ใช้ในช่วงของการประโคมย่ำยามแล้ว ยังปรากฏในการใช้ในช่วงของบรรเลงประกอบในริ้วขบวนพระราชอิสริยยศ ทั้งนี้ การประโคมในริ้วขบวนจะมีทั้งหมด 4 วัน มีริ้วขบวนทั้งหมด 6 ริ้วขบวน สำหรับขั้นตอนการประโคมในริ้วขบวนจะมีรูปแบบเดียวกับกับการประโคมย่ำยาม กล่าวคือ เมื่อเริ่มริ้วขบวนต่าง ๆ เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน และแตรฝรั่ง เป่าเปิด ต่อด้วยการประโคมของปีไฉน กลองชนะ เพลงพญาโศกกลอยลม ทั้งนี้ปีไฉนกลองชนะจะต้องประโคมไปจนกว่าหมดพิธีในริ้วขบวนนั้น ๆ ก่อนหยุดประโคม เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตรงอนและแตรฝรั่งต้องเป่าปิดอีกครั้ง นอกจากนั้น ยังมีการเป่าส่ง การเป่าส่งนี้ทำโดยเจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตรงอน และแตรฝรั่ง เช่นเมื่อริ้วขบวนเดินทางแยก หรือเมื่อพระบรมโกศเวียนพระเมรุมาศครบรอบ เป็นต้น เมื่อแตรฝรั่งประโคมเพลงสำหรับบทจบ ก็จะหยุดประโคม แต่ในการเป่าส่งนั้น จำเปิงไม่ต้องตีสอดเข้ามาในท้ายเพลง และปีไฉนกลองชนะก็ไม่ต้องหยุดประโคม เป็นลักษณะต่างคนต่างประโคมนั่นเอง (เกษร เอมโอด, 2563: 142) ทั้งนี้ จำนวนเครื่องดนตรีที่ใช้ประโคมในริ้วขบวนพระราชอิสริยยศ

ประกอบด้วย สังข์ 4 ขอน แตรงอน 28 คัน แตรฝรั่ง 20 คัน มโหระทึก 4 ใบ ปี่โชน 2 เล่า (ผลัดกันเป่า) เปิงมาง 1 ลูก กลองชนะเงิน 20 ใบ กลองชนะทอง 20 ใบ และ กลองชนะลายทอง 160 ใบ

วงบัลลอย

วงบัลลอย เป็นวงดนตรีที่สำคัญอีกวงหนึ่งที่ใช้ประกอบในงานพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วงบัลลอยใช้กลองมลายูตีจังหวะหน้าทับควบคุมไปกับการทำนองของปี่ชวา เสียงของกลองมลายูสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจ ทั้งนี้ ในงานพระราชพิธีใช้วงบัลลอยเป็นเครื่องประโคมเพื่อประดับพระเกียรติยศในขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีช่วงเวลาและรูปแบบขั้นตอน ดังนี้ (ภาคภูมิ พนเสาวภาคย์, 2563: 59-69)

- 1) ขั้นตอนการเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศ 3 รอบ ซึ่งวงบัลลอยที่ใช้ในการประโคมพระโกศทองใหญ่แต่ละรอบ จะบรรเลงอยู่ที่ศาลาลูกขุนทั้งสี่ด้านของพระเมรุมาศ เมื่อขบวนพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงด้านหน้าของแต่ละวง วงดนตรีนั้นจะทำหน้าที่ประโคมส่งต่อไปจนครบการเวียนซ้าย (อุตราวัฏ) 3 รอบ เมื่อเจ้าพนักงานขยับกรับพวง 3 ครั้ง เป็นสัญญาณของการเคลื่อนขบวนพระบรมศพ โดยมีรายละเอียดดังนี้
 - รอบที่ 1 เพื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงใด วงนั้นเริ่มตีรวกลองลาที่ 1 ไปจนครบทั้ง 4 วง
 - รอบที่ 2 พระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงใด วงนั้นเริ่มตีรวกลองลาที่ 2 ไปจนครบทั้ง 4 วง
 - รอบที่ 3 พระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงใดวงนั้นเริ่มตีรวกลองลาที่ 3 ไปจนครบทั้ง 4 วง
 เป็นการเสร็จสิ้นการประโคมวงบัลลอยในขั้นตอนของการเวียนพระเมรุมาศ
- 2) ขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงหีบศพ วงบัลลอยทำหน้าที่ในการประโคม โดยจะประโคมพร้อมกันทั้ง 4 วง โดยเริ่มตั้งแต่ การรวกลองสามลา เพลงบัลลอย เพลงนางหน่าย เพลงร่ำหลังนางหน่าย เพลงไฟชุม เพลงเร็ว เพลงร่ำหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์
- 3) ขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงจริง วงบัลลอยทำหน้าที่ในการประโคม ซึ่งจะประโคมพร้อมกันทั้ง 4 วง โดยขั้นตอนนี้ จะเป็นขั้นตอนส่วนพระองค์ ไม่มีหมายกำหนดการ เป็นการถวายพระเพลิงจริง มีเจ้าพนักงานเป็นผู้ให้สัญญาณและนักดนตรีทุกวงสังเกตจากควีนไฟสีขาวขุ่นที่ลอยขึ้นสู่ยอดพระเมรุมาศ จึงเริ่มบรรเลงพร้อมกัน โดยบรรเลงรูปแบบเดียวกันกับขั้นตอนถวายพระเพลิงหีบศพ

การบรรเลงดนตรีประกอบในริ้วขบวนพระบรมราชอิสริยยศ

ในการอัญเชิญพระบรมศพสู่พระเมรุมาศนั้น ตามโบราณราชประเพณีจะอัญเชิญด้วยขบวนพระราชอิสริยยศ ซึ่งเรียกว่า “ริ้วขบวน” โดยแต่ละริ้วขบวนจะประกอบด้วยคนหาม และคนอุ้มชักจำนวนมากพร้อมด้วยเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยมีการบูรณะตกแต่งราชรถ ราชยาน เครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศ อีกทั้งมีการบรรเลงดนตรีประกอบขณะเคลื่อนขบวน โดยมีการบรรเลงเพลงต่าง ๆ ประกอบในริ้วขบวน ดังนี้^[4]

ริ้วขบวนที่ 1 เชิญพระโกศทองใหญ่โดยพระยานมาศสามลำคาน จากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ผ่านทางประตูเทวาภิรมย์ จากนั้นใช้เส้นทางถนนมหาราช เลี้ยวเข้าสู่ถนนท้ายวัง มุ่งไปยังถนนสนามไชย เชิญพระโกศทองใหญ่ขึ้นประดิษฐานในบุษบกพระมหาพิชัยราชรถ บริเวณหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม รวมระยะทาง 817 เมตร ใช้เวลาประมาณ 30 นาที โดยวงดุริยางค์ทหารบก บรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประกอบด้วย 4 บทเพลง^[5] คือ

1) *มาร์ชชงชัยเฉลิมพล* เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 17 ทรงพระราชนิพนธ์ในพุทธศักราช 2495 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานแก่กองทัพไทย เพื่อใช้ในการเชิญธงชัยเฉลิมพลในพิธีการ กองทัพ

2) *มาร์ชราชวัลลภ* เพลงพระราชนิพนธ์ มาร์ชราชวัลลภ หรือ Royal Guards March เป็น เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 7 ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใน พ.ศ. 2491 ชื่อ "ราชวัลลภ" และพระราชทานให้เป็นเพลง ประจำกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ เพื่อไว้ใช้ในพิธีสวนสนาม หลังจากนั้น ผบ.กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ได้มอบหมายให้พันตรี ศรีโพธิ์ ทศนุต แต่งคำร้องภาษาไทยถวาย มีห้องเพลงยาวกว่าเดิม จึงขอพระราชทานทำนองเพิ่มเติมเพื่อให้เข้ากับคำร้อง ในการแก้ไขทำนองให้เข้ากับคำร้องนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยกร) ช่วยตรวจทาน และได้พระราชทานนามเพลงพระราชนิพนธ์นี้ว่า "มาร์ชราชวัลลภ" (The Royal Guards March) เมื่อ พ.ศ. 2495

3) *เพลงยามเย็น* (Love at Sundown) เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์ใน พ.ศ. 2489 ขณะยังทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ นิพนธ์คำร้องภาษาไทย และท่านผู้หญิงนพคุณ ทองใหญ่ ณ อยุธยา แต่งคำร้อง ภาษาอังกฤษ แล้วพระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีคำร้องสมบูรณ์ ให้นายเอื้อ สุนทรสนาน นำออกบรรเลง ใน งานของสมาคมปราบวัณโรค ณ เวทีลีลาศ สวนอัมพร เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 นับเป็นเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรก ที่นำออกบรรเลงสู่ประชาชน เป็นเพลงที่ร่าเริงแจ่มใส เหมาะสำหรับการเต้นรำในสมัยนั้น จึงเป็น เพลงยอดนิยมของพสกนิกรไทยทันที

4) *เพลงใกล้รุ่ง* (Near Dawn) เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 4 ทรงพระราชนิพนธ์ในพ.ศ. 2489 ขณะทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ประพันธ์คำร้องภาษาไทย โดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริทรงช่วย ส่วนคำร้องภาษาอังกฤษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงนพคุณ ทองใหญ่ ณ อยุธยา ประพันธ์ขึ้น และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริทรงช่วยแก้ไข แล้วพระราชทานให้วงดนตรีสุนทราภรณ์ นำออกบรรเลงครั้งแรก ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ปัจจุบัน) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2489

ริ้วขบวนที่ 2 เชิญพระโกศทองใหญ่ขึ้นประดิษฐานในบุษบกพระมหาพิชัยราชรถโดยเกรินบันไดนาค จากหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไปทางถนนสนามไชย ยাত্রาขบวนแห่เชิญพระโกศทองใหญ่จากถนนสนามไชย เข้าสู่ถนนราชดำเนินใหญ่ จากนั้น ขบวนพระบรมราชอิสริยยศแห่เชิญพระโกศทองใหญ่เข้าสู่ท้องสนามหลวง รวมระยะทาง 890 เมตร ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง โดยวงดุริยางค์ทหารบก บรรเลงเพลงประกอบการเคลื่อนริ้วขบวน 3 บทเพลง ได้แก่

1) *เพลงสรรเสริญเสือป่า* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนากองลูกเสือป่าขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2454 มีพระราชประสงค์ให้มีเพลงบรรเลงค่านับสำหรับกองเสือป่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระนิพนธ์ถวาย ทรงนำเพลงบุหลันลอยเลื่อนอัตราจังหวะ 2 ชั้น ซึ่งเป็นเพลงไทยเดิม ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาเรียบเรียงทางบรรเลงใหม่ในรูปแบบดนตรีสากล และบรรเลงด้วยแตรวง

2) *เพลงสรรเสริญพระนารายณ์* ไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจน หากแต่นำมาเชื่อมโยงกับการจัดบันทึกของลาลูแบร์ราชทูตฝรั่งเศส ที่เข้ามาสมัยอยุธยาและพบหลักฐานจากสาส์นสมเด็จ ที่เป็นลายพระหัตถ์โต้ตอบกันระหว่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่ม ๒๓ เรื่องเพลงสรรเสริญพระนารายณ์

3) เพลงพญาโคก หรือ “เพลงโคกประจำชาติ” พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงฯ เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ได้ทรงนำเพลงพญาโคกอัตรา 2 ชั้นมาเรียบเรียงเป็นโน้ตสากล ทั้งเพิ่มเติมเสียงประสานให้มีความไพเราะเป็นแบบเพลงตะวันตกเพื่อให้กองแถวทหารบรรเลงแทนเพลงสโลว์มาร์ชที่เป็นของต่างชาติ

ริ้วขบวนที่ 3 เชิญพระโกศทองใหญ่ลงจากพระมหาพิชัยราชรถโดยเกรินบันไดนาค ประดิษฐานพระโกศทองใหญ่บนราชรถปืนใหญ่ จากนั้น ตั้งขบวนพระบรมราชอิสริยยศเข้าสู่ราชวัติ เวียนพระเมรุมาศโดยอุตราวัฏ (เวียนซ้าย) 3 รอบ เวียนพระเมรุมาศครบ 3 รอบแล้ว เทียบราชรถปืนใหญ่ที่เกรินบันไดนาคพระเมรุมาศ เชิญพระโกศทองใหญ่ขึ้นประดิษฐาน ณ พระจิตกาธาน รวมระยะทาง 260 เมตรต่อรอบ ใช้เวลาประมาณ 30 นาที ทั้งนี้ วงดุริยางค์ทหารบก บรรเลงเพลงประกอบการเล่นริ้วขบวนจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงมาร์ชราชวัลลภ (ข้อมูลเพลงเดียวกันกับในริ้วขบวนที่ 1)

2.2 เพลงประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อแสดงถึงความอาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของรัชกาล 9

นับตั้งแต่ 13 ตุลาคม 2559 ที่มีการประกาศอย่างเป็นทางการของสำนักพระราชวัง เรื่องการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 เหตุการณ์ครั้งนั้นถือเป็นปรากฏการณ์ความโศกเศร้าของประชาชนในประเทศไทย คนตรึงกลายเป็นภาพสะท้อนหนึ่งที่เกิดขึ้นปรากฏการณ์ของการใช้ “เสียง” ในหลากหลายรูปแบบ เช่น เพลงป๊อป เพลงร็อค เพลงเพื่อชีวิต เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสื่ออารมณ์และความหมายของประชาชนที่มีความรู้สึกต่อพระราชผู้เสด็จสวรรคต ผู้วิจัยสำรวจและรวบรวมข้อมูลเพลงต่าง ๆ ที่ประพันธ์และขับร้องโดยศิลปิน นักแต่งเพลง นักร้อง ประชาชนทั่วไปทั้งที่เป็นชาวไทยและต่างประเทศ สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความสัมพันธ์และความเข้าใจของประชาชนที่ยึดโยงโครงสร้างการปกครองซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

ทั้งนี้ เพลงประพันธ์ขึ้นใหม่แสดงถึงความอาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของรัชกาล 9 เกิดขึ้นเป็นประจักษ์ในทุกรูปแบบทางดนตรี ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้จำนวน 43 เพลง ประกอบด้วยศิลปินชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้แก่ เพลง 13 ตุลา หนึ่งหุ่่มตรง เพลงเสด็จประทับอยู่ เพลงถึงคนบนฟ้า เพลงตามรอยพ่อหลวง เพลงส่งพ่อกลับสวรรค์ เพลงน้ำตาไม่หยุดไหลชาวไทยคิดถึงพ่อ เพลงตามรอยพ่อสอน เพลงเพื่อพ่อหลวงไทย เพลงขอเป็นข้ารองบาททุกชาติไป เพลงลึกสุดใจอาลัยพ่อหลวง เพลงฝากฟ้าไปบอกพ่อ เพลงเล่าสู่หลานฟัง เพลงเรื่องเล่าของพ่อ เพลงพ่อภูมิพล เพลงวอนฟ้าขอเทวดาคืน เพลงฟ้าร้องไห้ เพลงเทวดากลับฟ้า เพลงทูลกระหม่อมแก้ว เพลงร.9 ของชาวไทย เพลงวันฟ้าดับ เพลงเทวดาเดินดิน เพลงสิ่งดีที่พ่อสอน เพลงฝากเพลงถึงพ่อ เพลงองค์เดียวในโลก เพลงพระผู้บรรลุกาล เพลงเทวดาอาลัยพ่อ เพลงฝากใจกับดอกไม้จันทร์ เพลงขอเป็นลูกพ่อ เพลงรักสุดใจคือในหลวง เพลงวันพ่อคืนฟ้า เพลงล่ำงูไต่ด้วยหัวใจที่ยักพ่อ เพลงร่มโพธิ์ทองของแผ่นดิน เพลงสัญญากับพ่อ เพลง 26 ตุลาสัญญากับพ่อ เพลงแก้วตาในดวงใจ เพลงลูกขอสัญญา เพลงเดิมพันที่ยิ่งใหญ่ เพลงจากลูกของแผ่นดิน เพลงพ่อจะอยู่ในตลอดไป เพลงมองบนฟ้า เพลงเสียงจากลูกของพ่อ เพลงพระผู้มาโปรด และ เพลง An everlasting Light (แสงสว่างที่ไม่เคยดับ)

ตัวอย่างเนื้อเพลง เช่น

เพลง 13 ตุลา หนึ่งหุ่่มตรง ของ ธเนศ วรากุลนุเคราะห์ และ โกมล บุญเพียรผล เนื้อเพลง กล่าวถึงช่วงเวลาและบรรยากาศของวันที่ 13 ตุลาคม 2559 (ร.ศ.235) ซึ่งเป็นวันเสด็จสวรรคตของรัชกาลที่ 9 มีท่อนเนื้อร้องดังตัวอย่าง เช่น

หนึ่งท่มตรง นั่งลงหน้าทีวี หนึ่งท่มตรง รอดูข่าวในวันนี้
วันที่ 13 ตุลาคม วันที่ฟ้าหม่นมืดพอดิ คำคินนี้รู้สึกไม่ดี ไม่สบายใจ
ได้ยินได้ฟัง ฟังมาเนิ่นนาน ได้ยินได้ฟัง อีกครั้งในวันนี้
ตั้งแต่ตอนเช้าเป็นต้นมา และยังหนาหูขึ้นทุกที คำคินนี้รู้สึกไม่ดี ไม่สบายใจ
เพลง พ่อภูมิพล ศิลปิน ยืนยง โอภากุล (แอ๊ด คาราบาว) เนื้อเพลงกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ และวันที่ 13
ตุลาคม 2559 ซึ่งถือเป็นวันเสด็จสวรรคต โดยมีท่อนเนื้อร้องเป็นตัวอย่าง เช่น
พ่อท่องไปใกล้ไกลทุกถิ่น เหยียบพื้นดินทุกตารางนิ้ว
จากยอดดอยยอดภูสูงลิ่ว ถึงชายเลนชายป่าโกงกาง
วัน 13 ตุลาคมฟ้าดับ พ่อนอนหลับจากเราไป
น้ำตาลูกท่วมท้นเมืองไทย สุดอาลัย “พ่อภูมิพล”
พ่อเจ้าอยู่หัว พ่อภูมิพลของประชาชน คนไทยทั้งชาติ

เพลง พระผู้มาโปรด คำร้องโดย พงศ์พรหม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ขับร้องและบรรเลงดนตรีผสมผสาน
ระหว่างดนตรีตะวันตกและดนตรีไทยโดยศิลปินจำนวนมาก ความยาวของเพลงประมาณ 13 นาที เนื้อเพลงพระผู้
มาโปรดเป็นเพลงที่เล่าเรื่องราวพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ ศาสตร์พระราชา คำสอนของพระราชา และท่อน
สุดท้ายกล่าวถึงห้วงเวลาแห่งการเสด็จสวรรคต เพลงพระผู้มาโปรด มีท่อนเนื้อร้องตัวอย่าง เช่น

ห้าธันวาสิบสองค่ำเดือนอ้ายวันจันทร์ พันสองร้อยแปดสิบเก้าจุลศักราช
กรกฎาลัคนาพราว มหาจักรา จันทรครองลัคนาเด่นสกา
จักรทรงเป็นราชาเป็นที่รักและเรื่องเดช เลื่องลือไกลปัญจมหาบุรุษราชา
อังคารณพิภพก็มาณปุตตะ จะทรงงานวิริยาเพื่อปวงชน
สถิตตุลย์ศุภรุ่งเรืองรองเด่นบนฟ้าเป็นเกษตร จักชำนานูศาสตร์และศิลปะนานา
ศุภะพฤษภสปราดเปรี๊ญด้วยปัญญา จะทรงสิทธิ์พุทธะโพธิญาณ
ไอ้ฟ้าเมตตา ประทานดวงตะวันฉาน คือองค์พระผู้ทรงธรรม มหาธรรมราชาภูมิพล

ธ คือพระผู้มาโปรด มหาราชามองไทย แผ่นดินล้วนร่มเย็น พระบารมีแผ่ไป
เจ็ดสิบปีทรงรักทรงท่มเท ทั้งกายใจล้วนเพื่อไทย
จงสืบสานปณิธานทรงมอบไว้ น้อมนำอยู่เหนือชีวิ
ตะวันดับแล้ว ฟ้าคลุมด้วยหมอกหมองหม่น
ดวงใจผองชน มีดวงเหมือนเทียนหมดไฟ
ราชันย์แห่งปวงราชา ผู้พามวลชนปลดความทุกข์ทน
ไปสู่ความหวังใหม่ ทรงลาจากเราไปไกล ไม่ทรงคืนมาเสด็จยังพลับพลาไปสู่สวรรค์

2.3 การประพันธ์เพลงใหม่ด้วยนัยที่สื่อถึงรัชกาลที่ 9 ในมิติต่าง ๆ

การสำรวจการประพันธ์เพลงใหม่ที่มีนัยความหมายสื่อถึงรัชกาลที่ 9 ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจพบว่า การ
ประพันธ์เพลงส่วนใหญ่ได้นำเนื้อหาที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 9 มาประพันธ์เป็นเนื้อร้องสื่อ
ความหมายให้เห็นภาพของพระราชชาติที่ทำงานเพื่อประชาชน ภาพแทนที่เกิดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของพระราชชาติที่เสด็จ

พระราชดำเนินไปในถิ่นทุรกันดาร ดังเช่นส่วนหนึ่งของเนื้อเพลง “รักพ่อไม่มีวันพอเพียง” ของ สุทธิพงษ์ สมบัติจินดา ที่กล่าวว่า

“...พระราชฯ ที่ย้ายอยู่กลางป่าเขา
คล้องกล้องถ่ายรูปรูปอันเก่า ในมือพ่อถือแผนที่
สีพื้นโครงการพ่อทำมานานกว่าเจ็ดสิบปี
หากยังอยู่วันนี้ พ่อคงยังทำงานต่อ...”

เนื้อความดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า การประพันธ์เพลงใหม่มักนำเนื้อหาความหมายที่สื่อถึงรัชกาลที่ 9 ซึ่งอยู่ในรูปแบบของ “คำ” หรือ “สัญลักษณ์” ที่รับรู้กันโดยทั่วไปในสังคมไทยมาเป็นอนุภาค (motif) เพื่อสื่อความหมายซึ่งนำไปสู่การระลึกถึงรัชกาลที่ 9 และพระมหากษัตริย์คุณที่มีต่อปวงชนชาวไทย เช่น *ย้ายกลางป่าเขา กล้องถ่ายรูปแผนที่ สีพื้นโครงการ* เป็นต้น การรับรู้ความหมายดังที่ได้กล่าวมา เป็นความทรงจำร่วมของผู้คนในสังคมไทยที่เข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ร่วมจากวิถีสังคมและศิลปะแขนงอื่น ๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพวาด หรือภาพยนตร์เรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่า การสำรวจเพลงประพันธ์ใหม่ที่น่าอนุภาคของรัชกาล 9 มาใช้เพื่อสื่อความหมายมากที่สุดคือ “อนุภาคเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นพระราชดำริของรัชกาลที่ 9 ต่อแนวทางการดำเนินชีวิตที่พระราชทานให้แก่ราษฎร โดยคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” นำมาประพันธ์เป็นเพลงอย่างหลากหลาย ทั้งรูปแบบที่ประกอบด้วยแนวเพลงประเภทต่าง ๆ และ ศิลปิน นักร้อง รวมถึงประชาชนทั่วไป โดยเนื้อหาความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง ถูกนำมา “ตีความ” ในมิติต่าง ๆ โดยอิงอยู่บนบริบททางสังคมไทย เช่น เพลงเศรษฐกิจพอเพียง ของ ชานน คนโคก โจ อัครมนตรีน้าผึ้ง การ์ตูนรี น้ำตาล น้ำเพชร กล่าวถึง พระราชดำรัสที่ยึดเป็นหลักแนวทางการดำเนินชีวิต โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีการเกษตร เพลงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของ อนิรุทธิ์ จันทมูล กล่าวถึงการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีชีวิตโดยยึดหลัก 3 ประการ ประกอบด้วย เหตุผล การรู้จักพอประมาณ และการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพลงเศรษฐกิจพอเพียง ของ บุญเรือง เมืองสันทราย กล่าวถึงชีวิตของคนจนที่ต้องเผชิญ แต่การแก้ไขปัญหาความยากจนมีการแนะนำให้พิจารณาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับความยากจน เพลงเศรษฐกิจพอเพียง ของ น้ำตาล น้ำเพชร และ รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่กล่าวถึงความพอเพียงพอดี และ พองาม ซึ่งเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน และเพลงรักพ่อ ไม่มีวันพอเพียง ของสุทธิพงษ์ สมบัติจินดา กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นเรื่องความพอเพียงในการใช้ชีวิต เป็นต้น

2.4 บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่นำมาผลิตซ้ำในบริบทใหม่

เพลงพระราชนิพนธ์ เป็นเพลงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลทรงพระราชนิพนธ์เนื้อร้อง ทำนอง หรือ อย่างใดอย่างหนึ่ง เพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่นั้น มีลักษณะสอดคล้องกับเพลงไทยสากล กล่าวคือ เพลงพระราชนิพนธ์ทุกเพลงใช้เครื่องดนตรีตะวันตกเป็นหลักในการบรรเลง รวมทั้งมีวิธีการบรรเลงและท่วงทำนองเพลงแบบตะวันตก เช่น เพลงแจ๊ส เพลงบลูส์ เป็นต้น (นาวิณี หล้าประเสริฐ, 2550) อย่างไรก็ตาม เพลงพระราชนิพนธ์มีลักษณะแตกต่างจากเพลงไทยสากลโดยทั่วไป เป็นเพลงที่บรรเลงยากและร้องยาก เนื่องจากใช้โน้ตครึ่งเสียง และกุญแจเสียงที่ไม่คุ้นหูคนไทย กล่าวได้ว่า เพลงพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 9 ถือเป็นความท้าทายความสามารถทางดนตรีและเข้ามาตรึงฐานเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในทวีปยุโรปและอเมริกา (พูนพิศ อมาตยกุล, 2529: 19)

เพลงพระราชนิพนธ์มีคุณค่าด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ได้รับการยอมรับจากศิลปินนักดนตรีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงได้รับการยกย่องเป็น “คีตราชน” หรือ “อัครศิลปิน” อย่างไรก็ดี เพลงพระราชนิพนธ์ถูกนำไปใช้บรรเลง แสดงตามวาระต่าง ๆ หรือนำไปใช้ในหลากหลายบริบทของสังคมไทย ดังนั้น จึงมีการกำหนดระเบียบของสำนักพระราชเลขาธิการว่าด้วยการเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปใช้ เมื่อ พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ ใจความสำคัญของการเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ คือ การกล่าวถึงความถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสม เช่น ขั้นตอนของการตรวจสอบความถูกต้องด้วยการส่งโน้ตเพลง หรือแผนภูมิเพลง (score) เพื่อให้คณะกรรมการฯ พิจารณาเพลงพระราชนิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของบทเพลงในด้านทำนองดนตรี (melody) เนื้อร้อง (lyric) เสียงประสานหรือ คอร์ด (chord) การขับร้อง การแยกและเรียบเรียงเสียงประสาน (arranging) นอกจากนี้ ในประกาศฯ ยังกล่าวถึง กรณีของการ “ดัดแปลง” เพลงพระราชนิพนธ์ โดยให้จัดพิมพ์ข้อความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (รวมทั้งภาษาอื่น ๆ ในกรณีที่มีการแปลเป็นภาษาอื่น ๆ) โดยพิมพ์ข้อความภาษาไทยว่า “ลิขสิทธิ์เพลงต้นฉบับเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ศ.....) และข้อความภาษาอังกฤษว่า “Original musical work by His Majesty King Bhumibol Adulyadej, © 19..หรือ © 20..)

เห็นได้ว่า แม้ว่าเพลงพระราชนิพนธ์ซึ่งเป็นพระราชสมบัติทางศิลปะส่วนพระองค์จะได้รับการปกป้องสิทธิ์จากพระราชระเบียบของสำนักพระราชเลขาธิการฯ ก็ตาม แต่ทั้งนี้ ก็ยังเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถนำเพลงพระราชนิพนธ์ไปใช้ ทำซ้ำ หรือดัดแปลงใหม่ได้ในขอบเขตที่มีความเหมาะสม

อย่างไรก็ดี หลังจากเหตุการณ์สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพลงพระราชนิพนธ์กลายเป็น “สัญลักษณ์” ที่เป็น “ภาพแทนพระราชฯ” หรือ “เสียงของพระราชฯ” ที่ฝากไว้ให้แก่ประชาชนได้รำลึกถึงพระองค์ ดังนั้น การแบ่งบานทางศิลปะจึงเกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทั้งที่เป็นการนำศิลปะของพระราชฯเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารถึงความจงรักภักดี ในขณะเดียวกัน ศิลปะของพระราชฯกลายเป็นสมบัติสาธารณะที่ปวงชนได้หยิบนำมาเสพ และตีความหมายใหม่ในหลากหลายบริบท จากข้อสังเกตดังกล่าว ผู้วิจัยนำเสนอ *บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่ถูกนำมาผลิตซ้ำในบริบทใหม่* ด้วยตัวอย่างและคำอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ดังกรณีของเพลงพระราชนิพนธ์เพลงต่าง ๆ เช่น

เพลงแว่ว (echo)

เพลงแว่ว (echo) เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ลำดับที่ 41 บทเพลงนี้ประชาชนถ่ายทอดความรู้สึกผ่าน คำว่า “แว่ว” ที่ถูกตีความใหม่ว่าเป็น *เสียงของพระราชฯ เป็นเสียงของคำสอน เป็นเสียงแว่วในใจ เป็นเสียงแห่งความทรงจำ* เพลงแว่ว ถูกสร้างเป็นวิดีโอเพลง เพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยความร่วมมือของศิลปินและหน่วยงาน ได้แก่ ป๊อด ธนชัย หนังสือ จักรวาล ลูกหว้า พิกิกา และสถาบันดนตรีคนตาบอด เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2559

นอกจากนี้ มีการนำเพลงพระราชนิพนธ์ แว่ว (echo) มาทำซ้ำ หรือ บรรเลง หรือแปรทำนอง อีกหลากหลายรูปแบบทางดนตรี อาทิ กรณีของการทำ backing track เพลงแว่ว (echo) หลังจากนั้น มีศิลปินนักดนตรีหลายคนนำ backing track เหล่านี้มาบรรเลงเดี่ยว (solo) ด้วยเครื่องดนตรีของตนเอง เช่น คลิป *"Echo" - by King Bhumibol Adulyadej from 'H.M. Blues' Album* จำนวนการเข้าชม 116 ครั้ง คลิป *[Jack Thammarat] "Echo" - by King Bhumibol Adulyadej from 'H.M. Blues' Album* จำนวนการเข้าชม 136,273 ครั้ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีการบรรเลงและขับร้องในแนวเพลงอื่น ๆ เช่น คลิป *My Life As Ali Thomas* และ *Roof* จำนวนการเข้าชม 220,319 ครั้ง คลิป *แว่ว - "Echo" H.M.Blues - Re arrange by Hell Kitchen [PKRU]* จำนวนการเข้าชม 2,269 ครั้ง คลิป *ECHO {Cover By ATHENA}* จำนวนการเข้าชม 1,199 ครั้ง คลิปเพลงพระ

ราชินีพนธ์ Echo (HM. King Bhumibol) Acoustic Cover จำนวนการเข้าชม การดู 7,477 ครั้ง คลิป ECHO {Cover By ATHENA} จำนวนการเข้าชม การดู 1,199 ครั้ง คลิป Echo - Harmonic Noises & Keeta Vongkittipat จำนวนการเข้าชม การดู 17,603 ครั้ง คลิปนี้เป็นเพลงแว่ว (ECHO)ทรงพระราชินีพนธ์เพลงโดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จำนวนการเข้าชม 41,756 ครั้ง คลิปเพลงพระราชินีพนธ์ ECHO - อิมเมจ สุธิตา/ ปณต getsunova (Ost. ECHO หนังสือเทิดพระเกียรติ) จำนวนการเข้าชม 10,515 ครั้ง เป็นต้น

นอกจากนี้ เพลงแว่ว (echo) ยังถูกนำไปใช้บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีญี่ปุ่น ในวาระครบรอบ 130 ปี ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2560 ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น และในโอกาสที่สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะและพระจักรพรรดินีมิชิโกะแห่งญี่ปุ่นจะเสด็จฯ ทรงวางพวงมาลาพระบรมศพในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2560 ดังนั้น สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ร่วมกับ 3 ศิลปินชื่อดังชาวญี่ปุ่น ได้แก่ โชโกะ โอตานิ , อากิฮิสะ โกมินาโตะ, ชิน อิจิกาวะ ร่วมกันอัญเชิญบทเพลงพระราชินีพนธ์ Echo (แว่ว) ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาบรรเลงเพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีของพระองค์ที่ได้ปรากฏไปทั่วนานาประเทศ

สำหรับ 3 ศิลปินชื่อดังชาวญี่ปุ่น ได้แก่ โชโกะ โอตานิ อากิฮิสะ โกมินาโตะ และ ชินอิจิกาวะ นักดนตรีเหล่านี้ล้วนได้รับการยกย่องให้เป็นนักดนตรีคลาสสิกสายวัฒนธรรมญี่ปุ่น ซึ่งผ่านการประกวดและได้รับรางวัลหลากหลายสาขา

เครื่องดนตรี ที่นำมาบรรเลงบทเพลงพระราชินีพนธ์ Echo (แว่ว) ได้แก่ “Koto” เป็นพิณญี่ปุ่น 13 สาย ที่มีรูปร่างคล้ายกับม้งกร เป็นเครื่องดนตรีราชสำนักของญี่ปุ่นในสมัยนารา ทำจากต้นไม้เพาโลเนีย ซึ่งต้องเก็บรักษาอย่างดีก่อนนำมาทำเป็นตัวเครื่องอย่างประณีต ส่วนสายทำจากผ้าไหมซึ่งจะมีราคาแพง ไม่ทนทานนัก แต่สามารถสร้างตัวโน้ตที่สมบูรณ์แบบได้อย่างดี และขลุ่ยญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม “Shakuhachi” ทำจากไม้ไผ่

ตัวอย่างภาพจาก Echo - Otani, Kominato & Ichikawa จากเว็บไซต์ยูทูบ
การดู 76,816 ครั้ง สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ph8kiAiVJKM&t=52s>

ในการนี้ ยังมีการบรรเลงเพลงพระราชินีพนธ์อีกเพลงในวาระเดียวกัน คือเพลงพระราชินีพนธ์ยามเย็น (love at sundown) ซึ่งเป็นเพลงพระราชินีพนธ์ลำดับที่ 2 อีกด้วย

ตัวอย่างภาพจาก Love at Sundown - Otani, Kominato & Ichikawa จากเว็บไซต์ยูทูบ
การดู 41,555 ครั้ง สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=0PBqifUkFX0>

อย่างไรก็ดี ยังมีศิลปินบอยแบนด์ชื่อดังชาวญี่ปุ่นวง Qyoto ร่วมอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ *Echo* (แ่วว) ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาบรรเลงและขับร้องเป็นภาษาญี่ปุ่น^[22] เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีของพระองค์อันเป็นที่ประจักษ์ไปทั่วโลก อีกทั้งกระชับสัมพันธ์ไมตรีของทั้งสองประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

เนื่องด้วยบทเพลงพระราชนิพนธ์บทนี้ที่มีความร่วมสมัย ท่วงทำนองสามารถสัมผัสได้ง่ายและมีสไตล์ที่เป็นสากล ทำให้วง Qyoto ซึ่งเป็นวงดนตรีป๊อปร็อกของนักศึกษามหาวิทยาลัยเกียวโต Hiroki.N (นักไวโอลิน) Misato Tsuchiya (นักกีตาร์) และ Yuki Nakazono (นักร้อง) ร่วมกันเทิดพระเกียรติด้วยการอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ *Echo* (แ่วว) อันเปี่ยมไปด้วยความไพเราะและมีความหมายอันทรงคุณค่าอันเป็นที่กล่าวขานในวงกว้างมาบรรเลงและขับร้องในวโรกาสอันสำคัญนี้

ตัวอย่างภาพจาก Echo - Japanese Version by Qyoto จากเว็บไซต์ยูทูบ
การดู 92,630 ครั้ง สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=pEkvqsft1IU>

เพลงพระราชนิพนธ์ “ยิ้มสู้”

เพลงพระราชนิพนธ์ยิ้มสู้ เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ในลำดับที่ 16 พ.ศ. 2495 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ นิพนธ์คำร้องภาษาไทย เพื่อเป็นการปลอบขวัญและให้กำลังใจแก่คนตาบอด แล้วพระราชทานให้นำไปบรรเลง ในงานสมาคมช่วยคนตาบอด ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2495

ส่วนคำร้องภาษาอังกฤษ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงนิพนธ์ในปีต่อมา ท่านจักรซึ่งเป็นมือแต่งเนื้อที่ใกล้ชิดพระองค์ท่านนั้นก็นำบทกลอนชื่อ *Smiles* ในหนังสือ “Bed Time Stories” มาแปลและเรียบเรียงเป็นเนื้อไทยอีกครั้ง โดยเนื้อเพลงซึ่งนับว่าโดดเด่น อุคมไปด้วยกลิ่นอายของเพลงป๊อปในช่วงเวลานั้น คือ สวิง และดิกซีแลนด์เป็นหลัก เพลงนี้ขับร้องเป็นครั้งแรกโดย ชวลี ช่วงวิทย์

เพลงยิ้มสู้ที่นำมาบรรเลง ดัดแปลงเป็นรูปแบบทางดนตรีต่าง ๆ เช่น คลิปยิ้มสู้ (Live Version) - getsunova จำนวนการเข้าชม 900,728 ครั้ง^[23] คลิปเพลงพระราชนิพนธ์ ยิ้มสู้ (Smiles) - scrubb จำนวนการเข้าชม 185,967 ครั้ง^[24] คลิปเพลงพระราชนิพนธ์ ยิ้มสู้ - ศิลปิน S2S (เวอร์ชันพิเศษสำหรับผู้พิการ) [10 ต.ค 60] Full HD จำนวนการเข้าชม 5,936 ครั้ง^[25] คลิป เป็นต้น

เพลงแสงเดือน

เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 27 ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใน พ.ศ. 2501 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ นิพนธ์คำร้องทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย เพลงพระราชนิพนธ์นี้มีลีลาชดช้อย อ่อนหวาน สง่างาม เหมาะสำหรับประกอบการเต้นบัลเลต์ จึงได้พระราชทานให้อัญเชิญไปประกอบการแสดงบัลเลต์ในงานสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 ต่อมาได้นำออกบรรเลงในงานสมาคมนักเรียนเกาสหรัฐอเมริกาในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501

เพลงแสงเดือน ดัดแปลงเป็นรูปแบบทางดนตรีต่าง ๆ เช่น คลิป Duck Live 21 - ชาดี สุชาติ - แสงเดือน (เพลงพระราชนิพนธ์) จำนวนการชม 203,355 ครั้ง^[26] คลิปเพลงพระราชนิพนธ์ แสงเดือน (Magic Beams) - เบน

ชลาทิศ & โต คักดีลีธี และเพื่อนๆ (Audio) จำนวนการเข้าชม 50,816 ครั้ง^[27] คลิปบทเพลงพระราชนิพนธ์ แสงเดือน Cover by Jenner จำนวนการเข้าชม 10,969 ครั้ง^[28] และ คลิปแสงเดือน [ver.rock] - บทเพลงพระราชนิพนธ์ ร.9 (Cover -TSG) [official .คิดถึงพ่อ] จำนวนการเข้าชม 461 ครั้ง^[29] เป็นต้น

เพลงพระราชนิพนธ์ “ภิรมย์รัก”

เพลงพระราชนิพนธ์ *ภิรมย์รัก* หรือ A Love Story เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 30 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ นิพนธ์คำร้องภาษาอังกฤษ A Love Story และพลเรือตรี ปรีชา ดิษยนันทน์ ประพันธ์คำร้อง ภาษาไทย *ภิรมย์รัก*

เพลงพระราชนิพนธ์ A Love Story เป็นส่วนหนึ่งของเพลงพระราชนิพนธ์ชุด กินรี หรือ Kinari Suite ที่ทรงพระราชนิพนธ์ใน พ.ศ. 2502 ประกอบการแสดงระบำบัลเลต์ชุด มโนห์รา ทรงแยกและเรียบเรียงเสียงประสานด้วยพระองค์เองทั้งชุด โปรดเกล้าฯ ให้วงดนตรีสุนทราภรณ์บรรเลงประกอบการแสดงบัลเลต์ชุดมโนห์รา ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร โดยทรงควบคุมการฝึกซ้อมด้วยพระองค์เอง

เพลงภิรมย์รัก ถูกดัดแปลงเป็นรูปแบบทางดนตรีต่าง ๆ เช่น คลิปเพลงพระราชนิพนธ์ "ภิรมย์รัก" (A Love Story) - น้อย วง PeachBand (Audio) จำนวนการเข้าชม การดู 5,877 ครั้ง^[30] เป็นต้น

เพลงยามเย็น

เพลงยามเย็น เป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 2 ที่ทรงพระราชนิพนธ์ ใน พ.ศ. 2489 ขณะยังทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช เป็นงานทดลองของพระองค์ในจังหวะฟ็อกซ์หรือด 트รวงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ นิพนธ์คำร้องภาษาไทย และท่านผู้หญิงนพคุณ ทองใหญ่ ณ อยุธยา แต่งคำร้องภาษาอังกฤษ แล้วพระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีคำต้องสมบูรณ์ให้นายเอื้อ สุนทรสนาน นำออกบรรเลงในงานของสมาคมปราบวัณโรค ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร เมื่อวันเสาร์ที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 นับเป็นเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรกที่นำออกบรรเลงสู่ประชาชน เป็นเพลงที่ราเริงแจ่มใสเหมาะสำหรับการเต้นรำในสมัยนั้น จึงเป็นเพลงยอดนิยมของพสกนิกรไทยทันที

เพลงยามเย็น ถูกดัดแปลงเป็นรูปแบบทางดนตรีต่าง ๆ เช่น คลิปยามเย็น โดย TELEX TELEXs (เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 2) จำนวนการเข้าชม 730,707 ครั้ง^[31] คลิป SAXPACKGIRL - Love at Sundown ยามเย็น Feat. Puttikorn Wittayarat จำนวนการเข้าชม 61,459 ครั้ง เป็นต้น

เพลงไกล่รุ่ง

เพลงพระราชนิพนธ์ *ไกล่รุ่ง* ของศิลปิน YOUNGOHM^[32] จำนวนการเข้าชม 403,384 ครั้ง ถือเป็นแนวทางการร้องที่แตกต่างจากต้นฉบับ มีการประพันธ์เนื้อร้องเพิ่มเติมเพื่อใช้ในงานอแร็ป (rap)^[33] โดยมีเนื้อหาสื่อไปในเรื่องของกรร่ำพิงรำพันถึงสิ่งของหรือเรื่องราวบางอย่างที่กำลังจะหายไปโดยที่ไม่สามารถจะทำอะไรได้นอกจากการยืนดูอยู่เฉย ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการประพันธ์ท่อนแร็ปโดยตีความต่อจากเนื้อเพลงไกล่รุ่งฉบับเดิม

ตัวอย่าง เนื้อร้อง remix ของ ศิลปิน YOUNGOHM

ได้ยินเสียงแว่วดังแผ่วมาแต่ ไกล ไกลซุ่มขึ้นฤทัย หวานใดจะปาน

ฟังเสียงบรรเลง ขับเพลงประสานจากทิพย์วิมาน ประทานกล่อมใจ

* ไกล่ยามเมื่อแสง ทอง ส่องฉันทคอยมองจ้อง ฟ้าเรื่อกรร่ำไร

ลมโบกโบยมา นหนาว ใจรอช้าเพียงไร ตะวันจะมา

(Rap) ก็ได้แค่มองและยืนอยู่ตรงนี้ ฉันทแสนกังวลและไม่อยากให้นันลับตา

มันทำให้รู้ว่าฉันยืนอยู่ตรงนี้ ไม่ว่าสายลมจะนำอะไรพัดมา

****** เพลิดเพลินฤทัย ฟังไก่อ๊ะประสานเสียงกันดอกมะลิวัลย์ อวลกลิ่นระคนมณฑา

โอไอนยามนี้ เพลิน นกหนาแสงทองนวลผ่องนภา แสนเพลินอรุณสำราญ

* หม่อมวลวิหคบินผกมาแต่ รัง นอนเฝ้าเซยชิดซ้อน ลืมชมบัวบาน

ฟังเสียงบรรเลง ดังเพลงขับขานสอดคล้องกังวาน ชาบชานจับใจ

นอกจากนี้ ยังมีศิลปินสมัครเล่นอีกหลายคนที่ประพันธ์เนื้อร้องท่อนแร็ปเพิ่มเติมในเพลงใกล้รุ่ง เช่น คลิป - TI GER- ใกล้รุ่ง(REMIX)^[34] จำนวนการเข้าชม การดู 622 ครั้ง ทั้งนี้ เนื้อร้องสื่อความหมายถึง การสร้างแรงบันดาลใจ การต่อสู้ที่ยังระลึกถึง “พ่อ” ที่ยังคงอยู่ในใจ ผู้วิจัยเห็นว่า การประพันธ์เนื้อร้องเพิ่มเติม เกิดจากการตีความ และให้ความหมายเชื่อมโยงไปการความระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องจากการใช้คำว่า “พ่อ” ในการประพันธ์ครั้งนี้

คำร้อง ใกล้รุ่ง (remix)

*ได้ยินเสียงแว่วดังแผ่วมาแต่ ไกล ไกล ชุ่มชื่นฤทัย หวานใดจะปาน

ฟังเสียงบรรเลง ขับเพลงประสาน จากทิพย์วิมาน ประทานกล่อมใจ

****** ใกล้ยามเมื่อแสง ทอง ส่องฉั่นคอยมองจ้อง ฟ้าเรืองรำไร

ลมโบกโบยมา นาวา ใจรอช้าเพียงไร ตะวันจะมา

****** เพลิดเพลินฤทัย ฟังไก่อ๊ะประสานเสียงกัน

ดอกมะลิวัลย์ อวลกลิ่นระคนมณฑาโอไอนยามนี้ เพลิน นกหนา

แสงทองนวลผ่องนภา แสนเพลินอรุณสำราญ

(Rap) มันคงเป็นแรงบันดาลใจผมมันก้าวไป

ไม่ว่าพรุ่งนี้จะเป็นเช่นไร ผมยังคงมั่นใจ

ตะเกียกตะกายจะวิ่งจะไปไม่ว่าจะเป็นยังไง

ผมอยู่ตรงนี้ไม่ต้องมีใครไม่เห็นมันจะทุกขใจ

I don't care ฉันไม่สนใจ ไม่ว่าใครจะพูดยังไง

ทุกคนจะแคร์ ร้องไห้เองแง ยังไงก็ต้องสู้ให้ไหว

ต้องเดินต่อไป ต้องสู้ต่อไป ก็พ่อยังอยู่กับเรา ใ่วว่าจะไกลแสนไกล

ใ่วว่าจะไกลแสนไกล ใ่วว่าจะไกลแสนไกล อะโอโอ้อะโอโอ

* หม่อมวลวิหคบินผกมาแต่รังนอน เฝ้าเซยชิดซ้อน ลืมชมบัวบาน

ฟังเสียงบรรเลง ดังเพลงขับขานสอดคล้องกังวาน ชาบชานจับใจ เด๊ะ

شابชานจับใจ เด๊ะ ชาบชานจับใจ เด๊ะ ใจ เด๊ะ เด๊ะ

شابชานจับใจ เด๊ะ ชาบชานจับใจ เด๊ะ ใจ เด๊ะ

ประทานกล่อมใจ เด๊ะ ประทานกล่อมใจ เด๊ะ ะโอโอ ะโอโอ

อย่างไรก็ตามยังมีการประพันธ์เนื้อร้องเพิ่มเติมจากศิลปินสมัครเล่นอย่างหลากหลาย เช่น คลิปใกล้รุ่ง - [Remix] YOUNGOHM (Cover PTP-17)^[35] ซึ่งประพันธ์เนื้อเพลงท่อนแร็ปโดยตีความเพลงใกล้รุ่งใหม่โดยมีเนื้อหาความหมายที่สะท้อนถึงมุมมองความรักของวัยรุ่นซึ่งแตกต่างจากคลิปอื่น ๆ เช่น เนื้อเพลงซึ่งประพันธ์เพิ่มเติมแทรกในเนื้อร้องเดิม

ให้เสียงดนตรีมันบรรเลง แม้เสียงไก่อั้นจะบรรเลง
แม้ดวงตะวันจะลาลับไป ไอนั้นคนนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงใจ

ให้เสียงดนตรีมันบรรเลง แม้เสียงไก่ขันจะบรรเลง
แม้ดวงตะวันจะลาลับไป ไฉนฉันคนนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงใจ
ยา ยา ไฉนฉันคนนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงใด ยา ยา

อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจของคลิปเพลงพระราชนิพนธ์ใกล้รุ่งนี้ ยังมีการแต่งเนื้อร้องท่อน rap ต่อกันอีก
ในช่องแสดงความคิดเห็น ซึ่งมีเนื้อหาที่กล่าวถึงมุมมองความรักของวัยรุ่น เช่น^[36]

ตัวอย่างที่ 1

ฉันยังจมอยู่กับความหลัง
คงหมดแล้วกับความหวังไกล
ฉันจะจดจำเอาไว้
และฉันก็ขอให้เธอโชคดี

ตัวอย่างที่ 2

ในโลกแห่งความจริงรักแท้มันไม่มีหรอก
จะมองไปทางไหนก็เจอแต่คนชอบหลอก
โอคำว่ารักรักที่เธอเคยบอก
แต่พอสุดท้ายเธอเมื่อกลับมาหลอก
ได้โปรดนะเธอ เธอช่วยบอกฉันที
ว่าทำไมเธอต้องมาทำอะไรเลวๆอย่างนี้
ได้โปรดนะเธออย่าจากไปเลยคนดี
เพราะความรักที่ให้ไปมันเท่าใจที่ฉันมี
ขอพูดกับเธอว่าอย่าไปเลย
ถ้าเธอจากไปฉันก็คงเฉยเมย
โอ้ความฝันที่ได้สร้างขึ้นมา
มันกลายเป็นหลังที่ฉันต้องหลับตา

**

คงเป็นแค่ความฝันฝันที่เราสร้างมัน
แต่วันนี้เธอกับทั้งชั้นได้ลงคอ
คงทำได้เท่านั้น
มันคงจะไม่มีวัน
วันที่เราจะได้อยู่ด้วยกัน

Good luck

นอกจากนี้ ยังมีเพลงพระราชนิพนธ์อีกหลายเพลงที่ได้รับการดัดแปลง เรียบเรียงใหม่หรือสร้างสรรค์เป็น
แนวทำนองดนตรีประเภทต่างๆ อีกหลายเพลง เช่น เพลง*ความฝันอันสูงสุด* เพลง *still on my mind* (ในดวงใจ
รันดร์) *ชะตาชีวิต ลมหนาว* เป็นต้น

อย่างไรก็ตามยังมีการรวบรวมเพลงพระราชนิพนธ์เพื่อจัดชุดการแสดงหรือเรียบเรียงเป็นรูปแบบดนตรีใหม่
เช่น

บทเพลงพระราชนิพนธ์: ยามเย็น - แสงเดือน - ไกลรุ่ง

[Cover by PETRAband]

วงเกตรา วงดนตรีจากชุมนุมดนตรีไทยในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สืบเนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรีเสด็จสวรรคต วงเกตราน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ อีกทั้งยังตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพทางดนตรีของพระองค์ท่าน จึงได้ัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์อันไพเราะ 3 บทเพลง ได้แก่ ยามเย็น แสงเดือน และไกลรุ่ง ซึ่งเป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาการร้องแสดงความรู้สึกสอดคล้องกับธรรมชาติของช่วงเวลาต่าง ๆ โดยนำทำนองเพลงมาเรียงร้อยตามช่วงเวลาตั้งแต่เย็นจรดเช้า เรียบเรียงและบรรเลงใหม่ด้วยเครื่องดนตรีไทยเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระองค์

โดยการทำผลงานชิ้นนี้ นอกจากความรักที่มีต่อพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ยังได้รับรู้ถึงความตั้งใจ ความสามัคคี และความรักในดนตรีไทยของสมาชิกทุกคน

ตัวอย่างภาพจาก บทเพลงพระราชนิพนธ์: ยามเย็น - แสงเดือน - ไกลรุ่ง [Cover by PETRAband]

การดู 193,374 ครั้ง สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=nqKzdlhRJLE>

2.4 การจัดประกวดเพลงพระราชนิพนธ์

การจัดประกวดเพลงพระราชนิพนธ์ นับเป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ การสืบสาน และการฟังเพลงพระราชนิพนธ์ ซึ่งเพลงพระราชนิพนธ์มีความงามและองค์ความรู้ที่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรี อาทิ ทรงใช้คอร์ดดนตรีที่แปลกใหม่ และซับซ้อน ทำให้เกิดเสียงประสานที่ไพเราะ จนเป็นอมตะในแบบฉบับการพระราชนิพนธ์ของพระองค์ (วรินธร สีเสียดงาม, 2555)

ผู้วิจัยสำรวจพบว่า การจัดประกวดเพลงพระราชนิพนธ์นับตั้งแต่หลังงานพระเมรุเป็นต้นมา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก.ประเภทการประกวดขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์

ข. การประกวดขับร้องและบรรเลงดนตรีเพลงพระราชนิพนธ์

ประเภทการจัดทั้งที่กล่าวมาส่งผลต่อรูปแบบการสร้างสรรค์ทางดนตรีที่แตกต่างหลากหลาย ผู้วิจัยขอ
นำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. การจัดประกวดการขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์

พบการจัดประกวด 2 เวที ประกอบด้วย

1) เวทีการประกวดรายการร้องเพลง “ชุมทาง เพลงพระราชนิพนธ์”

การประกวดร้องเพลงพระราชนิพนธ์รายการนี้ เป็นความร่วมมือของมูลนิธิหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 นำโดย พล.อ.กะสึณ ทองโกมล ประธานหอสมุดเคลื่อนที่ฯ ร่วมกับ สมาคมนักเพลงลูกทุ่งแห่งประเทศไทย สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 และสมาคมวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรหลักสูตรการบริหารจัดการด้านความมั่นคงชั้นสูง (สวปอ.)

ตัวอย่างภาพจากรายการชุมทางเพลงพระราชนิพนธ์

สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=AJ8OLCPe7qs>

2) โครงการประกวดขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชน

กาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

โครงการจัดประกวดนี้ จัดโดยสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร กองการสังคีต ซึ่งการจัดกิจกรรมนี้ เป็นการเผยแพร่พระอัจฉริยภาพ พระปรีชาสามารถทางด้านดนตรี อีกทั้ง เพื่อให้เยาวชนไทยที่เป็นนักเรียน นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาทั่วประเทศได้ตระหนักถึงคุณค่า รู้จักและร่วมสืบสานบทเพลงพระราชนิพนธ์อย่างแพร่หลาย

เพลงพระราชนิพนธ์ที่ใช้ในการประกวดนี้ มีจำนวน 15 เพลง ได้แก่ 1. เพลงแสงเทียน 2. เพลงยามเย็น 3. เพลงสายฝน 4. เพลงชะตาชีวิต 5. เพลงอาทิตย์อัสดง 6. เพลงคำหวาน 7. เพลงแก้วตาขวัญใจ 8. เพลงลมหนาว 9. เพลงคำแล้ว 10. เพลงสายลม 11. เพลงแสงเดือน 12. เพลงแผ่นดินของเรา 13. เพลงในดวงใจนิรันดร์ 14. เพลงความฝันอันสูงสุด และ 15. เพลงรัก

ทั้งนี้ ผู้เข้าประกวดจะต้องใช้ดนตรี backing track ที่กองประกวดจัดให้ใช้ในการฝึกซ้อมและซ้อมร้องเท่านั้น

ตัวอย่างภาพการประกวดขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ พร้อมกับการชมการผู้ทรงคุณวุฒิตัดสิน
สืบค้นภาพจาก <https://www.facebook.com/BMA Singing Contest/>

ข. การประกวดขับร้องและบรรเลงดนตรีเพลงพระราชนิพนธ์

การประกวดขับร้องและบรรเลงดนตรีเพลงพระราชนิพนธ์รายการนี้ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดย กองทัพบก ร่วมกับ บริษัทปตท.จำกัด (มหาชน) และบริษัทซีทีจี 2002 ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “บทเพลงรักแห่งแผ่นดิน”^[37] ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่สถาบันพระมหากษัตริย์โดยการใช้กิจกรรมการประกวดวงดนตรีสากลร่วมสมัย โดยรับสมัครวงดนตรีจากทุกภูมิภาคซึ่งมีการจัดประกวดรอบคัดเลือกของแต่ละภูมิภาคทั่วประเทศ ผู้วิจัยพบว่า มีวงดนตรีที่สนใจสมัครประกวดมากกว่า 50 วง มีเยาวชนผู้เข้าประกวดมากกว่า 500 คน ทั้งนี้ มีการกำหนดเพลงที่ใช้ในการประกวดทั้งหมด 2 เพลง ประกอบด้วย

1. เพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จำนวน 1 เพลง
2. เพลงอิสระ 1 เพลง (โดยมีการกำหนดว่าควรเลือกใช้เพลงที่เหมาะสมกับเยาวชนและวัฒนธรรมอันดีงาม)

ความน่าสนใจของการกำหนดกติกาการประกวดในเวทีนี้คือ วงดนตรีที่ส่งเพลงเข้าประกวด สามารถเล่นได้ทั้งเหมือนต้นฉบับ (original version) หรือ เรียบเรียงใหม่ (re arrange) ก็ได้ ทั้งนี้ กฎกติกาดังกล่าวหมายถึง เพลงพระราชนิพนธ์เช่นกัน ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในการประกวดครั้งนี้ คือ การสร้างสรรค์รูปแบบและแนวดนตรีใหม่ ๆ สำหรับการร้องและบรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์ อย่างไรก็ตาม เวทีการประกวดนี้ ยังมีคณะกรรมการที่คอยให้คำแนะนำ วิจารณ์เกี่ยวกับการร้องและบรรเลง หรือแนวทางการเรียบเรียงเพลงใหม่

ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างการประกวด พร้อมกับชื่อเพลงพระราชนิพนธ์ที่วงดนตรีวงต่าง ๆ เลือกนำเสนอในการประกวด^[38] เช่น โรงเรียนโคกสลุงวิทยา จังหวัดลพบุรี^[39] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ ชาตะชีวิต การบรรเลงผสมผสานเครื่องดนตรีไทย และ เปิงมางคอก เทคนิคและวิธีการร้อง ใช้เทคนิคการเอื้อนแบบการร้องเพลง

ไทย โรงเรียนราชโอรส กรุงเทพมหานคร วง RO. Mens^[40] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ *ไกล่ลู่* การร้องและบรรเลงตีความเพลงไกล่ลู่ด้วยการใช้อุปกรณ์ประกอบตกแต่งเครื่องแต่งกายเป็นรูปไก่ แสดงให้เห็นถึงช่วงเวลายามเช้าที่มีเสียงไก่ขัน ประกอบการร้อง การบรรเลง การแสดงท่าทางเข้าจังหวะ โรงเรียนสีกัน (วัฒนานนท์อุปถัมภ์) วงอินทนิลแบนด์^[41] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ *ชะตาชีวิต* โรงเรียนไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่^[42] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ *ความฝันอันสูงสุด* เรียบเรียงทำนองเป็นประเภทเพลงร็อค นักดนตรีและนักร้องกระโดดโลดเต้นให้เข้ากับอารมณ์และความรู้สึกของเพลงที่เน้นสร้างความฮึกเหิม โรงเรียนวชิราลัย จังหวัดเชียงใหม่^[43] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ *ชะตาชีวิต* โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา^[44] เพลงที่เลือกใช้คือ เพลงพระราชนิพนธ์ *ไกล่ลู่* การบรรเลงและเรียบเรียงดนตรีเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักดนตรีและนักดนตรี ร้อง เล่น เต้นกันไปตามจังหวะเสียงเพลง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อวงดนตรีแต่ละวงบรรเลงครบตามจำนวนเพลง จะมีคณะกรรมการให้คำแนะนำ ชี้แนะการบรรเลง รวมไปถึงการวิจารณ์การเรียบเรียงดนตรีของแต่ละวงและการตีความเพลงพระราชนิพนธ์

ภาพตัวอย่างของคณะกรรมการที่กำลังชมการบรรเลง
หลังจากบรรเลงเสร็จ กรรมการจะให้คำแนะนำเป็นรายวงดนตรีทุกครั้ง

3. ประเด็นการวิเคราะห์และข้อสรุป

3.1 การแบ่งบานทางศิลปะ และเหตุแห่งการแบ่งบาน

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสร้างสรรค์ และการปรับตัว

ข้อสังเกตหนึ่งของการแบ่งบานทางศิลปะในช่วงทศวรรษ 2550 กระทั่งเหตุการณ์สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 คือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การสร้างสรรค์ และการปรับตัวของศิลปิน ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีในรูปแบบของ “ออนไลน์” ที่มาพร้อมกับโลกอินเทอร์เน็ต นำมาสู่การเกิดขึ้นของ “นักดนตรีสมัครเล่น” ที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากกระบวนการผลิตดนตรีและการ

แสดงดนตรีสามารถสร้างตัวตนผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ได้ ทั้งนี้เทคโนโลยียังเอื้อประโยชน์ต่อผู้หลงใหลในเสียงดนตรีทุกหมู่เหล่าทั้งที่เป็นมือสมัครเล่นและศิลปินชั้นครูได้สร้างสรรค์งานดนตรีได้โดยไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นการเป่างานของงานศิลปะประเภทเพลง-ดนตรีในช่วงของเหตุการณ์สวรรคตและหลังสวรรคตจึงเป็นปรากฏการณ์ต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีนั่นเอง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงภายใต้เครื่องมือเทคโนโลยี ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคม ในแง่มุมด้านศิลปะส่งผลต่อบุคคลทั้งในฐานะของผู้ฟัง ศิลปิน ผู้ผลิต และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบของการสร้างงาน ทั้งนี้ ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่องทางการนำเสนอ เกิดการสร้างผลงานได้เพิ่มมากขึ้น เกิดนักดนตรี นักแต่งเพลงในเชิงปริมาณที่เป็นผู้รักสมัครเล่นและเป็นเส้นทางสู่การเป็นมืออาชีพ สิ่งที่สะท้อนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกล่าวถึงจำนวนของผลงานที่เกิดขึ้นอย่างมหาศาลและเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถสืบค้นได้ด้วยระบบปฏิบัติการเฉพาะของช่องทาง (platform) นั้น ๆ หากแต่สิ่งที่เกิดขึ้นกระทบถึงกระบวนการแสวงหาศิลปินนักร้อง ซึ่งได้เปลี่ยนโฉมรูปแบบการสร้างศิลปินในรูปแบบเดิม ๆ กลายเป็นผู้ผลิตจำเป็นต้องคอยจับตาระแสที่เกิดขึ้นผ่านความนิยมที่แสดงเป็นจำนวนผู้เข้าชมจำนวนหลักล้านที่มีแนวโน้มพุ่งทะยานหรือไม่ ดังนั้นค่ายเพลงจึงไม่จำเป็นที่จะต้องสรรค์สร้างหรือพุ่มพุกศิลปินเหมือนเช่นดั่งก่อน แต่สามารถค้นหาหาศิลปินมือสมัครเล่นจากเว็บไซต์ยูทูบ และค่ายเพลงได้ผันตัวเข้าหานักร้องในเว็บไซต์ยูทูบ ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่ศิลปินเดินเข้าหาค่ายเพลง ทำให้เกิดนักร้องหน้าใหม่ ศิลปินไต่ดอลจากยูทูบเป็นจำนวนมาก

การเติบโตของสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น การนำเสนอเพลงผ่านเว็บไซต์ยูทูบ (youtube) และแอปพลิเคชันฟังเพลงต่างๆ ทำให้ศิลปินทั้งส่วนของศิลปินอิสระและศิลปินสังกัดค่ายต้องปรับตัวเพื่อนำเพลงของตนลงแพลตฟอร์มออนไลน์มากกว่าการให้ตีเจเปิดเพลงทางวิทยุ เนื่องจากผู้ฟังเพลงมักจะเปิดเพลงในสื่อออนไลน์มากกว่าจะซื้อเพลงเป็นอัลบั้มมาเปิด ในอีกแง่มุมหนึ่งปรากฏการณ์การฟัง และการผลิตที่เปลี่ยนไปภายใต้เทคโนโลยี ส่งผลต่อแนวทางการสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ตลาด” ของผู้ฟัง ตัวอย่างการศึกษาของ อรญา หาญพัฒน์นันทน์ (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างกลุ่มผู้ฟังวัยรุ่นของรายการวิทยุ 104.5 แฟตเรดิโอ” โดยศึกษาบทบาทของกลุ่มผู้ฟังดังกล่าวในฐานะผู้บริโภค กระบวนการสร้างวัฒนธรรมกลุ่มของผู้ฟังดังกล่าวที่เรียกว่า “เด็กแนว” โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา พบว่า รายการเพลงไทยสากลร่วมสมัยสำหรับวัยรุ่น เสนอเพลงที่แตกต่างออกไปจากเพลงที่เสนอในรายการวิทยุอื่น ๆ โดยเน้นสัดส่วนเพลงอินดี้ เพลงป๊อปรีดจากค่ายเพลงอิสระ เช่น สมอลล์รูม โนมอร์เบลท์ และยังนำเสนอวัฒนธรรมร่วมสมัยที่น่าสนใจ เช่น แฟชั่น ภาพยนตร์ ภาพยนตร์สั้น หนังสือหนังสือทำมือ ผ่านกิจกรรมในรายการและกิจกรรมนอกสถานที่ต่าง ๆ แฟตเรดิโอสร้างกลุ่มผู้ฟังวัยรุ่นด้วยรายการวิทยุและกิจกรรมนอกสถานที่ โดยกำหนดกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายที่แตกต่างการสร้างรูปแบบรายการทางเลือก และการสร้างพื้นที่การรวมกลุ่มด้วยกิจกรรมส่งเสริมรายการวิทยุ ทั้งกิจกรรมในรายการและกิจกรรมนอกสถานที่ที่ให้แก่กลุ่มผู้ฟังมีส่วนร่วมหรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อรายการ กลุ่มผู้ฟังก็มีบทบาทในฐานะผู้ฟังรายการแฟตเรดิโอด้วยการเปิดรับรายการผ่านสื่อและช่องทางสื่อที่หลากหลายเพิ่มขึ้นนอกจากผ่านการเปิดรับรายการผ่านเครื่องรับวิทยุในพื้นที่ส่วนบุคคลเท่านั้น โดยกลุ่มผู้ฟังยังสามารถเปิดรับรายการผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งเป็นการเพิ่มทางเลือกในการเปิดรับรายการในพื้นที่สาธารณะและเวลาในการเปิดรับรายการมากขึ้นในชีวิตประจำวัน กลุ่มผู้ฟังยังสร้างการเป็นกลุ่มผู้ฟังรายการด้วยการมีส่วนร่วมในรายการหรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกับรายการผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่รายการเสนอและการทำแบบสำรวจทางดนตรีออนไลน์ Fat Insiders อันเป็นการสร้างความจงรักภักดีต่อรายการ กลุ่มผู้ฟังจึงมีบทบาทเป็นผู้บริโภครายการวิทยุและกิจกรรมนอกสถานที่ของรายการด้วยการติดตามและมีส่วนร่วมอย่างกลุ่มผู้ฟังแบบ active audience เพื่อสื่อสารความจงรักภักดีต่อรายการและความนิยมคลั่งไคล้ศิลปินด้วยการเป็นผู้บริโภคสินค้าทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องจากรายการแฟตเรดิโอด้วย กลุ่มผู้ฟังรายการแฟตเรดิโอยังเป็นกลุ่มผู้ฟังแบบ creative and cultural audience ด้วยการสร้างวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มโดยอัตลักษณ์ที่กลุ่มผู้ฟัง

สร้างสรรค์ขึ้นเองนี้เป็นการผสมผสานสัดส่วนวัฒนธรรมวัยรุ่นที่เปิดรับจากรายการแพตเรดิโอและระหว่างสัดส่วน การสร้างสรรค์วัฒนธรรมย่อยเฉพาะกลุ่มจากสื่ออื่น ๆ

จากกรณีตัวอย่างการศึกษา ผู้วิจัยมองเห็นว่า ด้วยเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปได้ครอบงำวิธีการฟังและ นำไปสู่พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ซึ่งในมุมมองทางสังคม การมองพฤติกรรมผู้บริโภคกลุ่มใหม่ ที่เรียกว่า พลเมืองโลกใหม่ (New Global Citizen) ที่เปิดรับความแตกต่าง และการเชื่อมต่อความต้องการด้วยโลกออนไลน์ มีความต้องการเฉพาะบุคคล ดังนั้น นักการตลาดไม่สามารถทำการตลาดเป็นกลุ่มได้เหมือนในอดีต ต้องทำการตลาดรายบุคคล เช่น การฟังเพลงผ่านระบบสตรีมมิง (streaming) หรือ การเก็บฐานข้อมูลความต้องการผู้ฟัง เพื่อนำมาสร้างฐาน ข้อมูลเพลงให้ตรงกับความต้องการผู้ฟัง เช่น แอปพลิเคชัน Spotify ที่จัดเพลง(Playlist) ให้ผู้ฟัง เป็นจำนวนล้านคนได้

ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีได้มาช่วยพัฒนาทั้งระบบการผลิตเพลงและการเปลี่ยนช่องทางการฟังเพลง ทำให้ธุรกิจเพลงเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา ที่ผู้ฟังนิยมฟังเพลงแบบดิจิทัลหรือการฟังเพลงผ่านระบบสตรีมมิง (streaming) ส่งผลให้เกิดวิกฤตสำหรับค่ายเพลง ผู้จัดจำหน่าย ร้านขายอัลบั้มเพลงที่ต้องทยอยปิดตัวเพราะไม่มีการผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายเหมือนในอดีต ศิลปินต้องปรับตัวเองหรือออกไปจากวงการเพลง การประชาสัมพันธ์และการตลาดก็เปลี่ยนไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการใช้สื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมงานเพลง แม้วงการเพลงจะเกิดวิกฤตแต่ก็ เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ก็ทำให้มีโอกาสนี้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ด้วยปัจจุบันที่ทุกคนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างสะดวก ทำให้เกิดค่ายเพลงอิสระขึ้นมากมายเพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้ฟัง หรือแม้แต่การสร้างสรรค์ผลงานเพลงด้วยตนเองแล้วนำออกเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก หรือยูทูบ ที่ผู้ใช้สามารถสร้างบัญชีรายชื่อเพื่อเปิดช่องของตัวเองได้ ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ การลดผูกขาดอุตสาหกรรมเพลงเหมือนในอดีต เนื่องจากศิลปินทุกคนสามารถสร้างสรรค์ผลงานเพลงและสามารถนำเสนอในรูปแบบของศิลปินเองได้ และอำนาจในการตัดสินใจขึ้นชอบเพลงกลับมาอยู่ที่ผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งทำให้การแข่งขันยังคงสูงและต้องเกิดการปรับตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งยังส่งผลให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบัน และการก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่ผลักดันเทคโนโลยีนวัตกรรมในการพัฒนาประเทศ ธุรกิจเพลงจะยังคงอยู่ต่อไปได้ แต่บริษัทค่ายเพลงศิลปิน หรือแม้แต่ผู้บริโภค ต้องพร้อมที่จะปรับตัวตามเทคโนโลยีและนวัตกรรมไปด้วย เราจึงจะพบการแข่งขันทางความคิดสร้างสรรค์ การสร้างความแตกต่างเพื่อให้ผลงานออกมาเป็นที่โดดเด่นและได้รับการตอบรับที่ดีจากคนฟังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ในขณะเดียว กลุ่มเพลงลูกทุ่ง เป็นกลุ่มที่มีการสร้างสรรค์และการปรับตัวได้ดีที่สุด จนเกิดปรากฏการณ์ นวัตกรรมสร้างสรรค์เพลงลูกทุ่งในด้านบทบาท รูปแบบ วิธีการ และพัฒนา การทำลายกำแพงวัฒนธรรมของการฟังเพลงปรากฏเป็นข้อมูลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ชี้ให้เห็นลำดับความนิยมการฟังเพลงลูกทุ่งอย่างมีนัยสำคัญ ปรากฏการณ์ “อีสานป๊อบ” เป็นกระแสหลักในการเสกเสียงดนตรีของคนเมืองและคนที่เท่าทันเทคโนโลยี ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย (2560) กล่าวถึงมุมมองและข้อสังเกตเมื่อเพลงอีสานทำลายกำแพงวัฒนธรรม ไว้อย่างน่าสนใจว่าเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมอีสานที่เคยอยู่นอกความนิยม ได้ข้ามกำแพงมาเจิดจ้าโดดเด่น ปาณิสมองเห็นว่าสิ่งนี้สะท้อนว่าเส้นแบ่งวัฒนธรรมกำลังพร่าเลือน อีสานยุคใหม่ทำเพลงแบบไหนจึงมีทำนองติดหูผู้คนได้จำนวนมาก และการประยุกต์เอาวัฒนธรรมที่แตกต่างมารวมกันจนได้รับความนิยม จะทำให้เห็นอนาคตของความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร ปาณิส มองเห็นว่า วัฒนธรรมอีสานได้ปรับตัวเยอะ โดยทั้งบางอย่างเพื่อสร้างใหม่ ประยุกต์ปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา เช่น เพลงอีสานอินดี้ที่ตั้งอยู่ หรือวงรัศมี อีสานโซลที่เอาหมอลำมาร้องแบบโซล ปรากฏการณ์นี้ทำลายทุกกรอบศิลปะ ไม่ต้องอยู่แบบเดิม เป็นความหวังว่าจะมีสำนักบางอย่างขึ้นมา ไม่ใช่คนรุ่นใหม่ ต้องไปประกาศว่า ดิฉันมีสำนักลาวอีสาน แต่ทุกอย่างเล่าจะผ่านศิลปะ วรรณกรรม ที่เราฟังได้ สัมผัสได้

มุมมองของชัชวาลย์ โคตรสงคราม (2560) ศิลปินนักแต่งเพลงมองเห็นว่าวัฒนธรรมอีสานมีความร่ำรวยทางภาษาและวิธีนำเสนอ แต่ด้านอื่นยังด้อยอยู่เพราะยังขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ขาดความกล้าหาญที่จะแสดงออก วัฒนธรรมป๊อปของอีสานยังขาด ๆ เกิน ๆ ต้องกล้าหาญ ยอมรับตัวเองให้เต็มที่ก่อน ในขณะที่เมื่อมีเสรีภาพมากขึ้น เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์จะถูกยกขึ้นมาใหม่ด้วย ความเป็นรัฐชาตินิยมอาจจะต้องลดทอนตัวเองลงไป คนถึงกันหมด ไม่มีอะไรที่ต้องกลัว ไม่มีอะไรที่ไม่รู้ กระแสยุคหลังสมัยใหม่ของลาวอีสานจะเป็นแบบนี้ มีความกล้าหาญ มีสำนึกความเป็นลาวและชาติพันธุ์มากขึ้น ดังนั้น การสร้างสรรค์และการปรับตัวทางดนตรีบนยุคที่มีช่องทางการนำเสนออย่างเป็นอิสระจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางดนตรีอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพลงลูกทุ่งเป็นตัวอย่งที่สำคัญของปรากฏการณ์นี้

3.1.2 จุดเริ่มต้นของเพลงเฉพาะกาล (เพลงเพื่อในหลวง) ที่ประชาชนประพันธ์ถวายแด่พระเจ้าแผ่นดิน

บทเพลงเฉพาะกาล หรือเพลงในหลวง ถูกประพันธ์ขึ้นหลายเพลง มีภาพแทนของนักร้องและนักแต่งเพลงที่เป็นตัวแทนของการส่งเสียงความจงรักภักดี บทเพลงเฉพาะกาลที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2542 จนถึง 2560 สะท้อนภาพทางสังคมที่ยึดโยงเข้ากับความศรัทธาตัวบุคคล เป็นสำนึกร่วมที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสสังคมที่สามารถชี้ให้เห็นที่มาของแรงบันดาลใจในการสร้างงานศิลปะ

บทเพลงและดนตรีถูกนำไปใช้เป็นเสมือนสารข้อความ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดลักษณะอุดมการณ์ความรู้สึก อารมณ์อย่างต่อเนือง บทเพลงนั้นนอกจากการสร้างความสุขสนาน ไพเราะ จรรโลงใจแก่บุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับฟัง แล้ว บทเพลงยังเป็นกลไกสำคัญในการแทรกซึมเข้าสู่จิตใจของผู้คนในสังคมได้อย่างทั่วถึง รวดเร็วและง่ายดายเสียยิ่งกว่าการสื่อสารอื่นๆ โดยไม่มีความจำเริญใดๆ ในการที่จะใช้กำลัง บังคับข่มขู่ หรือออกคำสั่งใด ๆ ดังนั้น การรับรู้และได้ยินผ่านเสียงในรูปแบบของดนตรีและ บทเพลง ถือเป็นวิธีการของการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่แยบยลและนุ่มนวลที่สุด หากแต่บริบทของเพลงเฉลิมพระเกียรติ กลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความจงรักภักดี และเป็นเครื่องมือที่สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในสังคมซึ่งถือเป็นบทบาทหน้าที่หนึ่งของดนตรีกับสังคมที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ประเภทเพลงเฉพาะกาล หรือ เพลงในหลวง หรือ เพลงเฉลิมพระเกียรติที่ศิลปินพสกนิกรชาวไทยประพันธ์ถวายเพื่อสื่อความหมายและสะท้อนความรู้สึกและความรักต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เช่น เพลงของขวัญจากก้อนดิน ซึ่งเป็นเพลงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 จัดทำโดยบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) แต่งโดยนิติพงษ์ ห่อนาค ขับร้องโดย ธงไชย แมคอินไตย์ โดยผู้ประพันธ์เพลง ตลอดจนผู้เรียบเรียงคำร้องทำนอง และผู้ขับร้อง ยินดีให้นำเพลงดังกล่าวไปแจกจ่าย ดาวน์โหลด ทำซ้ำ ขับร้องใหม่ ด้วยเจตนาที่ดีโดยไม่ต้องขออนุญาตทั้งสิ้น รวมถึงรายการโทรทัศน์และสื่อทุกสื่อไม่ต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

เพลงนี้ได้แรงบันดาลใจจากพระนาม "ภูมิพลอดุลยเดช" ซึ่งแปลว่า มีกำลังในแผ่นดินจนมีอาจชั่งได้ เนื้อหาในเพลงจึงสื่อถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ว่า ทรงเป็นกำลังของแผ่นดินไทย อันเป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ โดยเพลงดังกล่าวเป็นเพลงเทิดพระเกียรติเพลงหนึ่งที่ได้รับการนิยมอย่างสูงมากจากชาวไทย

“เป็นรูปที่มีทุกบ้าน จะรวย หรือจน หรือว่าจะใกล้ไกล” อีกหนึ่งในวรรคของเนื้อเพลงที่ชาวไทยต่างคุ้นหูมาตั้งแต่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่ง นิติพงษ์ ห่อนาค ได้หยิบเอาความประทับใจเล็กๆ จากเพียงเรื่องราวรอบตัวที่เกิดขึ้นภายในบ้านของชาวไทยทุกคน ที่หากได้สังเกต หรือเหลียวมองไปรอบ ๆ กายตั้งแต่ ปฏิทินตั้งโต๊ะทำงาน ผืนผ้าไปจนถึงรอบอาคารสถานที่ คงต่างคุ้นชินกับ ‘พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช’ หรือรูปภาพของพ่อหลวงขณะทรงงาน เพื่อกอดดูแลทุกข์สุขของประชาชนในทุกถิ่นฐานจนปลูกฝัง

กลายเป็น “ความจงรักภักดี” ที่ไม่ว่าจะแขนงมองรูปนั้นก็ต่างก็สร้างขวัญกำลังใจให้ปวงชนชาวไทยยึดมั่นอยู่ในความดี ใช้ชีวิตอย่างมีสติและรู้จักคำว่าพอเพียง ตามคำสอนที่พระองค์ พระราชทานให้คนไทยได้เสมอ

จากตัวอย่างเพลงเฉพาะกาลที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง ชี้ให้เห็นปรากฏการณ์การประพันธ์ของศิลปินหรือประชาชนทั่วไปที่มอบให้แก่พระราชผู้เป็นที่รัก จนเกิดกลายเป็นขนบการประพันธ์เพลงที่สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจร่วมหรือสำนึกร่วมเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกัน เมื่อถึงช่วงเวลาแห่งการแสดงความอาลัยต่อการสวรรคตของรัชกาลที่ 9 การประพันธ์เพลงเพื่อในหลวงจึงโอนถ่ายสู่บทบาทของเพลงเพื่อแสดงความอาลัยดังที่ผู้วิจัยจัดรูปแบบในประเภทเพลงประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อแสดงถึงความอาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของรัชกาล 9 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

3.1.3 การแบ่งบานทางศิลปะในช่วงการสวรรคตและหลังสวรรคต การพิจารณาในรายละเอียด

การแบ่งบานทางศิลปะ เป็นมุมหนึ่งของการกล่าวถึงการสร้างงานศิลปะและการต่อยอดงานศิลปะอย่างไม่มีการสิ้นสุด การสร้างงานศิลปะมักกล่าวถึง “ศิลปิน” ผู้สร้างสรรค์งาน ผู้วิจัยเห็นมิติของ “ผู้สร้าง” ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจักษ์ด้วยผู้สร้างที่หลากหลายตั้งแต่นักดนตรีสมัครเล่นกระทั่งศิลปินชั้นครู ผลงานการประพันธ์เพลงจำนวนมากที่ปรากฏในข้อมูลงานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นถึงการหล่อหลอมและการเคลื่อนไหวของผู้คนที่ร่วมการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรี ด้วยเพราะเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธา หรือแม้กระทั่งการเผยให้เห็นถึงอารมณ์แห่งความรักที่มีต่อนายหลวงรัชกาลที่ 9 ขณะเดียวกันการประพันธ์เนื้อร้องเป็นภาพสะท้อนที่น่าสนใจในแง่มุมของการคัดสรรคำ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาใช้เพื่อการสื่อความหมายในหลากหลายมิติความคิด ในกรณีนี้ผู้วิจัยยกตัวอย่างของการใช้ “คำ” ที่สื่อถึงรัชกาลที่ 9 อาทิ

- 1) “คำ” ในมิติคู่ตรงข้าม เผยให้เห็นวิถีคิดระหว่างประชาชนกับพระราชฯ เช่น พ่อ-ลูก กษัตริย์-ประชาชน พื้นดิน-สวรรค์ ทุนนิยม-เศรษฐกิจพอเพียง ความมืด-ความสว่าง ความสุข-ความทุกข์ เป็นต้น
- 2) “คำ” แทนสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อสื่อความหมายให้วนระลึกถึงรัชกาลที่ 9 เช่น

เสื้อสีเหลือง จากเพลง ผาฟ้าไปบอกพ่อ ของ กาญจนา มาศิริ

“...เสื้อสีเหลือง มาแขวนเก็บไว้ในตู้
ไม่ต้องบอกก็รู้ ว่าเสื้อตัวนี้ หมายความว่าถึงใคร...”

รูปภาพทุกบ้าน จากเพลง วอนฟ้าขอเทวดาคืน ของ ไมค์ ภิรมย์พร

“...จนมาเห็นรูปภาพทุกบ้านติดข้างฝา
คือภาพของเทวดาที่เดินดิน...”

ย่ากลางป่าเขา กล้องถ่ายรูป แผนที่ สี่พันโครงการ จากเพลง “รักพ่อไม่มีวันพอเพียง” ของ สุทธิพงษ์ สมบัติจินดา

“...พระราชฯ ที่ย่าอยู่กลางป่าเขา
กล้องกล้องถ่ายรูปอันเก่า ในมือพ่อถือแผนที่
สี่พันโครงการพ่อทำมานานกว่าเจ็ดสิบปี
หากยังอยู่วันนี้ พ่อคงยังทำงานต่อ...”

หยาดเหงื่อ จากเพลง วันพ่อคืนฟ้า ของ เอิร์น วราภร และ เพลงพ่อภูมิพล ของแอ๊ด คาราบาว

“...หยาดเหงื่อทุกหยดเพื่อลูกขึ้นบาน
โชคดีไทยมีพระองค์ท่าน...”

และ

“...จอมกษัตริย์นักปราชญ์ ผู้หยาดเหงื่อหลังรดโลมดิน..”

ฝนเทียม จากเพลง ลึกสุดใจอาลัยพ่อหลวง ของ วัชรภรณ์ สมสุข

“...ทรงย่ำดินทั่วแดนดินถิ่นกันดาล

พระราชผู้สั่งฟ้าให้ฝนตก ให้พสกนิกรคลายโศกสร

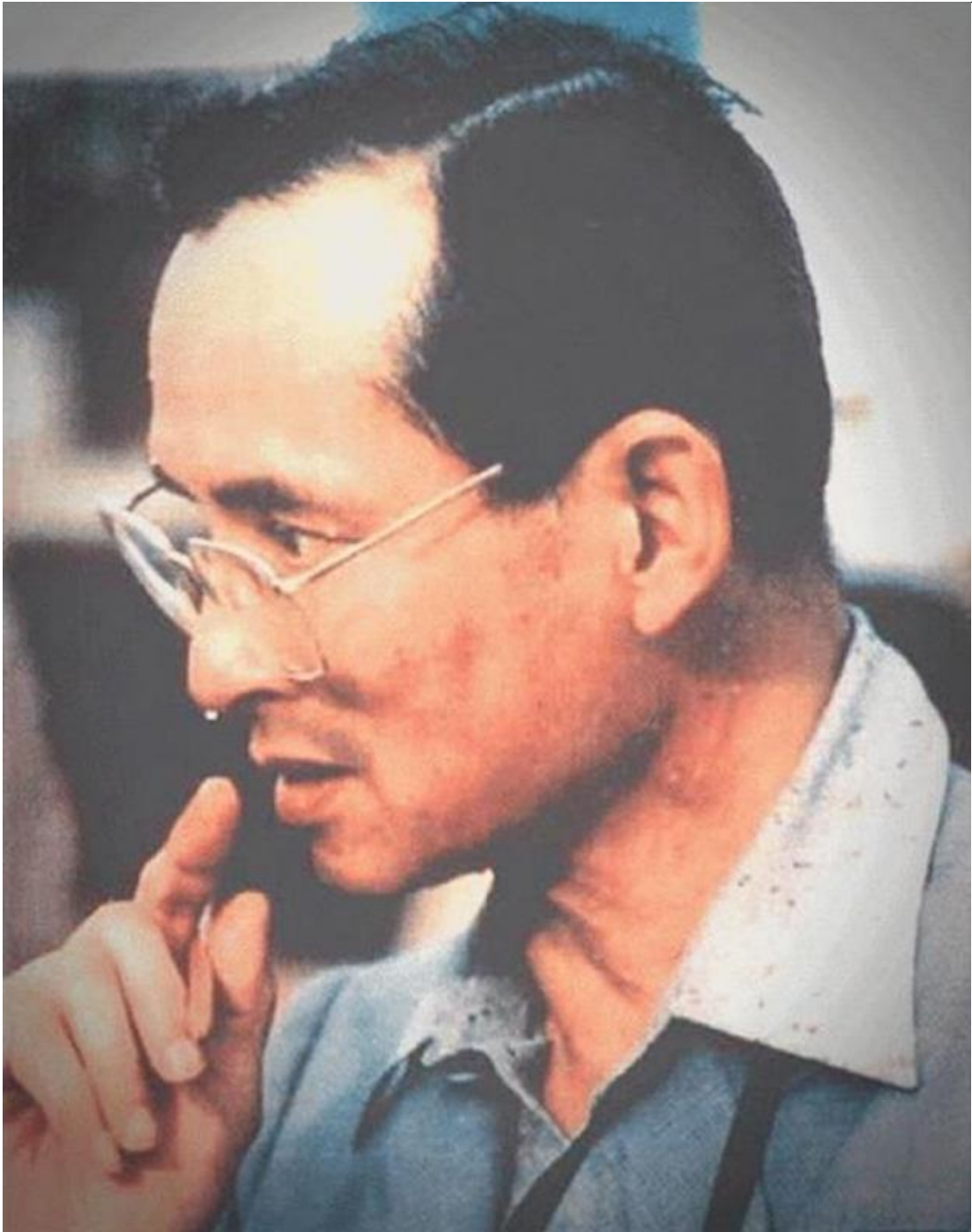
หยด**ฝนเทียม**จากฟ้าเพื่อสร้างมัน

คนทั่วโลกกราบกรานพระบารมี...”

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นคำที่ใช้มากที่สุดในการนำมาประพันธ์เพลงที่สื่อความถึงรัชกาลที่ 9

การเลือกสรรคำมาใช้ในการประพันธ์ เป็นการประกอบสร้างความหมายจากหลากหลายบริบทที่ประชาชน ซึ่งถือเป็นพสกนิกรของรัชกาลที่ 9 ต่างรับรู้จากห้วงชีวิตของตนเองผ่านสื่อที่ปรากฏขึ้นในช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ อาทิ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อีกทั้ง คำบอกเล่ามุขปาฐะที่ถูกส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการขัดเกลาทางสังคมที่มีพลัง นอกจากนื่องานศิลปะแขนงอื่น ๆ ต่างก็ร่วมทำหน้าที่เชื่อมโยงความหมาย ความเข้าใจ และการรับรู้คำต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นมิติของศิลปะสองทางที่เสริมให้เกิดความสำนึกของศิลปะได้มีภาพความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น

- คำว่า “**รูปที่มีทุกบ้าน**” ซึ่งกล่าวถึง “รูปในหลวงรัชกาลที่ 9” ทั้งที่เป็นงานภาพวาด (พระบรมสาทิสลักษณ์) ภาพถ่าย (พระบรมฉายาลักษณ์) หรืองานทัศนศิลป์รูปแบบอื่น ๆ ที่ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่มาตลอดรัชกาลในสื่อสิ่งพิมพ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือ ปฏิทิน เป็นต้น จากนั้น ศิลปินนักแต่งเพลง นิติพงศ์ ห่อนาค ได้นำเอาปรากฏการณ์สื่อดังกล่าวมาตีความเมื่อปี 2550 และนำเสนอเป็นคำใหม่ด้วยชื่อเพลง **รูปที่มีทุกบ้าน** ซึ่งมีความหมายถึงตัวบุคคล นั่นคือ รัชกาลที่ 9 ในขณะเดียวกัน ศิลปินผู้ขับร้องเพลง คือ ธงไชย แมคอินไตย์ ก็สามารถขับขานเรื่องราวเนื้อหาของเพลงได้ไพเราะ กระทั่งทำให้คำว่ารูปที่มีทุกบ้านกลายเป็นความหมายที่คนไทยยุคปัจจุบันเข้าใจและรับรู้ความหมายเป็นอย่างดี
- คำว่า “**หยาดเหงื่อ**” ผู้วิจัยเห็นการเชื่อมโยงความหมายของศิลปะภาพถ่ายที่เป็นพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ 9 ที่มีพระเสโทหยดอยู่ที่ปลายพระนาสิก จากภาพพระบรมฉายาลักษณ์นี้เอง ทำให้คำว่า “หยาดเหงื่อ” ที่ปรากฏในคำร้องจากหลาย ๆ เพลง หรือ คำประพันธ์บทต่าง ๆ มีความหมายถึงพระเจ้าแผ่นดินผู้ทุ่มเทพระวรกายแก่การทรงงานเพื่อประชาชน

พระบรมฉายาลักษณ์ “ในหลวงพระเสโทหยด” เป็นที่รับรู้ในความทรงจำของพสกนิกรชาวไทย
 สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/5151>

- คำว่า “เสื่อสีเหลือง” เป็นการประกอบสร้างความหมายจากหมุดหมายทางสังคมในช่วงพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2549 ครั้งนั้น ประชาชนทุกหมู่เหล่าล้วนร่วมกันเฉลิมฉลองในวโรกาสดังกล่าวโดยการสวมใส่เสื่อสีเหลืองซึ่งถือเป็นการปฏิบัติของประชาชนอย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เนื่องด้วยสีเหลืองเชื่อมโยงกับสีของวันจันทร์ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพ ดังนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวจึงกลายเป็นปรากฏการณ์คนใส่

เสื้อเหลืองกันทั่วประเทศ กระทั่งความหมายโดยนัยของคำว่า เสื้อสีเหลือง กลายเป็นที่รับรู้ในสังคมไทยว่าหมายถึง รัชกาลที่ 9 (จากเนื้อร้องของเพลง) หรือ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

ภาพผู้คนใส่เสื้อสีเหลืองในวันที่มีพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 พรรษา พ.ศ. 2549

อาจกล่าวได้ว่า การสรรหาถ้อยคำต่าง ๆ ของผู้แต่งมาใช้ในการประพันธ์คำร้องเป็นมุมมองของการนำเอา *ความทรงจำร่วม (collective consciousness)* มาร้อยเรียงสู่สำนึกร่วม ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ที่ได้สัมผัสและรับรู้จากห้วงชีวิตของศิลปินแต่ละบุคคลทั้งที่เป็นประสบการณ์การรับรู้จากบริบททางสังคม และ ประสบการณ์ทางศิลปะแขนงต่าง ๆ มาผสมผสานรวมสู่การสื่อสารด้วยเสียงดนตรีภายใต้แรงขับเคลื่อนจากเหตุการณ์สวรรคตจนสำแดงกลายเป็นปรากฏการณ์การแบ่งบานทางศิลปะมุมมองหนึ่ง

นอกจากประเด็นของผู้สร้างและการใช้คำที่ปรากฏในเนื้อร้องแล้ว ประเด็นเรื่อง “รูปแบบทางดนตรี” ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ผู้วิจัยพบว่า การประพันธ์เพลงหรือเรียบเรียงเพลงขึ้นมาใหม่นั้น มีการใช้ “แนวดนตรี” ทุกรูปแบบ เช่น ลูกกรุง เพลงป๊อป เพลงเพื่อชีวิต ดนตรีไทยร่วมสมัย และเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะมุมมองในงานวิจัยที่กล่าวถึง “เพลงประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อแสดงถึงความอาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของรัชกาล 9” และ “การประพันธ์เพลงใหม่ด้วยนัยที่สื่อถึงรัชกาลที่ 9 ในมิติต่าง ๆ” ปรากฏรูปแบบการประพันธ์ประเภท “เพลงลูกทุ่ง” เป็นจำนวนมากที่สุด

ข้อสังเกตดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า นัยเชิงปริมาณเกิดขึ้นด้วยการพิจารณาจากเรื่อง “บทบาทหน้าที่” (function) ของเพลงลูกทุ่งที่เป็นการสะท้อนภาพทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบท ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่เพลงลูกทุ่งได้ทำหน้าที่สื่อสารในครั้งนี้ (แม้ว่าบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งมักถูกอธิบายว่า เป็นเพลงที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตชนชั้นหรือภาพธรรมชาติของท้องถิ่นก็ตาม) ในขณะเดียวกัน ศิลปินนักแต่งเพลงหรือนักร้องต่างเติบโตมาในบริบทข้ามศิลปะแขนงอื่น ๆ เช่น วรรณศิลป์ ศิลปะการแสดง (ลิเก) หรือแม้แต่การแสดงพื้นบ้าน ดังนั้น กลิ่นอายของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ จึงสัมผัสถึงภาพของ “ประชาชน” ที่กำลังคร่ำครวญต่อการจากไปของกษัตริย์อันเป็นที่รักได้อย่างชัดเจน

สืบเนื่องจากมุมมองเรื่องบทบาทหน้าที่โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่งที่กล่าวถึงการสะท้อนภาพทางสังคม ทำให้ผู้วิจัยสนใจพิจารณาประเด็นของการบันทึกทางประวัติศาสตร์ผ่านดนตรี ซึ่งเป็นมิติของการสะท้อนภาพทางสังคมที่ทำให้เข้าใจถึงเหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ วิธีคิด ทักษะคติ หรือแม้แต่อุดมการณ์ของผู้คนที่แฝงอยู่ในคำร้องของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าว ตัวอย่างของการบันทึกทางประวัติศาสตร์ผ่านดนตรี เช่น การบันทึกเหตุการณ์วันเสด็จสวรรคต ตัวอย่างเพลง 13 ตุลาคมหนึ่งท่มตรงของ ธเนศ วรากุลนุเคราะห์ เพลงฝากฟ้าไปบอกพ่อ ของกาญจนา มาศิริ เพลงส่งพ่อกลับสวรรค์ ของ เปรม สุวิทย์ เพลงวันพ่อคืนฟ้า เอิร์น วราภร การบันทึกเหตุการณ์บ้านเมืองหรือความเป็นอยู่ของประชาชน ตัวอย่างเพลง เพลงสิ่งดีดีที่พ่อสอน ของ สดใส รุ่งโพธิ์ทอง เป็นต้น

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ผ่านดนตรีได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ห้วงเวลาของการพระราชสมภพ พระราชมณเฑียรสถานบันประการ จนกระทั่งในวาระของการสวรรคต เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้นำมาร้อยเรียงจนกลายเป็นเพลงที่สื่อความหมายได้สะท้อนถึงคุณค่าทางศิลปะทั้งดนตรีและการประพันธ์ (วรรณศิลป์) และคุณค่าทางสังคมที่เชิดชูระบอบราชาธิปไตยได้อย่างประณีตประณีตกับกระแสหลักการปกครองที่วาดด้วยประชาธิปไตยในโลกแห่งความศิวิไลซ์

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าประเด็นการเกิดขึ้นของผลงานทางดนตรีในห้วงเหตุการณ์การสวรรคตล้วนมีจุดร่วมจาก “ตัวบท” (text) ที่แวดล้อมด้วยเรื่องราวของพระราชอาณาจักรกลายเป็นบริบททางสังคม (social context) ซึ่งประกอบสร้างความหมาย จนทำให้มหาชนรับรู้ถึงการถ่ายทอดและการสำแดงอารมณ์ความรู้สึกเมื่อถึงกาลเวลาที่สำคัญ หากมุมมองการสร้างงานศิลปะที่มุ่งอธิบายคุณค่าด้วยมิติทางสุนทรียศาสตร์แล้วนั้น เรื่องราวของรัชกาลที่ 9 จึงถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมของสังคมไทย (cultural capital of Thai society) ที่เป็นแรงกระตุ้นและแรงขับให้ศิลปินเกิดจินตนาการภายในอารมณ์ความรู้สึกจนกระทั่งกลายเป็นความเป่งบานทางศิลปะนั่นเอง

อย่างไรก็ตามในการนี้ ยังมีเหตุปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการเป่งบานทางศิลปะ (ดนตรี) อย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยที่กล่าวมานั้นคือ พื้นที่อินเทอร์เน็ตซึ่งถือเป็น “เครื่องมือ” ที่เป็นพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการแสดงออกผ่านรูปแบบต่าง ๆ ทั้งลายลักษณ์ ภาพ เสียง หรือการสนทนากันระหว่างผู้เสพงานศิลปะที่มีความคิดเห็นในรูปแบบของการติชมและนัยการวิจารณ์ที่ปรากฏขึ้นในช่องทางต่าง ๆ ของพื้นที่อินเทอร์เน็ตแห่งนี้ ในขณะเดียวกัน ด้วยความสามารถของพื้นที่อินเทอร์เน็ตที่สามารถ “เก็บรักษา” ผลงานที่เกิดขึ้นจนผู้วิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางศิลปะ(ดนตรี) ได้นั้น ก็นับว่า พื้นที่แห่งนี้ทำหน้าที่เสมือน “หอจดหมายเหตุ” (archives) ของการบันทึกเรื่องราวและประวัติศาสตร์ทั้งด้านสังคมและศิลปะเช่นเดียวกัน

3.2 ศิลปะส่องทางให้แก่นัก

ศิลปะส่องทางให้แก่นัก เป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงต้นกำเนิดหรือจุดเริ่มต้นของการต่อยอดหรือสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยการประมวลประสบการณ์สุนทรีย์ข้ามสาขาศิลปะ ซึ่งส่งต่อความคิดให้เกิดการประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบใหม่หรือปรับประยุกต์เพื่อให้เกิดความหลากหลาย

ผู้วิจัยพิจารณามุมมองเรื่องศิลปะส่องทางให้แก่นักในปรากฏการณ์ของการเป่งบานทางศิลปะภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ศิลปะส่องทางในมิติสหบท (intertextuality) ด้วยการประกอบสร้างงานศิลปะที่สัมพันธ์กับศิลปะแขนงอื่น ๆ จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นศิลปะในแขนงที่ศิลปินสำแดงออกมาตามความสามารถของตนเอง การสร้างสรรค์เกิดเป็นผลงานทางดนตรีมีองค์ประกอบอยู่หลากหลาย เมื่อการพิจารณาศิลปะส่องทางด้วยมิติสหบทแล้วนั้น จึงสามารถวิเคราะห์ได้เป็นมุมมองย่อยดังต่อไปนี้

มิตีศิลป์ จากบทเพลงต่าง ๆ ที่ได้รับการประพันธ์ขึ้น พบว่า มีศิลปิน นักร้อง นักดนตรี นักประพันธ์เพลงที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์งาน โดยเฉพาะเพลงประเภทเพลงลูกทุ่ง ผู้วิจัยพบว่า นักร้อง นักดนตรี ศิลปินล้วนเติบโตมาจากวงการวรรณกรรม ในขณะที่ศิลปินนักร้องลูกทุ่ง หลายคนมักเติบโตจากกลุ่มศิลปินจากวัฒนธรรมลิเก ลำตัด หรือเพลงพื้นบ้าน และกลุ่มศิลปินเหล่านี้ก็นำเทคนิคการปฏิบัติ หรือแนวคิดในการประพันธ์จึงได้กลืนอายุของวัฒนธรรมศิลปะอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อเทคนิค วิธีการ เช่น การเอื้อนในการขับร้อง หรือ แม้แต่การแสดงดนตรีที่สามารถประยุกต์ใช้เครื่องดนตรีลักษณะต่าง ๆ มาบรรเลงเพื่อแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้บรรเลงได้อย่างเห็นภาพชัดเจน

มิตีของผลงานศิลปะ ในมิตีของผลงานศิลปิน ผู้วิจัยมองเห็นการผสมผสานของการนำศิลปะมาเป็นเครื่องมือของการสื่อสารอารมณ์และความรู้สึก ที่จำเป็นต้องอาศัยลักษณะเฉพาะของศิลปะแต่ละแขนงมาสื่อความ ทั้งในแง่มุมของการสื่อความหมายและการโน้มน้าวให้เกิดจินตนาการและความซาบซึ้ง กรณีของเนื้อร้องที่มีการสรรคคำต่าง ๆ มาประพันธ์ ก็ประกอบสร้างความหมายเพิ่มเติมจาก คำ หรือภาษา ที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ วากรรม หรือมายาคติที่ผูกเชื่อมโยงกับความหมายของพระราช ซึ่งประชาชนหรือผู้คนในสังคมรับรู้ความหมายของกลุ่มคำพวกนี้อยู่แล้ว เช่น แว่นตา กล้องถ่ายรูป เดินป่าในป่า ภูเขา ดินแดนธูรกันดาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี “สื่อ” อื่น ๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ส่วนพระองค์ เรื่องเล่าทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์ซึ่งล้วนใช้ในการสร้างสรรค์ศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่ประชาชนรับรู้มาประกอบสร้างความหมายเติมในเนื้อร้อง เช่น รูปที่มีทุกบ้าน หยาดเหงื่อพระเสโทหลัง เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพิจารณาถึงศิลปะสื่อทางสู่การเปลี่ยนรูปแบบจากดนตรีเป็นบทภาพยนตร์ เช่น เรื่องพรจากฟ้า (2559) จากค่าย GDH ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากบทเพลงพระราชนิพนธ์ 3 เพลง คือ เพลงยามเย็น เพลงในดวงใจนิรันดร์ และ เพลงพรปีใหม่ หรือจากดนตรีสู่การเป็นภาพวาดจิตรกรรม เช่น การวาดภาพประกอบมิวสิกวิดีโอ จากเพลงพระผู้มาโปรด ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง นักประพันธ์ นักดนตรี นักร้อง จิตรกร นักภาพยนตร์ เห็นการวาดรูปที่สอดคล้องกับเนื้อหาและทำนองของเพลง มีศิลปินชื่อดังจำนวนมาก ร่วมกันวาดภาพประกอบเพื่อผลิตประกอบในมิวสิกวิดีโอ หรือ ตัวอย่างอื่น ๆ ที่ศิลปินนำเพลงพระราชนิพนธ์มาเปิดบรรเลงขณะวาดรูปตามจินตนาการของตนเอง เป็นต้น

2) ศิลปสื่อทางข้ามวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมทางดนตรีที่ทำให้เห็นถึงเรื่องของการใช้ดนตรีเป็น

เครื่องมือจากวัฒนธรรมหนึ่งสู่การสร้างสรรค์ดนตรีในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ดังกรณีตัวอย่างของการนำเพลงพระราชนิพนธ์บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีราชสำนักญี่ปุ่น หรือ การรวมวงซี อาเซียน คอนโซแนนท์ บรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์จากเครื่องดนตรีในอาเซียน ในการแสดงดนตรีชุด the king for all season เป็นต้น

3.3 ความต่อเนื่อง การสืบสาน-ส่งต่อ: ข้อสังเกตต่อก้าวต่อไปของความเบ่งบาน

เป็นที่น่าเสียดายที่บทเพลงจำนวนมากที่เกิดขึ้น เป็นเพียงเรื่องราวหรือวาระเฉพาะห้วงแห่งความโศกเศร้าเท่านั้น ครั้นเมื่อเสร็จสิ้นงานพระราชพิธีพระบรมศพของรัชกาลที่ 9 อย่างสมบูรณ์ ก็เป็นเวลาของความต่อเนื่องเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่รัชสมัยใหม่ บทเพลงต่าง ๆ ที่ถือเป็นความเบ่งบานทางศิลปะดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ ก็กลายเป็นหลักฐานทางดนตรีที่ถูกเก็บรักษาไว้ในโลกอินเทอร์เน็ต ในขณะที่เมื่อบริบทแห่งพระราชเปลี่ยนแปลงผ่าน บทเพลงที่แสดงถึงความคร่ำครวญอาลัยหรือรำลึกถึงพระราชพระองค์ก่อนจึงหมดหน้าที่ด้วยความหมายที่ผูกติด ดังนั้นความต่อเนื่อง การสืบสาน และการส่งต่องานศิลปะขึ้นต่าง ๆ จึงถูกกำกับและจำกัดด้วยกรอบความหมายที่กลายเป็นอดีตและการบันทึกทางประวัติศาสตร์เท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม เพลงพระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็นมรดกทางดนตรีของรัชกาลที่ 9 กลับกลายเป็นก้าวต่อไปของการเบ่งบานทางศิลปะ จากข้อมูลเกี่ยวกับการอันเชิญเพลงพระราชนิพนธ์มาใช้บริบทต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า เพลงพระราชนิพนธ์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 กลายเป็น “ต้นทุน” ที่มีคุณภาพทางดนตรีที่ชวนให้ศิลปินรุ่นเก่า รุ่นใหม่ และ

ศิลปินต่างชาติได้ศึกษาในศาสตร์ทางดนตรีที่เพียบพร้อมไปด้วยองค์ความรู้ ในขณะเดียวกัน เพลงพระราชนิพนธ์ก็ยังคงเป็น “สัญลักษณ์” ที่ได้ส่งต่อความทรงจำในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ในฐานะของกษัตริย์รัชกาลที่ 9

กรณีตัวอย่างของเพลงพระราชนิพนธ์ที่ถือเป็นความต่อเนื่อง การสืบสาน และการส่งต่อ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเป็นกรณีศึกษาจำนวน 2 เพลง คือ 1. เพลงแว่ว (echo) เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 41 และ 2. เพลงไกล่รุ่ง เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 4 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เพลงแว่ว (echo) เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 41

เพลงแว่ว (echo) เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ที่ได้รับ “ตีความใหม่” ด้วยการนำชื่อเพลงมาตีความว่าเป็น “เสียงจากพระราชา” ในขณะเดียวกัน ศิลปินบางกลุ่มก็มีมุมมองความเห็นว่า เพลงแว่วเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีความไพเราะมากที่สุด (แว่ว echo เพลงพระราชนิพนธ์ที่ไพเราะที่สุด, 2560) ดังนั้น จึงเป็นเหตุที่ทำให้ศิลปินนักแต่งเพลงมักจะอันเชิญเพลงพระราชนิพนธ์เพลงนี้มาใช้สื่อความหมายแทนอารมณ์ความรู้สึกที่สะท้อนถึงวิถีคิดของประชาชนกับกษัตริย์ผู้เป็นที่รัก จากข้อมูลวิจัยพบว่า เพลงแว่วได้รับการนำมาเรียบเรียงใหม่ (rearrange) หลังจากเหตุการณ์สวรรคตของรัชกาลที่ 9 มีเป็นจำนวนมาก อีกทั้งในมิติของผู้สร้างก็พบว่า มีศิลปินทุกช่วงอายุหลายกลุ่ม ตั้งแต่ผู้คนทั่วไป นักดนตรีสมัครเล่น นักดนตรี กระทั่งถึงศิลปินนักแต่งเพลง นอกจากนี้ เพลงแว่วยังถูกอันเชิญให้เป็นเพลงที่ใช้ในการสื่อสารความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ไทย-ญี่ปุ่น) ซึ่งเป็นมิติที่ศิลปะได้แบ่งบานข้ามชาติและข้ามวัฒนธรรมอีกด้วย

2) เพลงไกล่รุ่ง เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 4

ด้วยเนื้อหาความหมายของเพลงไกล่รุ่ง ซึ่งเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 4 ที่จัดว่าเป็นเพลงทำนองแจ๊สที่ฟังสบายๆ เหมาะกับยามเช้า ในบทเพลงได้พรรณนาถึงความสวยงามของบรรยากาศไกล่รุ่ง การเพลิดเพลินใจเมื่อฟังเสียงไก่ขัน หรือแม้แต่การเฝ้ารอพระอาทิตย์ขึ้น ที่ส่องสว่างและให้ความอบอุ่นกับเราทุกคน อีกทั้งยังสื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ และสร้างแรงใจให้คนไทยไม่ละทิ้งความหวัง เหมือนกับพระอาทิตย์ที่ขึ้นทุกวัน (9 บทเพลง 9 ความหมาย จากเพลงพระราชนิพนธ์ในดวงใจ, 2560) ดังนั้น เพลงไกล่รุ่งจึงเป็นตัวอย่างเพลงพระราชนิพนธ์อีกเพลงหนึ่งที่ถูกนำมาดัดแปลงหรือเรียบเรียงดนตรีขึ้นใหม่อย่างหลากหลายรูปแบบแนวดนตรี ในขณะเดียวกัน ความน่าสนใจจากบางตัวอย่างของการดัดแปลงเพลงพระราชนิพนธ์ไกล่รุ่งนี้ คือ การประพันธ์เนื้อร้องเพิ่มเติมจากเนื้อร้องฉบับดั้งเดิม ซึ่งเนื้อร้องที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่นั้นมีทั้งเนื้อร้องที่เกิดจากการตีความต่อเนื่องจากเนื้อร้องเดิม และเนื้อร้องที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่จากการตีความใหม่ของศิลปิน นอกจากนี้ ในมิติของผู้สร้างพบว่า มีศิลปินทุกช่วงอายุ ตั้งแต่ผู้คนทั่วไป นักดนตรีสมัครเล่น นักดนตรี กระทั่งถึงศิลปินนักแต่งเพลงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอันเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ไกล่รุ่ง

จากตัวอย่างจากกรณีศึกษาจากเพลงพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เพลงชี้ให้เห็นถึงการแบ่งบานทางศิลปะในการนำเพลงพระราชนิพนธ์มาดัดแปลงหรือเรียบเรียงใหม่ ในขณะเดียวกัน จำนวนของการเข้าชม (view) ก็มีนัยสำคัญที่บ่งบอกถึงการรับฟังเพลงพระราชนิพนธ์ และมีนัยถึงเพลงพระราชนิพนธ์ที่กลายเป็นศิลปะสาธารณะที่ประชาชนทั่วไปหรือศิลปินนักดนตรีสามารถเข้าถึงและสามารถตีความผ่านดนตรีในแบบฉบับของตนเองได้อย่างหลากหลาย

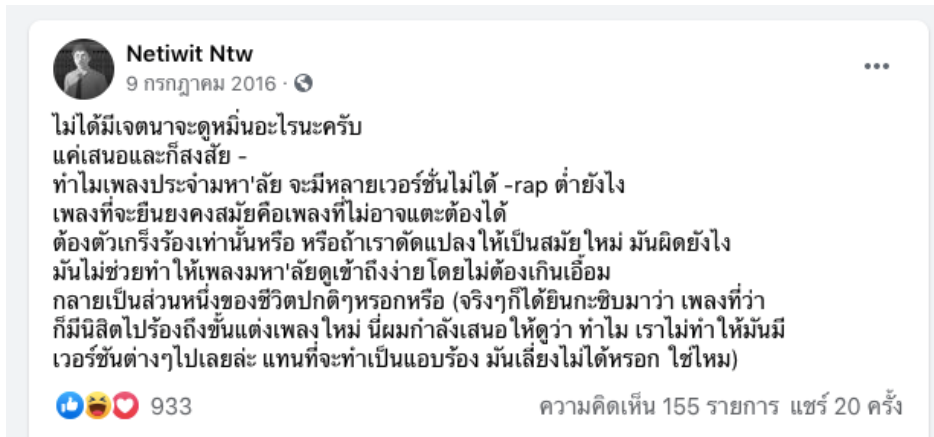
อย่างไรก็ดี ข้อสังเกตของการแพร่กระจายทางดนตรีใน *มิตินานาชาติ* ยังมีศิลปินอีกหลากหลายกลุ่มที่นำเพลงพระราชนิพนธ์มาสร้างสรรค์และสื่อสารส่งต่อในบริบทของความเป็นนานาชาติ ดังกรณีของการนำเพลงแว่ว (echo) ในการผสมผสานและการเรียบเรียงในรูปแบบของดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น ก็แสดงถึงบทบาททางดนตรีที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีกรณีวง “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ได้อันเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้แก่ เพลงลมหนาว เพลงสายฝน เพลงยามเย็นและเพลงแผ่นดินของเรา มาเรียบเรียงใหม่โดยใช้ชื่อชุดการแสดงว่า “The King For All Seasons” ในงานครบรอบ 50 ปี การสถาปนาอาเซียน ณ สำนัก

เลขาธิการอาเซียน กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อร่วมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย และพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 (อานันท์ นาคคง, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2564)

จากกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นมติดิลปะข้ามชาติ (หรือบริบทนานาชาติ) ที่แสดงถึงการเดินทางของเพลงพระราชนิพนธ์ในฐานะของเสียงที่สร้างความสัมพันธ์ไร้ขอบเขตในมิติทางดนตรี ซึ่งการเกิดขึ้นของวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” สอดคล้องกับวิถีคิดและบริบทของสังคมและกระแสของการเปิดประชาคมอาเซียน ซึ่งถือว่าเป็นวงดนตรีวงแรกของกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีการรวมตัวกันของครูเพลงจากทั้ง 10 ประเทศ สร้างวงดนตรีที่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีประจำชาติแต่ละประเทศ ในนามวงดนตรี “ซี อาเซียน คอนโซแนนท์” ภายใต้การสนับสนุนของบริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) ที่สามารถถ่ายทอดกลิ่นอายของดนตรีอาเซียนให้มีความสุขสนุกสนานและสอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียว อีกทั้งยังคงเอกลักษณ์ของเพลงแต่ละชาติได้เป็นอย่างดี นับเป็นการผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติผ่านศิลปะทางดนตรี จนกลายเป็นการแสดงที่สร้างสรรค์และลงตัว

ยังมีประเด็นความขัดแย้งทางความคิดในมิติเรื่องของรูปแบบทางดนตรี โดยผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการดัดแปลงหรือการเรียบเรียงเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบของแนวดนตรี (genre) บางประเภท เช่น แนวเพลงแร็ป (rap music) ที่อาจมีกรณีของการประเมินค่าหรือการตั้งคำถามจากบริบททางสังคมว่าเป็นสิ่งที่ “เหมาะสม” หรือไม่ที่จะนำมาดัดแปลงในกรณีของเพลงพระราชนิพนธ์ ตัวอย่างเช่น กรณีข่าวของเนติวิทย์ โชติภัทร์ไพศาล นิสิตนักศึกษาผู้ขับเคลื่อนทางสังคมคนหนึ่งที่เคยโพสต์หน้าเฟซบุ๊กส่วนตัวว่า “สนใจหาฟังเพลงน้ำใจน้องพี่สืชมพู่ แบบ RAP” การโพสต์ของเนติวิทย์ในครั้งนั้น เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมของการนำเพลงพระราชนิพนธ์ (มหาจุฬาลงกรณ์ เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 11) มาดัดแปลงเป็นเวอร์ชันดนตรี Rap ในขณะที่เนติวิทย์ให้เหตุผลว่า การดัดแปลงเพลงพระราชนิพนธ์นี้ทำให้เยาวชนสามารถเข้าถึงง่ายโดยไม่ต้องเกินเอื้อ

ตัวอย่างโพสต์ของเนติวิทย์ โชติภัทร์ไพศาลในกรณีของเพลงประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในกรณีของเพลงใกล้รุ่งที่ได้รับการดัดแปลงดนตรีและการประพันธ์เนื้อร้องเพิ่มเติม เป็นกรณีศึกษาที่ชวนให้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับมุมมองทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนทางดนตรี และการตั้งคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาการหรือความสร้างสรรค์” ของเพลงพระราชนิพนธ์ในมิติเมื่อกลายมาเป็นสมบัติสาธารณะที่ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ว่าควรมีขอบเขตของการพัฒนาหรือสร้างสรรค์หรือไม่ เนื่องจากข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า เพลงพระราชนิพนธ์บางเพลงถูกดัดแปลงจนความหมายและคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังเช่นกรณีตัวอย่างการดัดแปลงเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 7 มาร์ชราชวัลลภ (Royal Guards March) ซึ่งเป็นเพลงที่รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานให้เป็นเพลงประจำกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์เพื่อใช้ในพิธีสวนสนาม อีกทั้ง เพลงมาร์ชราชวัลลภนี้ ยังใช้เป็นเพลงประกอบรายการข่าวพระราชสำนักของทุกสถานีโทรทัศน์ จึงทำให้นัยบทบาท-หน้าที่ที่

ของเพลงนี้กลายเป็นเพลงในพีธีและเพลงที่สื่อถึงความหมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อีกเพลงหนึ่ง ขณะเดียวกัน ความเข้มข้นหรือพลังความหมายของเพลงนี้เกิดขึ้นด้วยทำนองเสียงดนตรีและการตีความในเชิงสังคม ดังนั้น ความเข้าใจและการรับรู้เพลงดังกล่าวของประชาชนโดยทั่วไป คือเพลงที่มีนัยแฝงไปด้วยอำนาจหรือสัญลักษณ์ของระบอบกษัตริย์

ในขณะที่การดัดแปลงเพลง*มาร์ชวัลลภ*ถูกดัดแปลงด้วยดนตรีแนวใหม่ที่ได้รับความนิยมในยุคปัจจุบันที่อาจถูกประเมินค่าในระดับคุณค่าทางดนตรี เช่น แนวดนตรีร็อกแอนด์ แนวดนตรีสามช่าแดนซ์ เป็นต้น โดยแนวดนตรีดังกล่าวได้ถูกผูกโยงความหมายด้านความสนุกสนาน ความรื่นเริง หรือ การสังสรรค์ ดังตัวอย่าง *กรณี #เพลงแดนซ์#อย่าหาทำ* 🤪 (ข่าวในพระราชสำนัก.Remix) เวอร์ชันร็อกแอนด์แดนซ์มันส์2020 🚀 มาแรงมาก /DJBIGKY Remix หรือ เพลงข่าวในพระราชสำนัก สามช่า แดนซ์ (Remix) หรือ เพลงข่าวพระราชสำนัก เวอร์ชันร็อกแอนด์แดนซ์ ทั้งนี้ ตัวเลขการเข้าชมรวมกันไม่ต่ำกว่า 2.9 ล้านครั้งก็สะท้อนถึงความ “นิยม” ได้ในระดับหนึ่ง

จากกรณีข้อสังเกตดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นถึงมิติของการปะทะกันระหว่างความคิดแบบชนบและความคิดแบบร่วมสมัยของผู้คนในสังคมที่มีต่อเพลงพระราชนิพนธ์ ผู้วิจัยเห็นว่าข้ออธิบายในประเด็นของความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมนั้น จำเป็นยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวบทและบริบททางสังคมอย่างลึกซึ้งกับการประเมินหรือการให้คุณค่าในมิติเชิงสุนทรียศาสตร์ที่ต้องกล่าวถึงความงาม ความลงตัว หรือมิติการเข้าถึงงานศิลปะอื่นใดก็ตาม ในขณะที่ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นกรณีที่น่าไปสู่แนวทางของการสืบสานและการส่งต่อเพลงพระราชนิพนธ์ที่แตกต่างกัน กรณีนี้ ผู้วิจัยขออธิบายด้วยการอธิบายเปรียบเทียบจากกรณีรูปแบบเวทีการประกวดเพลงพระราชนิพนธ์ คือ รูปแบบเวทีที่จัดประกวดร้องเพลงเท่านั้น กับ รูปแบบเวทีการจัดประกวดร้องเพลงและดนตรี ทั้งนี้ ความแตกต่างของรูปแบบเวทีการประกวด นำไปสู่การพิจารณาข้อแตกต่างในแนวทางการสืบสานและการส่งต่อเพลงพระราชนิพนธ์ได้ตามประเด็นดังนี้

1) รูปแบบเวทีจัดประกวดร้องเพลงเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวทางการ “อนุรักษ์” ให้เพลงยังคงอยู่ในรูปแบบของชนเพลงพระราชนิพนธ์ ทั้งนี้ เงื่อนไขของเวทีดังกล่าวมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่กำหนดความเป็นรูปแบบเดิม เช่น การใช้ดนตรี backing track และ วงดนตรีที่คณะกรรมการจัดประกวดเตรียมไว้ให้ ดังนั้น การขับร้องภายใต้เงื่อนไขดนตรีที่ถูกจัดเตรียมไว้จึงยังไม่เปิดโอกาสให้ “นักร้อง” เกิดการตีความหรือสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ องค์ประกอบอื่น ๆ ก็ยังมีส่วนสำคัญที่ยังประกอบสร้างความหมายเดิม เช่น ฉาก แสง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ลำดับพิธีการ ภาษาที่ใช้ในบริบท ผู้สนับสนุนโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น เป็นต้น

หากวิเคราะห์ในเชิงคุณค่าด้วยแนวทางของการอนุรักษ์ดังที่ได้กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การสืบสานและการส่งต่อสามารถเก็บรักษาความหมายดั้งเดิม แนวทางดนตรี องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ยังคงสะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพทางดนตรีของในหลวงรัชกาลที่ 9 อย่างสมบูรณ์

2) รูปแบบเวทีการจัดประกวดร้องเพลงและดนตรี เป็นแนวทางการ “อนุรักษ์” และ “สร้างสรรค์” ให้เพลงพระราชนิพนธ์ส่งต่อไปยังผู้คนจากรุ่นสู่รุ่น แนวทางการประกวดในรูปแบบนี้ เปิดโอกาสให้เกิดการ “ตีความ” เพลงพระราชนิพนธ์และให้ศิลปินได้นำเสนอด้วยแนวทางของตนเอง สิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้การประกวดเวทีนี้ ผู้วิจัยพบเห็นว่ามีเยาวชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก โดยมีการร้อง บรรเลง เล่น เต้นหรือการแสดงประกอบที่แสดงออก (performance) ถึงการหลุดพ้นจากกรอบชนเพลงพระราชนิพนธ์ที่รับรู้กันโดยทั่วไป ในขณะที่องค์ประกอบอื่น ๆ ในพื้นที่การจัดประกวดก็มีความแตกต่างจากรูปแบบก่อนหน้านี้ ได้แก่ ฉาก แสง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง ลำดับพิธีการ ภาษาที่ใช้ ผู้สนับสนุนที่มีทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

หากวิเคราะห์ในเชิงคุณค่าด้วยแนวทางของการอนุรักษ์ดังที่ได้กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การสืบสานและการส่งต่อสามารถสร้างพื้นที่ให้มหาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับมรดกทางดนตรีของพระราชินีได้อย่างทั่วถึง ด้วยแนวทางของตนเอง แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบเวทีดังกล่าวก็คาดว่าจะเปิดให้เกิดการสร้างสรรค้อย่างไรขอเขต เวทีนี้ยังมีคณะกรรมการที่คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะการบรรเลง รวมไปถึงการวิจารณ์การเรียบเรียงดนตรีของแต่ละวงและการตีความเพลงพระราชนิพนธ์อีกด้วย

3.4 นโยบาย: ความเป่งบานของศิลปะและความยั่งยืน

ความเป่งบานของศิลปะและความยั่งยืนเป็นข้อสังเกตและข้อเสนอบางประการที่ได้จากการพิจารณาข้อมูลการวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยเห็นนัยของความยั่งยืนเป็น 2 แนวทาง คือ

1) การผสมผสานอย่างสมบูรณ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิต ประเด็นนี้กล่าวถึง กระบวนการทางสังคมที่จะผลักดันให้ดนตรีทั้งที่เป็นผลผลิตจากเหตุการณ์และดนตรีที่เป็นมรดกจากพระราชินี กลายเป็น *สมบัติสาธารณะ* ที่มหาชนสามารถเข้าถึงได้และสร้างการมีส่วนร่วมในเชิงการคิด แต่งเติม ประยุกต์หรือสร้างสรรค์ได้ ทั้งนี้ ยังคงดำรงไว้บนพื้นฐานของความเข้าใจและการพื่อศิลปะต้นฉบับจนกระทั่งกลายเป็น *สมบัติร่วม* ของคนในสังคมที่มหาชนห่วงแหน รักษา สืบทอด หรือส่งต่อภายใต้การเห็นคุณค่าในเชิงความงามทางศิลปะและตระหนักถึงความสำคัญในฐานะของทุนทางวัฒนธรรม

2) พื้นที่สำหรับให้งานศิลปะทำหน้าที่เพื่อสื่อความหมาย ประเด็นนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเรื่องพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ โดยให้ศิลปะได้ทำหน้าที่สื่อคุณค่าและความหมายที่แฝงอยู่ ทั้งนี้เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติการสื่อสารวาทกรรมบางชุดหรืออุดมการณ์อย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบจากงานวิจัยชี้ให้เห็นชัดว่า บทเพลงหรือผลงานชิ้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงและหลังเหตุการณ์การสวรรคตของพระราชินีเป็นพื้นที่ของการสื่อสารความคิดของประชาชนที่สื่อถึงกษัตริย์อันเป็นที่รัก ขณะเดียวกันก็ยังสะท้อนถึงวิถีคิด วาทกรรม อุดมการณ์ชุดต่าง ๆ ที่เป็น *ผลรวม* ของความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์และประชาชนรวมถึงระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น จะทำอย่างไรที่จะทำให้เกิดพื้นที่สำหรับงานศิลปะให้ได้ทำหน้าที่เพื่อสื่อความหมายเพื่อต่อยอดความคิดต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ความเป่งบานของศิลปะนั้นล้วนมีเงื่อนไขปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยเหตุเพราะผลงานแต่ละชิ้นมีคุณค่าและความสำคัญ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเก็บรวบรวมผลงานชิ้นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อนำมาใช้ในการสืบค้นและนำไปสู่การเผยแพร่ให้เกิดการรับรู้ในวงกว้าง ในขณะเดียวกัน เมื่อเกิดระบบของการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ควรมีกระบวนการที่ชวนให้เกิดการเรียนรู้จากผลงานทางศิลปะดังกล่าวอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกัน โดยมีภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันส่งเสริมและบูรณาการการเรียนรู้ทั้งในการศึกษาในระบบนอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ทั้งนี้ยังรวมถึง การศึกษาวิจัย การค้นคว้าและการเผยแพร่ข้อค้นพบสู่สาธารณะชนเพื่อเป็นการสร้างฐานองค์ความรู้และสืบสานพระราชปณิธานทางดนตรีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ต่อไป

[1] สดุมวาร แปลว่า วาระที่ 100 ครั้งที่ 100 บางแห่งใช้ สดมาห สดมาหะ สดมหมัย สดุมวาร ฯลฯ นิยามใช้เรียกการบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้ตายเมื่อครบ 100 วัน หรือเรียกทั่วไปว่า ทำบุญ 100 วัน (สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ, 2561: 558)

- [2] ปันรสมวาร แปลว่า วาระที่ 15 ครั้งที่ 15 หรือวันที่ 15 นิยมใช้เรียกการบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้ตาย เมื่อครบ 15 วัน โดยเรียกว่า บำเพ็ญกุศลปันรสมวาร หรือเรียกทั่วไปว่า ทำบุญ 15 วัน (สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ, 2561: 189)
- [3] ปัญญาสมวาร แปลว่า วาระที่ 50 ครั้งที่ 50 บางแห่งใช้ว่า ปันณาสมวาร นิยมใช้เรียกการบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้ตาย เมื่อครบ 50 วัน โดยเรียกว่า บำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร หรือเรียกทั่วไปว่า ทำบุญ 50 วัน (สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ, 2561: 185)
- [4] ผู้วิจัยรวบรวม รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางรัชชบวนต่าง ๆ จาก เว็บไซต์พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช <http://www.kingrama9.th/>
- [5] รายละเอียดข้อมูลจาก เว็บไซต์เครือข่ายกาญจนาภิเษก <https://kanchanapisek.or.th/> ในหัวข้อ เพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9
- [6] ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชื่อเพลง ผู้แต่ง นักร้อง เนื้อร้อง และที่มา ได้ในภาคผนวก ข.
- [7] ดูตัวอย่างเพิ่มเติม ได้ที่ภาคผนวก ค.
- [8] เพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล มีจำนวน 48 เพลง (นาวิณี หล้าประเสริฐ, 2551)
- [9] ดูเพิ่มเติมใน ภาคผนวก ข.
- [10] ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากคลิปเพลงพระราชนิพนธ์เพลงต่าง ๆ เช่น ภาพตัวอย่างจากคลิป ข้อความประกอบจากคลิป รายละเอียดที่เกี่ยวกับคลิป ได้จากภาคผนวก ง.
- [11] Backing Track คือ ไฟล์เพลงที่ตัดเสียงร้อง เสียงเครื่องดนตรีบางอย่างออกเหลือแค่เสียงดนตรีบางชิ้น ทั้งนี้เพื่อให้ศิลปินนำไปใช้ต่อในการสร้างแนวเพลง การแปรทำนอง หรือการสร้างสรรค์อื่น ๆ ต่อไป
- [12] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=j50br-H2N4U>
- [13] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=s1zLz4TcWel>
- [14] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=nJ7i6XEvHMo>
- [15] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=i0e97oL5TEc>
- [16] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=RTOzvFZRPD4>
- [17] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=8dmsJRAW1JA>
- [18] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=RTOzvFZRPD4>
- [19] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=f-jyZHWZwWQ>
- [20] สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=mUt7_SZCLvM
- [21] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=-HwFz9Rk5Pg&t=117s>
- [22] ดูเนื้อเพลงบรรเลงและขับร้องเป็นภาษาญี่ปุ่นในภาคผนวก จ.
- [23] สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=AJGM_ScVgr8
- [24] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=2BYsFdGiXro>
- [25] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=tLz4pT32cQs>
- [26] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=aOTWhLpqUgM>
- [27] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Ycd6HalUsGY>
- [28] สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=gaCm3d_v1tY
- [29] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=1A3sbglY9S4>
- [30] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=NCzkzALflrg>
- [31] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=yHaP9QtcVf4>

- [32] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=QBtG83il0ok>
- [33] เนื้อร้องประพันธ์ใหม่ ผู้วิจัยเป็นผู้ถอดคำจากการร้อง อาจมีบางคำที่ไม่ตรงกับต้นฉบับ
- [34] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ZZmmuez1FtY>
- [35] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=aBxsi-ffwSU>
- [36] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=aBxsi-ffwSU>
- [37] ศึกษารายละเอียดโครงการเพิ่มเติมได้ที่ ภาคผนวก ฉ.
- [38] ดูรายละเอียดวงดนตรีต่าง ๆ เพิ่มเติมได้ที่ ภาคผนวก ช.
- [39] สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=5_7nLICGLhs
- [40] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=JUgyGiCLFVk>
- [41] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=JUgyGiCLFVk>
- [42] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ldCx0rKguGE>
- [43] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ldCx0rKguGE>
- [44] สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=iBwOMvOx4dU>
- [45] ดูเพิ่มเติม ภาคผนวก ก.

บรรณานุกรม

- เกษร เอ็มโอด. (2019). องค์ประกอบทางดนตรีของวงประโคมแบบ ปัญญาหะ: วงปี่ไฉนกลองชนะ. *Liberal Arts Review*, 14(1), 113-145.
- ทัศนวิคิน ฐุสรานนท์, พรพรรณ ประจักษ์เนตร. (2560). พัฒนาการในการสื่อสารเพลงลูกทุ่งผ่านการเล่าเรื่องตาม ค่านิยมของสังคมไทย จากอดีตสู่ปัจจุบัน. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิเทศ. ฉบับที่ 2, หน้า 26-27.
- นันทิพา บุชปวรรณ และ นาวัน วงศ์สมบุรณ์. (2563). ความสำเร็จในการเผยแพร่กระแสวัฒนธรรมเกาหลี (Korean Wave): บทบาทของรัฐบาลและอุตสาหกรรมบันเทิง. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2563). หน้า 1-25.
- นาวัน หล้าประเสริฐ. (2550). ภาษาวรรณศิลป์ในเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). ลำนำแห่งสยาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิตยสาร hifi stereo.
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. (2560). แว่ว echo เพลงพระราชนิพนธ์ที่ไพเราะที่สุด. [ออนไลน์]. ได้จาก <https://www.vihoknews.com/91925/>. [สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564]
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. (2560). “พญาโศกลอยลม” เพลงในรัชชวาทพระราชอิสริยยศ. [ออนไลน์]. ได้จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/266745>. สืบค้นเมื่อ [สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564]
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. (2560). 9 บทเพลง 9 ความหมาย จากเพลงพระราชนิพนธ์ในดวงใจ. [ออนไลน์]. ได้จาก <https://www.marketingoops.com/news/csr-news/9-บทเพลง-9-ความหมาย-จากบทเพลง/>. [สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564]
- ภาคภูมิ พนเสาวภาคย์. (2020). ความสำคัญและบทบาทของกลอง ในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร. *Art Pritas Journal*, 8(1), 59-69.
- ภูมิ พ่วงภิ ม. (2015). ดนตรีกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ไทย พ.ศ. 2547-2557. *Journal of Humanities and Social Sciences, Rajapruk University*, 1(3), 92-103.
- รัฐญา ประเสริฐ. (2559). การสื่อสารทางการเมืองในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ศึกษาระหว่างพ.ศ. 2557 - 2559. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รินบุญ นุชน้อมบุญ. (2563). ปรากฏการณ์ไอดอลในประเทศไทย: การสร้างสรรค์ภาพลักษณ์กับเครื่องแต่งกายสู่การประกอบสร้างตัวตนในสื่อใหม่. วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (15 มกราคม-มิถุนายน 2563). หน้า 130-144.
- วรินทร์ สีเสียดงาม. (2555). การนำเสนอคู่มือการฝึกซ้อมการบรรเลงบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์ด้วยแซ็กโซโฟนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกรี เจริญสุข. (2560). อาศรมมิวสิก บทเพลงบรรเลงในงานพระบรมศพรัชกาลที่ 9. [ออนไลน์]. ได้จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_727957. [สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564]
- อิสริย์ ธีรเดช และคณะ. (2561). สารานุกรมคำศัพท์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพและพระศพ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

Amod, K., Nesusin, S., & Nakpee, P. (2020). วงประโคมแบบ ปี่ญจ วาทยะประเทศไทย. *Journal of Humanities Naresuan University*, 17(2), 49-62.

Deewarat, J., & Phuweenaphan, P. (2019). สารสำคัญของ บทเพลงกับการสื่อสารทางการเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2516 จนถึงปัจจุบัน. *Political Science and Public Administration Journal*, 10(1), 1-32.

ออนไลน์

Youtube. (2016, November 4). ECHO โดย My Life As Ali Thomas และ Roof [เพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 41]. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=nJ7i6XEvHMo>.

Youtube. (2019, June 19). แว่ว - "Echo" H.M.Blues - Re arrange by Hell Kitchen [PKRU] [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=i0e97oL5TEc>.

Youtube. (2019, May 19). -TI GER- ไกลรู้ (REMIX) [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=ZZmmuez1FtY>.

Youtube. (2019, November 19). "[Jack Thammarat] "Echo" - by King Bhumibol Adulyadej from 'H.M. Blues' Album. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=s1zLz4TcWeI>.

Youtube. (2019 February, 1). เพลงพระราชนิพนธ์ "ไกลรู้" (remix) by YOUNGOHM. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=QBtG83il0ok>.

Youtube. (2020, December 21). ไกลรู้ - [Remix] YOUNGOHM (Cover PTP-17) [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=aBxsi-ffwSU>.

Youtube. (2020, March 30). ECHO {Cover By ATHENA}. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=RTOzvFZRPD4>.

Youtube. (2020, November 22). "Echo" - by King Bhumibol Adulyadej from 'H.M. Blues' Album. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=j50br-H2N4U>.